

ISSN : 3027-8651 (Print)
ISSN : 3027-6144 (Online)

วารสารอักษราพิบูล "Aksara Pibul Journal"

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568)
Vol.6 No.1 (January-June 2025)

วารสารอักษรพิบูล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Aksara Pibul Journal, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Pibulsongkram Rajabhat University

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568)

เจ้าของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

จัดทำโดย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (ส่วนทะเลแก้ว)
เลขที่ 156 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000
E-mail : huso@psru.ac.th โทรศัพท์ 0 5526 7003

วัตถุประสงค์

วารสารอักษรพิบูล เป็นวารสารทางวิชาการที่มีกระบวนการประเมินคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewed) ในสาขานั้นหรือสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน จากหลากหลายสถาบัน ซึ่งผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (double blinded peer-reviews) จากหลากหลายสถาบันจัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์ โดยอาจอยู่ในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ รับผิดชอบต่อความ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

เว็บไซต์วารสาร <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/APBJ/>

เลขมาตรฐานสากล ISSN : 3027-8651 (Print)
ISSN : 3027-6144 (Online)

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)
ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน , ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

จำนวน 25 เล่ม

ภาพปกจาก www.canva.com

พิมพ์ที่ ร้านถ่ายเอกสาร เอกก๊อปปี๊ พิษณุโลก เลขที่ 301/7-8 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล
อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นลิขสิทธิ์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
บทความหรือข้อคิดใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารอักษรพิบูลที่เป็นวาระกรรมของผู้เขียน บรรณาธิการ หรือ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏพิบูลสงคราม ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

.....

คณะกรรมการกองบรรณาธิการวารสาร

บรรณาธิการ

1. อาจารย์ ดร.สุชัยญา	ปานทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล	แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี สิงห์น้อย	วงศ์วัฒนา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. ศาสตราจารย์ชวน	เพ็ชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
3. รองศาสตราจารย์ ดร.สนม	ครุฑเมือง	มหาวิทยาลัยนเรศวร (ข้าราชการบำนาญ)
4. รองศาสตราจารย์ นาวาโท ดร.พัฒนชัย หมั่นยิ่ง		มหาวิทยาลัยนเรศวร
5. รองศาสตราจารย์ ดร.เมฆม	เมธจิรนนท์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิช	นักปี	มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. รองศาสตราจารย์สุรชาติ	เกษประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. รองศาสตราจารย์อรุณลักษณ์	รัตนพันธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณชัย	รัตนเศรษฐ	มหาวิทยาลัยบูรพา
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดสรวง	ยุทธนา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย	พานิช	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา เลิศเสมอ บุญยานันต์		มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทชา	บุญยะรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
14. อาจารย์ ดร.ณริศรา	พฤกษ์วัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
15. อาจารย์ ดร.พนัส	มัตยะสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
16. อาจารย์ ดร.วรารัตน์	วรริกษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
17. อาจารย์ฟ้า	วิไลขำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ฝ่ายประสานงานวารสาร

นายสัญญา	ปานแย้ม	นางสาววรินทร์	พลชั้น
นางสาวยุพิน	โพธิ์ทอง	นางสาวสุนิสา	เพ็ชรพูล
นางสาววลันลักษณ์	สัตย์ประกอบ	นางสาวสุภาวดี	คงกล่อม
นายณัฐพงษ์	พรอาจแจ้ง		

ออกแบบปก

นายพรชัย	บุญยก

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำวารสารอักษราพิบูล

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568)

รองศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสุตา	ณ ระนอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐริรา	ทับทิม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา	เจียพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา	อึ้งตระกูล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมพงษ์	สุขเล็ก	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล	แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรัชญา	ปานเกตุ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
อาจารย์ ดร.นิพัทธ์	แย้มเดช	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.อรทัย	สุขจ๊ะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ ดร.วาสนี	มีเครือเอี่ยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.สมเกียรติ	ติดชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณากร	คงชนะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปทุมพร	บุญชุม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทชา	บุญะรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐกานต์	เส็งชื่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.นิภาวรรณ	นาวาตัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของการเขียน การอ้างอิงและการจัดรูปแบบ

อาจารย์ฟ้า	วิไลขำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์นงพงา	สุขไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทบรรณาธิการ

วารสารอักษราพิบูล ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568) ที่ท่านเห็นอยู่นี้เป็นวารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม วารสารที่มีเนื้อหา ด้านมนุษยศาสตร์ โดยมุ่งสร้างเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการสายมนุษยศาสตร์ซึ่งนับวันจะถูก “ลดทอน” และ “ละเลย” ความสำคัญและคุณค่าลงไปอย่างมาก

ข่าวมหัศจรรย์ที่บรรณาธิการจำเป็นต้องแจ้งให้กับผู้เขียนและผู้อ่านทราบนั้น คือ ตั้งแต่วารสารอักษราพิบูล ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2568) ฉบับนี้เป็นต้นไปได้รับรองการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการให้เป็น “วารสารกลุ่มที่ 1 (Tier1)” โดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ประกาศรับรองเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2568 เนื้อหาของบทความที่ปรากฏในวารสารอักษราพิบูลฉบับนี้มีความเข้มข้นทางวิชาการและประกอบไปด้วยผู้เขียนทั้งในและภายนอกสถาบันโดยบทความที่น่าสนใจ ดังนี้

ความรักในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง “พญาาง - พญาพาน” โดยพดวรรณ ต่อประดิษฐ์ และวรารักษ์ เพ็ชรดี ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย โดยกัญญวิภา สิงสถิตย์ ทิตยดา โสประดิษฐ์ สิรินทรา อินทะชิต เมศินี ภัทรมูทธา และรัตนาวดี ปาแบ่ง การศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์ เรื่อง พัทธจักริมฝั่งโขง โดยรัตนดา สังข์โชติ นฤติ หอมลา อาทิตย์ ทาซ่าย พรชนก ปัดชา และสุภาณัน แก้วบุญน้อย **ชื่อไก่ชนเรศวร : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ** โดยธัญพร บุญยู อธิญา เทียมเมฆ ตฤณกร จันทรบ่อโพธิ์ และสุชาดา เจียพงษ์ การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความรู้ระดับต้นต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 โดยชีวิน สุขสมณะ พัชยา สุภาใจ และกรกฤษ ศรีวิชัย นิทานพื้นบ้าน : สถานภาพงานวิจัยในประเทศไทย (พ.ศ.2516 - 2565) โดยสุกัญญาโสภี ใจกล้า พัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย โดยณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ อุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน ของมาลา คำจันทร์ โดยปิ่นอนงค์ อำปะละ พิรัญญา พิหิมว และสิริวิทย์ สุขกันต์ และบทปริทัศน์หนังสือเรื่อง Innovating Standards, Guiding the Future: A Book Review of the “International Curriculum for Chinese Language Education” โดย Lin Caijun

บทความวิจัยและบทความวิชาการทั้งหมดล้วนผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบันจำนวน 3 ท่านต่อบทความตามประกาศ ก.พ.อ. เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2564 ทำให้เนื้อหาในวารสารอักษราพิบูลนี้เต็มไปด้วยความเข้มข้นทางวิชาการเพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก

วารสารอักษราพิบูล ขอขอบพระคุณผู้เขียนและผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนางานด้านมนุษยศาสตร์ อันเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ใช้ในการเรียนรู้ชีวิตมนุษย์ และขอเรียนเชิญผู้ที่สนใจและรักที่จะรังสรรค์ผลงานวิชาการในทางมนุษยศาสตร์ วารสารอักษราพิบูลขอเป็นหนึ่งในตัวเลือกของท่านที่จะรับผลงานด้านมนุษยศาสตร์เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่สร้างสรรค์องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ให้กว้างขวางไปยิ่งขึ้นอีก

สารบัญ

	หน้า
บทความวิจัย	
ความรักในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง “พญาหง-พญาพาน”	
พควรรณ ต่อประดิษฐ์ และวรารักษ์ เพ็ชรดี	1
ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย	
กัญญวิภา สิงสถิตย์ ทิตยดา โสประดิษฐ์ สิรินทรา อินทะชิต เมศิณี ภัทรมูธา และรัตนาวดี ปาแปง	17
การศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์ เรื่อง พัทธจักรกริมฝั่งโขง	
รัตนา สังข์โชติ นฤดี หอมลา อาทิตย์ ทาซ้าย พรชนก ปัดชา และสุภานัน แก้วบุญน้อย	35
ชื่อโกเชนเรศวร : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ	
ธัญพร บุญยู อรัญญา เทียมเมฆ ตฤณกร จันทร์บ่อโพธิ์ และสุชาดา เจียพงษ์	53
การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความรู้ระดับต้นต่อการใช้กิจกรรม	
การเรียนรู้แบบจิกซอว์ประยุกต์ในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4	
ชีวิน สุขสมณะ พัชยา สุภาใจ และกรกฤษ ศรีวิชัย	75
บทความวิชาการ	
นิทานพื้นบ้าน : สถานภาพงานวิจัยในประเทศไทย (พ.ศ.2516 - 2565)	
สุกัญญาโสภี ใจกล้า	87
พัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย	
ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ	106
อุปลักษณ์โน้ตสน “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน”	
ของมาลา คำจันทร์	
ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ พิรัญญา พิหมิว และสิริวิทย์ สุขกันต์	133
บทปริทัศน์หนังสือ	
Innovating Standards, Guiding the Future: A Book Review of the “International Curriculum for Chinese Language Education”	
Lin Caijun	151

บทความวิจัย (Research Article)

ความรักในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง “พญากง-พญาพาน”

An Analysis of Love in the Folklore Titled Phaya Kong-Phaya Phan

พควรรณ ต่อประดิษฐ์¹ และวาราร์ก เพ็ชรดี^{2*}Pakkhawan Topradis¹ and Varark Phetdi^{2*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของความรักรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญากง-พญาพาน ตลอดจนศึกษาบทบาทของความรักที่มีต่อการดำเนินเรื่อง ผลการศึกษาพบความรัก 5 รูปแบบ คือ (1) ความรักภรรยาที่มีต่อสามี (2) ความรักระหว่างพ่อกับลูก (3) ความรักระหว่างแม่กับลูก (4) ความรักระหว่างยายหอมกับพญาพาน และ (5) ความรักของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อบ้านเมือง ความรักรูปแบบต่าง ๆ ในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญากง-พญาพาน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละครที่เด่นชัด ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง อีกทั้งความรักในเรื่องไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงด้านอารมณ์ แต่ยังเกี่ยวพันกับหน้าที่ บทบาท และศีลธรรมที่บุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตาม รวมถึงการอธิบายประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญอีกด้วย

คำสำคัญ: พญากง-พญาพาน ความรัก วรรณกรรมพื้นบ้าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Students of the Bachelor of Arts Program in Thai Language, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

² อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Lecturer in the Bachelor of Arts Program in Thai Language, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

*Corresponding author; email: varark.p@ru.ac.th

Abstract

This article aims to study and analyze the characteristics of different forms of love occurring in the folklore ‘Phaya Kong-Phaya Phan’ as well as the role of love effecting the storyline. The study found 5 forms of love which were (1) the love of a wife for her husband, (2) the love between a father and his son, (3) the love between a mother and her son, (4) the love between Grandma Hom and Phaya Phan, and (5) the love of a king for his kingdom. Each form of love in the folklore ‘Phaya Kong-Phaya Phan’ was considered important as it helped to demonstrate the distinct behaviors and personality traits of the characters. It was also the main factor that drove the development of the plot. Moreover, the love in this story was not limited only in emotion but was also relevant to responsibility, role, and moral which people needed to comply, including the explanation of the history of important places.

Keywords: Phaya Kong-Phaya Phan, love, folklore

บทนำ

วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นหนึ่งในสิ่งที่สะท้อนค่านิยมและความเชื่อของสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ของไทย โดยเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่สร้างขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมมนุษย์ทั้งด้านความบันเทิงและสาระอื่น ๆ ซึ่งมักจะแทรกคติสอนใจเสมอ (ธวัช ปุณโณทก, 2543, น. 1) วรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง พญากง-พญาพาน เป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดนครปฐม เพราะเป็นตำนานประจำถิ่นของจังหวัดนครปฐม และเป็นเรื่องราวของชาวนครปฐมมาแต่เดิม เป็นตำนานที่อธิบายปฐมเหตุการสร้างพระปฐมเจดีย์ (อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล, 2558, น. 219) เรื่องนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความขัดแย้งทางการเมืองและสังคมระหว่างพญากงกับพญาพานเท่านั้น แต่ยังนำเสนอประเด็นความรักในหลากหลายรูปแบบ เช่น ความรักระหว่างพ่อแม่กับลูก ความรักระหว่างผู้รับอุปการะกับผู้ถูกอุปการะ ความรักต่อชาติบ้านเมือง เป็นต้น โดยความรักดังกล่าวเป็นทั้งความรักที่เปี่ยมไปด้วยความผูกพัน ความเคารพนับถือ ความเสียสละ รวมถึงความรักที่นำมาซึ่งความขัดแย้งและโศกนาฏกรรม ซึ่งลักษณะดังกล่าวช่วยให้การดำเนินเนื้อเรื่องมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ด้านที่มาของเรื่อง พญาาง-พญาพาน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า เรื่องดังกล่าวน่าจะได้รับอิทธิพลหรือดัดแปลงมาจากวรรณคดีสันสกฤต อาทิ ชลดา เรื่องรักษ์ลิต (2549, น. 135-138) อธิบายว่า พญาาง-พญาพาน เป็นตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต โดยพญาาง หรือ กังสะ (กงส) ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะซึ่งเป็นเรื่องกฤษณาวตาร ส่วนพญาพาน หรือ พาณะ ปรากฏในภควตปุราณะ วิษณุปุราณะ และคัมภีร์หริวงศ์ซึ่งเป็นภาคผนวกของคัมภีร์มหาภารตะ โดยตัวละครทั้งสองในวรรณคดีสันสกฤตปรากฏอยู่คนละเรื่องในขณะที่ของไทย ตัวละครทั้งสองมีความสัมพันธ์เป็นพ่อลูกกัน ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ แสง มนวิฑูร (กรมศิลปากร, 2506, น. 36-61) ที่แปลเรื่อง กังสะวระ ในพระคัมภีร์มหาปุราณ โดยในเรื่องดังกล่าวมีเนื้อหาบางตอนใกล้เคียงกับเรื่อง พญาาง-พญาพาน ของไทย แต่แตกต่างในรายละเอียด บางประการ เช่น พญาาง-พญาพาน เป็นเรื่องลูก (พญาพาน) แม่พ่อ (พญาาง) แต่เรื่อง กังสะวระ เป็นเรื่องหลาน (กฤษณะ) แม่ลุง (ท้าวกังสะ) เป็นต้น

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2556) สันนิษฐานว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญาาง-พญาพาน ในไทย น่าจะเริ่มต้นจากการดัดแปลงวรรณคดีสันสกฤตเป็นตำนานพื้นบ้านในยุคพระมหาเถรศรีศรีธธา เมื่อครั้งปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุหลวง เมืองนครชัยศรี โดยมีหลักฐานเก่าสุดที่กล่าวถึง เรื่องดังกล่าวคือพระราชพงศาวดารเหนือ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวสันนิษฐานว่าพระมหาเถรศรีศรีธธา มีความเกี่ยวข้องกับการทำให้บิดาเสียชีวิตจึงปฏิสังขรณ์สถูปใหญ่ แล้วจึงผูกเรื่องเป็นนิทาน เพื่อประกาศล้างกรรม

วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญาาง-พญาพาน ได้รับความนิยมและแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ กลายเป็นนิทาน-ตำนาน ประจำถิ่น ซึ่ง อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2558, น. 226-237) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แบบเรื่องลูกแม่พ่อ และแบบเรื่องอุสาบารส โดยแบบเรื่องลูกแม่พ่อ หรือตำนานพระปฐมเจดีย์ แพร่หลายในชุมชนแถบภาคตะวันตกและภาคกลางของประเทศไทย เช่น นครปฐม กาญจนบุรี ชลบุรี โดยพบทั้งหมด 27 สำนวน เช่น ตำนานพระปฐมเจดีย์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ตำนานพญาางในพงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) นิทานอธิบายที่มาบ้านดอนยายหอม จังหวัดนครปฐม เป็นต้น ส่วนแบบเรื่องอุสาบารส แพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ตำนานภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี โดยพบทั้งหมด 6 สำนวน เช่น ตำนานอุสาบารส จังหวัดอุดรธานี ตำนานภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี นิทานอธิบายที่มาภูมินามบ้านปะโค จังหวัดหนองคาย เป็นต้น

โดยสรุปที่มาของเรื่อง พญาาง-พญาพาน เป็นวรรณกรรมที่รับอิทธิพลทางด้านตัวละครจากวรรณคดีสันสกฤต โดยนำชื่อตัวละครจากวรรณกรรมต่างเรื่องและบางเหตุการณ์มาผูกโยง

รวมกัน เพื่อใช้สำหรับการอธิบายเหตุการณ์หรือภูมินามในท้องถิ่น โดยตำนานเก่าที่สุดสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นตำนานพระปฐมเจดีย์

เรื่อง พญาาง-พญาพาน นี้ ถูกผลิตซ้ำทั้งในฐานะวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ ดังที่ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2558, น. 229-232) กล่าวถึงตัวอย่างการผลิตซ้ำวรรณกรรมเรื่องนี้ เช่น พงศาวดารเหนือ ฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) แหล่งพญาาง พญาพาน เพลงฉ่อยเรื่องพญาาง พญาพาน อีแซวเรื่องพระปฐมเจดีย์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมร้อยแก้วเรื่องพญาาง-พญาพาน ฉบับอาทิตย์ เลิศรังสรรค์ ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2492 อีกด้วย

เนื้อเรื่องย่อกล่าวถึงพญาางผู้ครองนครปาวาย มีมเหสีนามว่าพระนางสุมาลี คืนหนึ่งนางสุมาลีฝันประหลาด โทรมลงทำนายว่าจะได้พระราชโอรสเป็นผู้มีบุญและจะได้เป็นใหญ่ภายหน้า แต่จะเป็นผู้ฆ่าบิดา ต่อมาเมื่อครบกำหนดประสูติ ข้าราชการบริวารได้อาพานไปรองรับพระราชโอรสทำให้หน้าผากของกุมารกระแทบขอบพานเป็นแผล นางสุมาลีได้มอบอำมรงค์ผูกข้อมือกุมารไว้ หลังจากนั้นพญาางได้สั่งให้นำกุมารใส่หม้อดินแล้วนำไปลอยน้ำ

ณ หมู่บ้านท่าเกวียน มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อยายหอม วันหนึ่งขณะที่นางนังอยู่ริมน้ำก็ได้พบกับหม้อดินที่ลอยน้ำมาและมีเสียงเด็กร้อง จึงเก็บหม้อนั้นมาดูพบว่ามีการกอยู่ในหม้อ ยายหอมจึงนำเด็กผู้นั้นมาเลี้ยงดูและตั้งชื่อว่า “พาน” ตามรอยแผลที่หน้าผาก

เมื่อเติบโตใหญ่พญาพานเป็นผู้มีฝีมือในการรบเป็นอย่างมาก อยากรบลองฝีมือจึงรวบรวมระดมพลมาฝึกซ้อมการรบ แล้วยกทัพไปตีนครปาวาย เมื่อพญาพานได้ตีนครปาวายไปถึงในเมืองหลวงได้แล้ว ได้ส่งคนไปเจรจาทำให้พญาางออกมาทำยุทธหัตถี เมื่อถึงวันประลองทั้งสองทำยุทธหัตถีกันจนในที่สุดพญาางก็ถูกฟันคอขาดตายในสนามรบ

เมื่อพญาพานเข้ายึดนครปาวายได้แล้ว จึงได้ทั้งราชสมบัติตลอดจนพระมเหสีของพญาางด้วย แต่ในขณะที่เข้าไปหาพระนางสุมาลีทวดาได้แปลงเป็นแม่ลูกอ่อนกำลังให้ลูกกินนมแล้วร้องทักเป็นภาษามนุษย์ขึ้นมาดูลูก ทันใดนั้นพระนางสุมาลีก็คิดขึ้นมาได้ว่าพญาพานอาจเป็นลูกของตนเนื่องจากเห็นแผลเป็นที่หน้าผากและแหวน นางจึงซักถามความเป็นมาของพญาพาน พญาพานจึงเล่าให้ฟังโดยละเอียด นางจึงได้เล้าความจริงทั้งหมดพญาพานจึงรู้ว่านางสุมาลีเป็นแม่ของตน

พญาพานสำนึกผิดที่กระทำปิตุฆาต จึงโกรธที่ยายหอมปิดบังความจริง ด้วยโทสะจึงสั่งให้นายายหอมไปฆ่าเสีย ทั้งที่จริงยายหอมก็ไม่ได้รู้ถึงชาติกำเนิดที่แท้จริงของพญาพาน ต่อมาด้วยความสำนึกผิดที่ฆ่าบิดาและยายหอมผู้มีพระคุณ พญาพานจึงได้สร้างพระเจดีย์ขนาดใหญ่สูงชันนกเขาเห็นตามคำแนะนำของพระอรหันต์ คือ พระปฐมเจดีย์ เพื่อเป็นการล้างบาปที่ฆ่าบิดาและสร้างพระประโทณเจดีย์ เพื่อล้างบาปที่ฆ่ายายหอม

จากเนื้อหาข้างต้นพบว่าความรักในเรื่อง พญากง-พญาพาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินเนื้อเรื่อง ทั้งยังส่งผลต่อการกระทำของตัวละครก่อให้เกิดปมปัญหาต่าง ๆ จนจบเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบความรักและบทบาทของความรักที่ปรากฏในเรื่อง พญากง-พญาพาน เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวละครและบทบาทของความรักในฐานะเป็นเครื่องมือที่ดำเนินเนื้อหา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะของความรักรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง พญากง-พญาพาน ฉบับประพันธ์โดยอาทิตย์ เลิศรังสรรค์ ตีพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์วรรณคดีไทย พ.ศ. 2492

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับความรักความรักในเรื่อง พญากง-พญาพาน ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาความรักในวรรณกรรมจากนักวิชาการหลายท่านเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เช่น การศึกษาของ กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2561); กิตติพงษ์ พลทิพย์ (2565); นนทชัย ชูวรรณรักษ์, พชลินิจ จินนุ่น และปริยารัตน์ เชาวลิติประพันธ์ (2566) โดยผู้วิจัยจะศึกษาจากตัวบทวรรณกรรมเป็นหลักและวิเคราะห์ลักษณะของการใช้ความรักมาเป็นองค์ประกอบในการดำเนินเรื่องและรูปแบบในการนำเสนอประเด็นความรักในเรื่อง ซึ่งจะเน้นความรักที่เกิดจากความสัมพันธ์ของตัวละครเป็นหลัก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาความรักในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญากง-พญาพาน ผู้วิจัยจะศึกษาจากหนังสือเรื่อง พญากง-พญาพาน แต่งโดย อาทิตย์ เลิศรังสรรค์ ฉบับตีพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์วรรณคดีไทย พ.ศ. 2492 โดยจะศึกษาเฉพาะประเด็นความรักและบทบาทของความรักที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง จากนั้นจะวิเคราะห์รูปแบบลักษณะความรักที่พบในเรื่องเพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบออกมาเป็นรายประเด็นตามแนวทางการจัดกลุ่มข้อค้นพบ (thematic analysis) พร้อมกับยกตัวอย่างประกอบ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความรักที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง พญาาง-พญาพาน พบลักษณะความรัก 5 รูปแบบ ดังนี้

1. ความรักที่ภรรยาผิดต่อสามี

ความรักที่ภรรยาผิดต่อสามี คือ ความรักที่พระนางสุมาลีผิดต่อพญาาง ความรักรูปแบบนี้ปรากฏในตอนที่นางสุมาลีคลอดบุตร ซึ่งถึงแม้นางจะรักบุตรเพียงใด แต่เพราะนางเป็นภรรยาที่มีความจงรักภักดีต่อสามี เกรงกลัวว่าหากคำทำนายเป็นจริงแล้วจะส่งผลให้สามีของตนต้องถูกลูกฆ่าตาย นางจึงตั้งใจจำยอมให้ฆ่าลูกก่อนที่จะคลอด ดังตัวอย่าง

... “เฮ้อ ! พี่ไม่อยากบอกน้องเลย แต่มันเกี่ยวมาถึงตัวพี่ด้วย อย่าตกใจนะ ชุโนโหรเขาทายว่า ลูกของเราจะเป็นชาย แต่ซาตาของมันจะต้องฆ่าพ่อ คือตัวพี่นี่แหละ”

พระนางสุมาลีทรงอุทานด้วยความตกพระทัย “อื้อ ! เป็นไปได้ถึงเพียงนั้น เทียวหรือเพคะ”

“นั่นนะซี พี่เองก็ไม่อยากจะเชื่อเลย แต่ชุโนโหรไม่เคยทำนายผิดพลาดเลย ยิ่งกว่านั้นแกยังทำวางชีวิตเป็นประกันการทำนายของแกด้วย พี่เลยหมดทางเถียง พี่จึงอยากปรึกษาน้องสุมาลีว่าเราจะทำอย่างไรต่อไป”

พระนางสุมาลีชบพระพักตร์กันแสงกับพระอุระของพระสวามี พลาทูลด้วยพระสุรเสียงสะอึกสะอื้น “แล้วแต่เสด็จพี่จะเห็นสมควรซีเพคะ หม่อมฉันเป็นช้างเท้าหลังไม่ขัดพระทัยดอก”

พญาางส่ายพระพักตร์ด้วยความท้อแท้ ตรัสเบา ๆ ว่า “พี่แทบไม่อยากพูดเลย คูมันจะเป็นการโหดร้ายฆ่าลูกในไส้ ซึ่งแม้แต่สุนัขมันยังรู้จักและป้องกันภัยให้ลูกมัน”

“อย่าตรัสเช่นนั้นซีเพคะเสด็จพี่” พระนางค้านเบา ๆ ทรงเห็นพระทัยว่าพระสวามีทรงระลึกมนุษยธรรมมากกว่าที่จะคิดถึงอันตรายที่จะมีมาสู่พระองค์ ด้วยความจงรักภักดีแต่สวามี พระนางจึงหักพระทัยทูลแนะว่า “เมื่อลูกมันจะเกิดมาเป็นกาฬกนิณีถึงกับฆ่าพ่อได้ เราก็ไม่ควรปล่อยให้มันมีชีวิตอยู่ ฆ่ามันเสียก่อนจะคลอดดีไหมเพคะ” ...

(อาทิตย์ เลิศรังสรรค์, 2492, น. 8-10)

จากตัวอย่างการกระทำของนางสุมาลีแสดงให้เห็นถึงความรักที่มั่นคง ความรักที่ต้องแลกกับการเสียสละเพื่อรักษาชีวิตของสามีไว้ โดยลักษณะดังกล่าวเป็นความรักที่ต้องการปกป้องบุคคลที่ตนรัก เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการดำเนินเรื่องเนื่องจากเป็นกลวิธีสร้างความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครทั้งนางสุมาลีและพญางงซึ่งมีความรักต่อกันและต่อสามีที่ทำให้ตัวละครต้องเลือกหนทางในการดำเนินต่อไป

2. ความรักระหว่างพ่อกับลูก

ความรักระหว่างพ่อกับลูกเป็นการแสดงความรักระหว่างพญางงกับพญาพาน ซึ่งจากการศึกษาปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่พ่อมีต่อลูกและความรักที่ลูกมีต่อพ่อ ดังนี้

2.1 ความรักที่พ่อมีต่อลูก

ความรักที่พ่อมีต่อลูก คือ ความรักของพญางงที่มีต่อพญาพาน ซึ่งแม้จะเชื่อคำทำนายที่ว่าลูกชายฆ่าตนเอง แต่ก็ยังคงมีความรักต่อลูกอย่างลึกซึ้ง ดังเห็นได้จากการที่ตัดสินใจไม่ฆ่าลูกของตนตั้งแต่อยู่ในครรภ์ แต่กลับเลือกที่จะรอให้บุตรนั้นคลอดออกมาแล้วจึงให้นำใส่หม้อลอยน้ำไปด้วยหวังว่าอาจจะมีผู้พบเห็นและเก็บทารกนั้นไปเลี้ยงดู ดังตัวอย่าง

... พญางงส่ายพระพักตร์ด้วยความท้อแท้ ตรัสเบา ๆ ว่า “**พี่แทบไม่อยากพูดเลย ดุฉันจะเป็นการโหดร้ายฆ่าลูกในไส้ ซึ่งแม้แต่สุนัขมันยังรู้จักและป้องกันภัยให้ลูกมัน**”

“อย่าตรัสเช่นนั้นซิเพคะเสด็จพี่” พระนางค้านเบา ๆ ทรงเห็นพระทัยว่า พระสวามีทรงระลึกมนุษยธรรมมากกว่าที่จะคิดถึงอันตรายที่จะมีมาสู่พระองค์ด้วยความจงรักภักดีแต่สวามี พระนางจึงหักพระทัยทูลแนะว่า “เมื่อลูกมันจะเกิดมาเป็นภาพกนิถึงกับฆ่าพ่อได้ เราก็ไม่ควรปล่อยให้มันมีชีวิตอยู่ ฆ่ามันเสียก่อนจะคลอดดีไหมเพคะ”

“พอ-พอ-ไม่ต้องพูดต่อ พี่ทนฟังไม่ไหวแล้ว” พญางงยกพระหัตถ์ขึ้นปิดพระโอษฐ์พระมเหสี “เห็นใจละว่าน้องสุมาลีรักพี่ถึงกับจะยอมฆ่าลูกในท้องมันผิดทั้งศีลธรรมและประเพณีเทียวนะ พี่คิดว่าเราจะยอมเสี่ยงตามบุญตามกรรมไปดีกว่า”

“ปล่อยให้มันเกิดมานะหรือเพคะ”

“ถูกแล้ว ปล่อยไว้จนกว่าเด็กคนนี้จะคลอดออกมา แล้วพี่จะให้เขาเอาหม้อใส่หม้อลอยน้ำไป เมื่อวาสนามันยังมีมันก็คงมีผู้เก็บเอาไปไว้เลี้ยงเอง ถ้า

**มันไปตกอยู่ในห่มุราชูรสามัญแล้วมันจะมาฆ่าพี่ ซึ่งมีทหารล้อมวังอยู่
แน่นหนาได้อย่างไร แต่ถ้าवासनมันไม่มีก็คงตายอยู่ในหมอนั่นเอง ...”**

(อาทิตย์ เลิศรังสรรค์, 2492, น. 9-10)

การกระทำของพญาางแสดงให้เห็นถึงความรักที่ผู้เป็นพ่อที่มีแก่ลูก เป็นความรักอันบริสุทธิ์ที่เกิดจากความผูกพันทางสายเลือดจึงไม่ยอมทำร้าย แต่อย่างไรก็ตามการที่พญาางนั้นเชื่อคำทำนายของโหรแล้วยอมทิ้งลูกของตน จึงทำให้เกิดเหตุการณ์ตามมาภายหลังซึ่งเป็นผลจากการกระทำของตนเองโดยเกิดจากความรัก

2.2 ความรักที่ลูกมีต่อพ่อ

ความรักที่ลูกมีต่อพ่อ คือ ความรักของพญาพานที่มีต่อพญาาง ความรักนี้แม้ว่าจะไม่ได้มีความผูกพันกันมาแต่ต้นจากการเลี้ยงดู แต่เมื่อพญาพานรู้ว่าตนได้ฆ่าผู้เป็นพ่อจึงโกรธแค้นยายหอมเป็นอย่างมากและสั่งประหารชีวิตยายหอม หลังจากนั้นพญาพานได้จัดการถวายพระเพลิงศพพญาางกับได้สร้างพระปฐมเจดีย์เพื่อไถ่ถอนบาปที่ได้ฆ่าพ่อของตนตามคำแนะนำของหลวงตาเถียร (พระสังฆราช) ดังตัวอย่าง

... พญาพานพะยักพระพักตร์ด้วยความเศร้าสลดพระทัย และตรัสต่อไปอีก

“เดี๋ยวนี้ข้าก็บำเพ็ญกุศลอยู่ทุกเมื่อเชิวันแล้วนะพระอาจารย์ แต่ข้าอยากทราบว่ามีทางใดบ้างที่ข้าพอจะให้เป็นเครื่องตอบแทนบุญคุณพระบิดา ...”

... พระสังฆราชทูลสนอง “เมื่อมหาบพิตรประสงค์จะทำบุญ อาตมาก็จะขอแนะนำให้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่มาให้สูงชันนกะเขาเหิร ให้เป็นอนุสรณ์ไว้ในพระพุทศศาสนา ยิ่งได้สร้างไว้ตรงที่พระมหาบพิตรทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระบิดาได้ยิ่งดี เพื่อจะได้เป็นเครื่องเตือนพระทัยให้มุ่งประกอบความดีตลอดชั่วพระชนมายุของพระองค์ และเป็นเครื่องเตือนใจพคกนิกรให้รำลึกถึงคุณบิดามารดา ไม่กล้าลบหลู่ดูหมิ่นกันอีกในภายภาคหน้า”

พญาพานทรงเห็นชอบในคำแนะนำของพระสังฆราช ผู้เป็นอาจารย์ทุกประการ พระองค์จึงตรัสสั่งให้หาช่างฝีมือดีมาสสร้างพระเจดีย์ใหญ่ขึ้นกลางลานซึ่งเคยเป็นสมรภูมิ กำหนดให้สูงชันนกะเขาเหิรเห็นตระหง่านได้ในระยะไกล การก่อสร้างพระเจดีย์องค์นี้กินเวลาถึงสามปีจึงสำเร็จเรียบร้อยสมดังพระประสงค์ ...

(อาทิตย์ เลิศรังสรรค์, 2492, น. 74-75)

การกระทำของพญาพานดังตัวอย่างนั้นแสดงให้เห็นถึงความรักของลูกที่มีต่อพ่อ โดยลักษณะดังกล่าวนี้เป็นความรักที่เกิดจากความกตัญญูและเคารพต่อพ่อในฐานะที่พญาองเป็น พ่อผู้ให้กำเนิด โดยการกระทำดังกล่าวเป็นความรักที่ก่อให้เกิดการจบเรื่อง คือการอธิบายที่มาของ เรื่องพระปฐมเจดีย์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของเนื้อหา

3. ความรักระหว่างแม่กับลูก

ความรักระหว่างแม่กับลูกเป็นการแสดงความรักระหว่างพระนางสุมาลีกับพญาพาน ซึ่งจากการศึกษาปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่แม่มีต่อลูกและความรักที่ลูกมีต่อแม่ ดังนี้

3.1 ความรักที่แม่มีต่อลูก

ความรักที่แม่มีต่อลูก คือ ความรักของพระนางสุมาลีที่มีต่อพญาพาน ความรักนี้ แสดงออกเช่นในตอนที่พระนางสุมาลีทราบว่าบุตรในครรภ์นั้นเมื่อเติบโตใหญ่จะกระทำปิตุฆาต ก็เสียใจเป็นอย่างมาก ด้วยความรักและรักดีต่อสามีในช่วงแรกว่าจึงมีความเกลียดชังบุตรในครรภ์ แต่เมื่อถึงวันที่โอรสถือกำเนิดแล้วก่อนหน้านี้นางจะแสดงอาการเกลียดชังโอรส อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกรักใคร่ได้เกิดขึ้นตามสัญชาตญาณของผู้เป็นแม่ นางร้องขอที่จะอุ้มบุตรเป็นครั้งสุดท้าย และถอดจามรงค์ผูกข้อมือพระโอรสเป็นการทำขวัญ เมื่อโอรสจากไปนางก็คร่ำครวญอธิษฐาน ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ผู้พบเจอบุตรและนำไปเลี้ยงดูให้อยู่สุขสบาย ดังตัวอย่าง

พระนางสุมาลีทรงประคองพระกุมารขึ้นแนบพระอุระ น้ำพระเนตรไหล
รินลงอาบพระพักตร์ ยิ่งได้ทอดพระเนตรเห็นพระกุมารมีเค้าเหมือนพระสวามี
พระนางก็ยังเศร้าพระทัยหนักขึ้น ทรงเพ่งดูพระกุมารราวกับจะจดจำไป
ประทับดวงพระทัยมิให้ลืม ทรงถอดพระอำมระรงค์วางที่พญาองมอบให้แก่
พระนาง เมื่อครั้งอภิเษกผูกข้อพระหัตถ์พระกุมารเป็นการทำขวัญและหันไป
ตรัสแก่คุณท้าวด้วยพระสุรเสียงเครือ

“เอ้า ! แม่ท้าว รับไปจัดการตามรับสั่งของเสด็จพี่เถิด” คุณท้าวคุกเข่าเข้าไป
รับพระกุมารจากพระหัตถ์ทรงปรารถนาขึ้นว่า “แล้วแต่วาสนาของเขา ฉันก็ได้
ผูกข้อมือทำขวัญไปแล้ว ด้วยวาสนาเขายังมีแหวนรูปนาคเกี้ยววงนี้คงเตือนให้
จำได้ และฉันคิดว่าแผลที่หน้าผากนี้คงจะเป็นแผลเป็นไปจนชั่วชีวิต
เชิญแม่ท้าวจัดการได้”

ตรัสแล้วพระนางจึงหันไปอีกทางหนึ่ง แม้พระเนตรจะไม่ได้เห็น แต่เสียง
ของพระกุมารยังดังเลียดแทงดวงพระทัยก้องอยู่ ทรงสงสารพระกุมารผู้มีกรรม
ปานพระทัยจะขาดลงรอน ๆ

“โธ่เอ๋ยลูกของแม่ เจ้าเกิดมามีกรรม แม่ไม่สามารถจะเลี้ยงเจ้าไว้ได้”
พระนางรำพันคร่ำครวญอยู่ในพระทัย และยกพระหัตถ์ขึ้นประสานเหนือหว่างคิ้ว
พลางอธิษฐานว่า

“ขอเดชะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พระเลื้อเมืองทรงเมืองผู้มีฤทธิ์ จงมาเป็น
พะยานข้าด้วย ข้าต้องปล่อยให้เขาเอาลูกไปลอยทิ้งก็ด้วยอำนาจคำทำนายของ
ขุนโหรและเกรงว่าพระสวามีจะทรงพิโรธว่าข้าไม่อาลัยใยดีในพระชนม์ชีพของ
พระองค์ ถ้าหากเด็กผู้นี้ยังมีบุญอยู่ขอ ให้มีผู้อุปถัมภ์ค้ำชูเขาโดยตลอดเถิด” ...

(อาทิตย เลิศสร้างสรรค์, 2492, น. 15-16)

จากตัวอย่าง การกระทำข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความรักที่นางมีต่อลูกซึ่งเป็น
ความรักอันบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่านางจะต้องจำยอมทิ้งลูกไปด้วยความจำใจ แต่นางก็ยังมี ความปรารถนา
ที่จะให้ลูกมีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย

3.2 ความรักที่ลูกมีต่อแม่

ความรักที่ลูกมีต่อแม่ คือ ความรักของพญาพานที่มีต่อพระนางสุมาลี ความรักนี้
แสดงออกเช่นในตอนเมื่อพญาพานได้ครองนครปาวายแล้ว พญาพานก็คิดที่จะเอาพระนางสุมาลี
มาเป็นมเหสีด้วย โดยที่ไม่รู้ว่ นางคือแม่แท้ ๆ ของตน แต่เมื่อพญาพานได้เข้าไปพบพระนางสุมาลี
จึงได้ถามไถ่กันจนทราบความจริงว่าพระนางสุมาลีคือแม่แท้ ๆ พญาพานก็รู้สึกผิดต่อพระนางสุมาลี
และได้ขอประทานอภัยที่ได้ล่วงเกิน ดังตัวอย่าง

... พญาพานจึงได้ทราบว่า พระองค์ได้ประกอบกรรมอันชั่วช้าลามก
ที่สุดแล้ว ทรงทูลพระองค์ลงถวายบังคมกันแสง ทูลขอพระราชทานอภัยที่ได้
ล่วงเกินมา ทั้งยังรำลึกถึงความชั่วที่ได้ทรงประหารพระชนม์ชีพของพระบิดา
เข้าอีก ความเศร้าพระทัยก็ยิ่งมีมากขึ้น ทรงย่นพระวรกายลุกขึ้นเสด็จมุ่งกลับสู่
ห้องพระบรรทม ...

(อาทิตย เลิศสร้างสรรค์, 2492, น. 69-70)

จากตัวอย่าง การกระทำของพญาพานแสดงให้เห็นถึงความรักในด้านของ
ความกตัญญูและเคารพรักต่อแม่ผู้ให้กำเนิดตน แม้มิได้เป็นผู้เลี้ยงดูแต่ในฐานะของผู้ให้กำเนิด

4. ความรักระหว่างยายหอมและพญาพาน

ความรักระหว่างยายหอมและพญาพานเป็นการแสดงความรักระหว่างยายหอมกับพญาพาน ซึ่งจากการศึกษาพบ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพานและความรักที่พญาพานมีต่อยายหอม ดังนี้

4.1 ความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพาน

ความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพาน เป็นจุดที่ทำให้เรื่องมีการดำเนินไปจนถึงจุดสูงสุด โดยตัวละครยายหอมเป็นผู้เก็บพญาพานมาเลี้ยง แม้ว่าพญาพานจะมีไข้ลูกแท้ ๆ ของตน แต่ยายหอมก็เลี้ยงดูพญาพานเสมือนลูกแท้ ๆ ของตน ให้ความรักและความอบอุ่นแก่พญาพานอย่างเต็มที่ไม่เคยขาดตกบกพร่อง เมื่อพญาพานถึงวัยที่ควรจะต้องเรียนหนังสือ ยายหอมก็พาพญาพานไปฝากหลวงตาที่วัด เพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียนศาสตร์ต่าง ๆ จากหลวงตา ยายหอมไม่เพียงแต่เป็นผู้เลี้ยงดูพญาพาน แต่ยังเป็นเหมือนแม่ที่คอยให้คำปรึกษาและดูแลเอาใจใส่พญาพานมาโดยตลอด ตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ ดังตัวอย่าง

... ยายหอมไม่เคยมีบุตรเลย **เมื่อมาได้หนูพานเป็นบุตรเลี้ยงเข้า แก่กัณอมกล่อมเลี้ยงพะนอเสียจนหนูพานแทบเสียเด็ก ...**

... เมื่อรู้สึกไม่พอใจหรือใครทำให้ขัดใจขึ้นมา หนูพานมักจะกระโดดเข้าชกต่อยเอาตามพลการ เด็กพวกนั้นเป็นเพียงลูกของทาสในเรือน หรืออย่างดักลูกของพวกลูกจ้าง เมื่อถูกรังแกก็ได้แต่วิ่งโร่ไปแอบร้องไห้อยู่ใต้ถุนยุงข้าวบ้างตามใต้ต้นไม้บ้าง ไม่มีใครกล้าสู้รบตบมือกับลูกของนายได้

ยายหอมแสร้งพฤติกรรมของลูกเลี้ยงอยู่เต็มตา **แต่ด้วยความรักว่าเป็นลูกคนเดียวแกจึงคอยให้ท้ายหนูพานเสมอ ...**

(อาทิตย์ เลิศสร้างสรรค์, 2492, น. 27-28)

จากตัวอย่าง ความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพานเป็นความรักที่บริสุทธิ์และเสียสละอย่างยิ่ง เป็นตัวอย่างของความรักที่มีแต่การให้โดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการเลี้ยงลูกของยายหอมรวมทั้งความรักที่มอบให้ส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละครที่จะกลายเป็นตัวละครโหดร้ายในที่สุด

4.2 ความรักที่พญาพานมีต่อยายหอม

ความรักที่พญาพานมีต่อยายหอม แสดงออกในตอนท้ายเรื่องตอนที่พญาพานได้ประหารชีวิตยายหอมจากความโกรธแค้นที่ยายหอมไม่ได้เล่าความจริงว่าตนเป็นใคร จนกระทั่งได้ทำผิดพลาดในการฆ่าพ่อของตนเอง แต่ในท้ายที่สุดพญาพานรู้สึกผิดที่ทำร้ายยายหอมผู้มีบุญคุณ

ต่อตนเองซึ่งเป็นผู้ที่เลียดูและมอบความรักให้เสมอมา จึงได้ระลึกถึงคุณและต้องการไถ่บาปที่ได้กระทำการเช่นนั้นลงไปด้วยอารมณ์ชั่ววูบ ด้วยการสร้างเจดีย์เพื่ออุทิศให้ยายหอม ดังตัวอย่าง

ได้ตรัสสั่งให้ช่างไปสร้างพระเจดีย์อุทิศให้ยายหอมอีกองค์หนึ่ง ณ ที่ซึ่ง
ยายหอมถูกประหาร เสร็จแล้วจึงจัดงานฉลองกันขึ้นอย่างใหญ่โตในกลางเดือนสิบสอง

(อาทิตย เลิศรังสรรค์, 2492, น. 75)

การกระทำของพญาพานนั้น แสดงให้เห็นถึงความรักในด้านของความกตัญญูต่อยายหอมที่ถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูตนมาตั้งแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ และรู้สึกผิดที่ตนได้กระทำความผิดพลาดสังหารยายหอมด้วยอารมณ์โกรธเพียงชั่ววูบ

5. ความรักบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์

ความรักบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ปรากฏในตอนที่ยกย่องยอมรับคำตำราของพญาพานเพื่อที่จะปกป้องบ้านเมืองไว้ ถึงแม้ในวันที่ต้องไปทำสงครามยุทธหัตถีจะมีลางร้ายบอกเหตุแต่ด้วยความที่เป็นกษัตริย์จึงต้องข่มใจ แสดงความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวสิ่งใด เพื่อปกป้องบ้านเมืองของตนด้วยชีวิต ดังตัวอย่าง

... ขณะที่พญาangkกำลังเสด็จลงจากบันไดปราสาทลงมาถึงขั้นสุดท้าย
พระองค์ต้องผยองด้วยความตกพระทัย เพราะมีของบางอย่างปลิวเฉียดพระเศียร
ไปอย่างรวดเร็ว เมื่อเงยพระพักตร์ขึ้นทอดพระเนตร พญาangkถึงกับถอนสะอื้น
ในพระอุระ ด้วยสิ่งที่เฉียดพระเศียรไปนั้นเป็นสิ่งที่ถือกันว่าอัปมงคล ยิ่งใน
การออกทัพจับศึกแล้วเขาถือกันว่าเป็นลางบอกเหตุร้าย นั้น--นกแสก-อย่างไรละ
มันบินถากกลับมาโฉบพระเศียรพญาangkอีก พญาangkหลบได้ทัน แต่ครั้งนี้เจ้านกแสก
หรือที่เรียกกันว่า “นกผี” บินไปชนผนังปราสาทเข้าเอง และตกลงมานอนดินอยู่
ฉะเพาะพระพักตร์ สักครู๋--ก็ตาย

อย่าว่าแต่พญาangkเลย แม้เราท่านทั้งหลายก็ย่อมทราบดีว่าการตายของ
นกแสกครั้งนี้หมายถึงอะไร ถ้าพญาangkจะหันกลับคืนขึ้นปราสาท และสั่งด
การยาตราทัพ ใครเล่าจะรู้ว่าเพราะเหตุใด แต่ด้วยขัตติยมานะของกษัตริย์
พระองค์จึงกิดพระทนต์ ยอมสละพระชนม์ชีพ สวามิภักดิ์ไปสู่เกยทรงคอ
ช้างพระที่นั่ง ...

(อาทิตย เลิศรังสรรค์, 2492, น. 56-57)

จากตัวอย่าง การกระทำของพญางังที่ต้องการปกป้องบ้านเมืองนั้น เป็นความรักที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ ความเสียสละ และความรับผิดชอบของกษัตริย์ แม้ว่าพญางังจะสิ้นชีพลงแต่ความรักบ้านเมืองของพญางังก็ยังคงเป็นสิ่งที่ตราตรึงใจของผู้คนทั้งเมือง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาความรักในวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง พญางัง-พญาพาน พบความรัก 5 รูปแบบ คือ ความรักที่ภรรยา มีต่อสามี ความรักระหว่างพ่อกับลูก ความรักระหว่างแม่กับลูก ความรักระหว่างยายหอมกับพญาพาน และความรักบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

1) ความรักที่ภรรยา มีต่อสามี คือ ความรักที่พระนางสุมาลีมีต่อพญางัง (สามี) จากเนื้อหาพบว่าเป็นการแสดงความรักทางเดียว คือ พระนางสุมาลีมีต่อพญางัง ไม่ปรากฏบทบาทความรักตอบกลับ โดยความรักที่ปรากฏนี้เป็นความรักที่แสดงให้เห็นถึงความรักที่มั่นคง ทั้งยังเปี่ยมไปด้วยความซื่อสัตย์ ความเสียสละเพื่อคนที่ตนรัก แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสามี ต้องการที่จะปกป้องสามีเมื่อรู้ว่าสามีจะเป็นอันตราย โดยมีหนทางให้เลือกเพียงสองหนทางคือสามีและลูก ความรักที่ปรากฏนี้ส่งผลให้เนื้อหามีความเข้มข้นขึ้น ทำให้เกิดปมปัญหาที่ต้องการทางออก

2) ความรักระหว่างพ่อกับลูก คือ ความรักระหว่างพญางังกับพญาพาน จากการศึกษพบว่าเป็นความรักแบบสองทาง คือ ความรักที่พญางังมีต่อพญาพาน และความรักที่พญาพานมีต่อพญางัง โดยความรักที่พญางังมีต่อพญาพานเป็นความรักที่เกิดจากความผูกพันทางสายเลือด แม้ว่าจะมีปมปัญหาคือคำทำนายว่าลูกจะฆ่าพ่อแต่พญางังเลือกที่จะไม่ฆ่าลูกก่อนตั้งแต่ตอนยังอยู่ในครรภ์หรือเป็นทารก แต่เลือกที่จะปล่อยให้เผชิญชะตากรรมของตนเอง ความรักนี้ก่อให้เกิดความเข้มข้นของเนื้อหาที่จะนำมาสู่จุดสูงสุดของเรื่อง

ในส่วนความรักที่พญาพานมีต่อพญางัง เป็นความรักที่เกิดจากความกตัญญูมิใช่ความผูกพัน เมื่อพญาพานรู้ว่าพญางังเป็นบิดาของตนก็ระลึกถึงคุณผู้ที่ให้กำเนิด ความรักนี้ก่อให้เกิดการปิดเรื่อง อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของเรื่องคือการอธิบายที่มาของพระปฐมเจดีย์ นอกจากนี้ความรักที่พญาพานมีต่อพญางังยังทำให้เรื่องเกิดปมปัญหาเพิ่ม คือ การที่พญาพานสั่งประหารยายหอม ทำให้เนื้อเรื่องมีปมปัญหาที่จะต้องอธิบายหรือแก้ไขเพิ่มเติม

3) ความรักระหว่างแม่กับลูก คือ ความรักระหว่างพระนางสุมาลีกับพญาพาน เป็นความรักแบบสองทาง คือ ความรักที่พระนางสุมาลีมีต่อพญาพาน และความรักที่พญาพานมีต่อพระนางสุมาลี โดยความรักที่พระนางสุมาลีมีต่อพญาพาน เป็นความรักที่เกิดจากความผูกพันทางสายเลือด แม้ในตอนแรกนางเลือกที่จะปกป้องสามีไม่เลือกชีวิตของลูกก็ตาม แต่ในตอนท้ายที่สุดนางได้แสดง

ความรักที่มีต่อลูกในตอนที่คลอดและตอนที่นำทารกไปลอยน้ำ ความรักนี้ก่อให้เกิดความเข้มข้นของเนื้อหาที่ตัวละครจะต้องตัดสินใจ ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวทำให้การดำเนินเนื้อเรื่องเข้มข้นยิ่งขึ้น อีกทั้งในตอนท้ายความรักของนางสุมาลีที่มีต่อลูกทำให้ปมปัญหาบางส่วนถูกเปิดเผยออกมา คือ ทำให้พญาพานรู้ว่าตนคือลูกของ พญาหงกับพระนางสุมาลี

ในส่วนของการความรักที่พญาพานมีต่อพระนางสุมาลี เป็นความรักที่เกิดจากความกตัญญู ไม่ใช่ความผูกพัน เช่นเดียวกับความรักที่พญาพานมีต่อพญาหง เนื่องจากนางสุมาลีไม่ได้เลี้ยงดูพญาพานมาแต่แรก ความรักดังกล่าวแสดงออกมาเพียงไม่กี่ตอนเนื่องจากความรักดังกล่าวไม่ใช่ปมปัญหาสำคัญของเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามบทบาทความรักข้างต้นทำให้เนื้อเรื่องเกิดความเปลี่ยนแปลง

4) ความรักระหว่างยายหอมกับพญาพาน เป็นความรักแบบสองทาง คือ ความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพาน และความรักที่พญาพานมีต่อยายหอม โดยความรักที่ยายหอมมีต่อพญาพาน เป็นความรักที่เกิดจากความเมตตา แม้ว่าจะไม่ใช่ลูกของตนเองจริง ๆ แต่ยายหอมก็เลี้ยงดูพญาพานอย่างดีในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพย์สินสมบัติ วิชาความรู้ หวังเพียงให้พญาพานมีความสุขโดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน

ส่วนความรักที่พญาพานมีต่อยายหอม เป็นความรักที่เกิดจากความกตัญญูรู้คุณ และสำนึกผิดในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป แสดงออกผ่านการระถึงถึงความผิดของตนและการบำเพ็ญกุศลยิ่งใหญ่เพื่ออุทิศให้กับบุคคลอันเป็นที่รักของตนเอง

ทั้งนี้ความรักระหว่างยายหอมกับพญาพานเป็นส่วนที่ทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างเข้มข้น อีกทั้งยังเป็นส่วนที่ช่วยให้เรื่องบรรลุถึงวัตถุประสงค์หลักอีกข้อ คือ การอธิบายที่มาของพระประโทนเจดีย์ ที่คู่กับประปฐมเจดีย์

5) ความรักบ้านเมืองของพระมหากษัตริย์ คือ ความรักของพญาหงที่มีต่อบ้านเมืองและต้องการจะปกป้องเมืองพร้อมประชาชนในเมืองของตน ความรักบ้านเมืองและความรับผิดชอบหน้าที่ของพญาหงทำให้เนื้อหาดำเนินต่อไปจนถึงจุดสูงสุดของเรื่อง คือ ตอนที่พญาพานฆ่าพญาหง

จากการศึกษาความรักในเรื่อง พญาหง-พญาพาน พบรูปแบบความรักที่หลากหลาย ซึ่งความรักทุกรูปแบบเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและเป็นจุดจบของเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้ใช้ความรักสร้างเป็นปมความขัดแย้ง 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับจิตใจของตนเอง ซึ่งความขัดแย้งจากความรักนี้เองทำให้เนื้อหาดำเนินต่อไปตั้งแต่ต้นจนจบ เพราะความขัดแย้งคือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโครงเรื่อง (สายวรุณ สุนทโรทก, 2563, น. 39) ความรักในรูปแบบของความผิดพลาดระหว่างพญาหงและพญาพาน เป็นจุดเริ่มต้นของ

ความโศกเศร้าและความวุ่นวายในเรื่อง ความรักนี้เป็นพลังที่ทำให้เกิดการกระทำต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่บทสรุปที่สะท้อนถึงโศกนาฏกรรม ความรักยังทำหน้าที่ในการเปิดเผยลักษณะนิสัยของตัวละคร ความรักที่พระนางสุมาลีมีต่อพญาพานซึ่งเป็นลูกนั้นแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง เสียสละและความผูกพันในครอบครัว ความรักของยายหอมถือเป็นความรักที่ไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน เป็นความรักที่เพียงแต่อยากเห็นคนที่ตนรักมีความสุข สอดคล้องกับการวิจัยของ อธิพร ขำประเสริฐ (2564, น. 40) ที่ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครของยายหอมพบว่า ยายหอมมีบทบาทในฐานะของแม่ ซึ่งเป็นทั้งผู้ช่วยชีวิต สงเคราะห์ และเป็นผู้ปกป้องดูแลพญาพานด้วยความรัก ความเมตตาเหมือนลูกของตน แสดงให้เห็นถึงการสงเคราะห์บุตรอย่างดีเยี่ยมของยายหอม นอกจากนี้ยังพบว่าความรักในเรื่องมีลักษณะเชิงหน้าที่และความจงรักภักดี ซึ่งเห็นได้จากความรักที่พญาหงมีต่ออำนาจและตำแหน่งของตนที่เป็นกษัตริย์

จากการวิเคราะห์ประเด็นความรักในเรื่อง พญาหง-พญาพาน แสดงให้เห็นว่าความรักนั้นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง รวมถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร ความรักในเรื่องนี้ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล แต่ยังเกี่ยวข้องกับค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทยโบราณ ทั้งด้านความเสียสละ ความกตัญญู และความรับผิดชอบต่อนหน้าที่อีกด้วย โดยประเด็นความรักดังกล่าวเป็นส่วนที่ช่วยการดำเนินเรื่องมีความน่าสนใจเป็นประเด็นที่เร้าความใคร่รู้ทำให้ผู้อ่านติดตามอ่านเนื้อหาต่อไปตลอดทั้งเรื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทหน้าที่ของความรักที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องเท่านั้น จากการศึกษาพบว่าสามารถศึกษาเรื่องความรักในประเด็นของกลวิธีการนำเสนอความรักเพื่อให้ครอบคลุมการศึกษาเกี่ยวกับความรักในงานวรรณกรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเรื่อง พญาหง-พญาพาน ในด้านอื่น ๆ เช่น องค์ประกอบของวรรณกรรม หรือศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการผลิตซ้ำ หรือเปรียบเทียบเรื่องดังกล่าวในสำนวนต่าง ๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษางานวรรณกรรมในลักษณะการอธิบายภูมินามในแต่ละท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2506). *พระปฐมเจดีย์*. ใน *งานประชุมเพลิงศพคุณแม่วร สาทรพันธุ์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กาญจนา วิชาญปกรณ์. (2561). ความรักในสะใภ้จ้าว. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(2), 1-18.
- กิตติพงษ์ พลทิพย์. (2565). จิตวิทยาความรักกับวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน. *วารสารวิชาการรัตนบุคย์*, 4(2), 139-145.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2549). *วรรณคดี: รวมบทความวิจัยและบทความวิชาการภาษาและวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2543). *วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นนทชัย ชูวรรณรักษ์, พชลินิจ จินนุ่น และปริยารัตน์ เขาวลิตประพันธ์. (2566). ปัญหาความรักชายรักชาย ในวรรณกรรมเรื่องคุณหมี่ปาฏิหาริย์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 23(1), 91-117.
- สายวรุณ สุนทโรทก. (2563). *วรรณคดีวิจักษ์ณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). *พญาหง พญาพาน วรรณกรรมอยุธยา ลูกฆ่าพ่อ สร้างสถาปนากรรม*. สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/culture/article_704986
- อภิลักษณ์ เกษมผลกุล. (2558). ตำนานพญาหง พญาพาน: ร่องรอยความสัมพันธ์ของชาวเมืองในภูมิภาคตะวันตกของไทย. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 11(1), 219-256.
- อาทิตย์ เลิศรังสรรค์. (2492). *พญาหง - พญาพาน*. พระนคร : วรรณคดีไทย.
- อิทธิพร ขำประเสริฐ. (2564). ยายหอม แห่งเมืองนครปฐม: การวิเคราะห์คุณค่าของตำนานและคติความเชื่อของชุมชน. *วารสารช่วงฉายา*, 15(2), 30-54.

บทความวิจัย (Research Article)

ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย

The Reflection of Love in Thai Country Songs by Tai Orathai

กัญญวิภา สิงสถิตย์^{1*} ทิทยาดา โสประดิษฐ์¹ สิรินทรา อินทะชิต¹เมศิณี ภัทรมูธา² และรัตนาวดี ปาแปง²Kanyawipha Singsatit^{1*}, Tidyada Sopradid¹, Sirintra Inthachit¹,Mesinee Pataramutha² and Ruttanawadee Papang²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย จำนวน 45 เพลง ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ปรากฏ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนความรักของชายหญิง ประกอบด้วยความรักที่มีความสุขและความรักที่เป็นทุกข์แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1.1 ความรักที่หลอกลวงเป็นความรักที่หลอกให้รอและความรักที่หลอกให้รัก 1.2 ความรักที่ต้องเลิกรา เป็นความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สามและความรักที่ต้องเลิกราด้วยเหตุผลอื่น 1.3 ความรักที่รักข้างเดียว 2) ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัว ประกอบด้วยความรักที่มีต่อบิดามารดา และความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่ 3) ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด 4) ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน ความรัก เพลงลูกทุ่ง ต่าย อรทัย

¹ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Student in Thai Language Department , Faculty of Humanities and Social Sciences,
Pibulsongkram Rajabhat University

² อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Lecturer in Thai Language Department , Faculty of Humanities and Social Sciences,
Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: mesinee@psru.ac.th

(Received: 29 October 2024; Revised: 26 February 2025; Accepted: 14 June 2025)

Abstract

This research aimed to study the reflection of love presenting in 45 songs by Tai Orathai. The results revealed that the reflection of love in Thai country songs sung by Tai Orathai manifests in four aspects: 1) Reflection of love between men and women, comprising both happy and suffering love. Suffering love is further categorized into three types: 1.1 Deceitful love, which tricks individuals into waiting and deceives them into loving, 1.2 Love that must end, which occurs due to a third party or other circumstances, and 1.3 Unrequited love; 2) Reflection of love for family, including love for parents and respect for elders; 3) Reflection of love for homeland; and 4) Reflection of love for fellow human beings.

Keywords: reflection, love, country songs, Tai Orathai

บทนำ

ปัจจุบันบทเพลงลูกทุ่งมีความสัมพันธ์ต่อสังคมไทย เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมทุกยุคสมัย ดังที่ จินตนา ดำรงค์เลิศ (2533) กล่าวไว้ว่า “เพลงลูกทุ่งเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่สื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ปรากฏในวรรณกรรม” จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าบทเพลงลูกทุ่งเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งที่สำคัญ นอกจากจะแสดงความคิดความรู้สึกของผู้แต่งเพลงแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมสังคมได้จากเนื้อหาในบทเพลงอีกด้วย บทเพลงลูกทุ่งจึงได้รับความนิยมจากคนจำนวนมาก เนื่องจากเพลงลูกทุ่งให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง และสะท้อนให้เห็นค่านิยมทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของผู้คนทั่วไปทั้งในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ต่าย อรทัย เป็นนักร้องหญิงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยม มีชื่อเสียงโด่งดังไปไกลถึงสหรัฐอเมริกา เพราะได้รับเลือกให้เป็นศิลปินลูกทุ่งคนแรกที่ได้ขึ้นป้ายบิลบอร์ดยักษ์ใจกลางไทมส์แควร์ นิวยอร์ก ประจำเดือนธันวาคม 2564 (ผู้จัดการออนไลน์, 2564) ผลงานเพลงที่ได้รับความนิยมจากผู้ฟังมีจำนวนมาก เช่น เพลงดอกหญ้าในป่าปูน หน้าจอรอสาย ให้ตายไปจากใจ สิบเทื่อนง ให้บอกแค้น ชังได้ชังแล้ว ขออภัยต่อไปได้บ่ เป็นต้น ในอัลบั้มชุดที่ 11 เพลงสิบเทื่อนง ให้บอกแค้น ถึงแม้จะไม่มีมิวสิกวิดีโอ แต่เพลงนี้ก็มียอดวิวสูงกว่าล้านวิวตั้งแต่วันแรกที่เปิดตัว และได้ขึ้นแท่นเพลงลูกทุ่งร้อยล้านวิว เนื้อหาที่กล่าวถึงการเลิกรากับคนรักและดนตรีที่ไพเราะเป็นสิ่งที่ทำให้หลายคนชื่นชอบเพลงนี้มาก ต่อมามีการทำเอ็มวีประกอบเพลงขึ้น จึงทำให้เอ็มวีเพลงนี้มียอดวิวทะลุหลักล้านตั้งแต่ 2 วันแรกที่เผยแพร่ (Sidhipong W., 2561)

เช่นเดียวกับเอ็มวีเพลงซังไต้ซังแล้ว ในอัลบั้มชุดที่ 12 ได้ทำสถิติมียอดผู้เข้าชมทะลุ 100 ล้านวิว หลังจากปล่อยออกมาให้ชมได้แค่ 24 ชั่วโมง (TTM Variety, 2562)

เพลงของต่าย อรทัย มักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้หญิงชนบทห่างไกลจากบ้านมาทำงานในเมืองกรุง เช่น เพลงสาวนาพเนจร เพลงถึงดั่งยังห่วงแม่ และเพลงคิดถึงบ้านนา ซึ่งเพลงเหล่านี้แสดงถึงความรู้สึกคิดถึงบ้าน คิดถึงพ่อแม่ และความเศร้าเหงา นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความรักของผู้หญิงทั้งมีความสุขและความทุกข์ เช่น เพลงเท่าที่ฟ้าเห็นให้ เพลงหยุดเวลาไว้ตรงนี้ได้บ่ เพลงเก็บความหลายใจไปใช้ที่อื่น และเพลงตัวให้คิดฮอด ทำให้เพลงรักของต่าย อรทัย เป็นที่นิยมและขึ้นช่อจากผู้ฟังจำนวนมาก นอกจากนี้บทเพลงของต่าย อรทัย ยังได้สะท้อนภาพความรักของผู้หญิงที่น่าเสนอเรื่องราวความรักในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย เพื่อให้ทราบถึงภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของ วันเฉลิม ใจสุข (2561) เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ดังนี้

1. ภาพสะท้อนความรักของชายหญิง
 - 1.1 ความรักที่มีความสุข
 - 1.2 ความรักที่เป็นทุกข์
 - 1.2.1 ความรักที่หกลอง
 - 1.2.1.1 ความรักที่หกลองให้รอ
 - 1.2.1.2 ความรักที่หกลองให้รัก
 - 1.2.2 ความรักที่ต้องเลิกรา
 - 1.2.2.1 ความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สาม
 - 1.2.2.2 ความรักที่ต้องเลิกราด้วยเหตุผลอื่น
 - 1.2.3 ความรักที่รักข้างเดียว

2. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัว

2.1 ความรักที่มีต่อบิดามารดา

2.2 ความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่

3. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด

4. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาอัลบั้มเพลงของต่าย อรทัย ชุดที่ 1-12 และเพลงพิเศษ จำนวน 112 เพลง โดยคัดเลือกเฉพาะเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักของผู้หญิง จำนวน 45 เพลง ดังนี้

ชุดที่ 1 ดอกหญ้าในป่าปูน (26/11/2545) จำนวน 3 เพลง

1. ดอกหญ้าในป่าปูน
2. รอพี่ที่นครพนม
3. สาวลำเพลินรอรัก

ชุดที่ 2 ขอใจกันหนาว (30/03/2547) จำนวน 3 เพลง

1. ตัวให้คิดฮอด
2. รถไฟสายน้ำตา
3. แค่ถามก็รู้สึกดี

ชุดที่ 3 คนใกล้ เมื่อใกล้บ้าน (26/08/2548) จำนวน 3 เพลง

1. คนใกล้เมื่อใกล้บ้าน
2. หอมกลิ่นบ้านเกิด
3. สาวนาพเนจร

ชุดที่ 4 ส่งใจมาใกล้ขีด (27/06/2549) จำนวน 3 เพลง

1. หน้าจอรอสาย
2. บอกใจยังงี้ดี
3. ฝากเพลงถึงยาย

ชุดที่ 5 มาจากดิน (18/12/2550) จำนวน 5 เพลง

1. เก็บความหลายใจไปใช้ที่อื่น
2. นาจะหลวยบ้านเฮา
3. ลำเดินสู่มาด้วยกัน
4. คิดฮอดอีสาน
5. สาวอุบลรอรัก

ชุดที่ 6 คนในความคิดฮอด (28/10/2551) จำนวน 3 เพลง

1. เหตุผลที่ทนเจ็บ
2. เป็นห่วงเด้อจ๋า
3. เมื่อบ้านเฮากันเกาะ

ชุดที่ 7 ฝันยังไกลใจยังหนาว (26/02/2553) จำนวน 5 เพลง

1. ฝันยังไกลใจยังหนาว
2. รู้ว่าเขาหมดใจทำไมยังฮักเหลือเกิน
3. แต่ทุกหัวใจที่ไกลบ้าน
4. ส่งใจมาใกล้ซิด
5. ถึงดั่งยังห่วงแม่

ชุดที่ 8 ไม่ร้องไห้ไม่โซ่ไม่เจ็บ (16/12/2553) จำนวน 3 เพลง

1. ไม่ร้องไห้ไม่โซ่ไม่เจ็บ
2. คนหนึ่งฝากชีวิตอีกคนคิดไม่ซื่อ
3. ผู้หญิงคนหนึ่ง..คิดถึงยาย

ชุดที่ 9 ปลายก้อยของความรัก (23/02/2553) จำนวน 2 เพลง

1. ให้ตายไปจากใจ
2. ผาแดงของน้อง

ชุดที่ 10 เจ้าชายของชีวิต (16/01/2557) จำนวน 3 เพลง

1. เก็บคำว่าเราไว้ในคำว่ารัก
2. อ้ายลืมทุกคำ น้องจำทุกนาที
3. ป้อกบ่ต้องสงสาร

ชุดที่ 11 ฝากพุงนี้ไว้กับยาย (07/04/2560) จำนวน 3 เพลง

1. น้ำตาหยด ยังกด like
2. สิเทน้อง ให้บอกแน
3. สุดท่ายยายกะตัว

ชุดที่ 12 ซังได้ซังแล้ว (13/12/2561) จำนวน 3 เพลง

1. ซังได้ซังแล้ว
2. กลับไปก็เป็นสำรอง
3. ขอฮักยายต่อไปได้บ่

เพลงพิเศษ จำนวน 6 เพลง

1. จากบ้านนาด้วยรัก (2550)
2. แอบรักแอบคิดถึง (2550)
3. คิดถึงบ้านนา (2556)
4. สิมายังหยังตอนนี (2562)
5. เทาที่ฟ้าเพินให้ (2563)
6. หยดเวลาไว้ตรงนี้ได้บ่ (2565)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงของต่าย อรทัย และภาพสะท้อนด้านความรัก

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ตามกรอบแนวทางการวิจัย

3. ขั้นสรุป อภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปผลวิจัยและอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย จำนวน 45 เพลง พบประเด็นภาพสะท้อนความรัก ดังนี้

1. ภาพสะท้อนความรักของชายหญิง

เพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย มีเนื้อหาที่สะท้อนความรักของชายหญิงในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ความรักที่มีความสุข

สุข หมายถึง ความสบายกายสบายใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 551) ความรักที่มีความสุขจึงเป็นความรักที่เกิดจากความสบายกายสบายใจ เมื่อชายและหญิงต่างมีใจผูกพันด้วยความห่วงใยซึ่งกันและกัน มีความสุขสมหวังด้วยการได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ร่วมทุกข์ ร่วมสุข สร้างครอบครัว มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน รักและดูแลกันไปตลอดชีวิต ทำให้การใช้ชีวิตคู่เป็นไปได้อย่างมีความสุข หรือแม้บางคู่จะไม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่มีความเข้าใจกัน รัก ห่วงใย ไม่ทอดทิ้งกัน ก็ทำให้ชีวิตมีความสุขสมหวังในความรักได้เช่นเดียวกัน จากการศึกษาพบเพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่มีความสุข จำนวน 5 เพลง ได้แก่ **เท่าที่ฟ้าเห็นให้, หยุดเวลาไว้ตรงนี้ได้บ่, หน้าจอรอสาย, ส่งใจมาใกล้ซิด, และลำเดินสู่มาด้วยกัน** ดังตัวอย่าง

เพลง **เท่าที่ฟ้าเพินให้** กล่าวถึง ความรักของผู้หญิงที่ได้อยู่ด้วยกันกับชายคนรัก และจะรักกันให้ดีที่สุด ดังความตอนหนึ่งว่า

...ฮู้แคว่เวลานี้ เหมมีกันอยู่ข้างข้าง โลกนี้ซุอย่างกะบ่สำคัญ ในมือนี้นาที่นี้ บ่มีดอกคำสัญญาต่อกัน ที่มีให้ันคือเปิดหัวใจ

เท่าที่ฟ้าเพินให้อยู่ยากัน สักให้มัน ดีที่สุดที่ฮักได้ บ่ฮู้ดอกสิเกิดอียังต่อไป มือนี้แคได้หย่างไปนำอายพอ

แล้วแต่ฟ้าदनบदनกะข้างมัน มือนั้นมือนั้น ยังบ่มาบ่ฮอดน้อ สักจนกว่าเปิดวาสนาไปต่อ ชีวิตมีอายมาพ้อ คือโชคดีหลายที่มีอายฮัก

(ต่าย อรทัย, 2563)

จากข้อความนี้สะท้อนภาพความรักของชายหญิงที่มีความสุข ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีความรักที่มั่นคงต่อกัน โดยไม่สำคัญว่าอนาคตข้างหน้าชีวิตจะเป็นอย่างไร ความรักของทั้งคู่จึงเป็นความรักที่สุขสมหวัง

1.2 ความรักที่เป็นทุกข์

ทุกข์ หมายถึง ความยากลำบาก, ความไม่สบายกายไม่สบายใจ, ความทนได้ยาก, ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 262) ความรักที่เป็นทุกข์จึงเป็นความรู้สึกของหญิงและชายที่ไม่มีความสุขในการใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน จากการศึกษาพบเพลงของ ต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่เป็นทุกข์ 3 ลักษณะ คือ ความรักที่หกลอง ความรักที่ต้องเลิกรา และความรักที่รักข้างเดียว

1.2.1 ความรักที่หกลอง

1.2.1.1 ความรักที่หกลองให้รอ

ความรักที่หกลองให้รอ เกิดจากการกระทำของฝ่ายชายที่ทำให้ฝ่ายหญิงต้องรอคอย โดยให้คำมั่นสัญญา ให้ความหวัง แต่ไม่กระทำตามคำพูดที่ให้ไว้ แล้วจากหายไปโดยไม่ทราบสาเหตุ จึงทำให้เกิดความรักที่เป็นทุกข์ จากการศึกษาพบเพลงของ ต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่ต้องรอ จำนวน 7 เพลง ได้แก่ **สิเหนึ่งให้บอกแ**, **สาวอุบลอรัก**, **ตัวให้คิดฮอด**, **แค่ถามก็รู้สึกดี**, **เป็นห่วงเด้อเจ้า**, **สาวลำเพลินอรัก** และ **รอพี่ที่นครพนม** ดังตัวอย่าง

เพลง **สาวอุบลอรัก** กล่าวถึง ผู้ชายบอกรักผู้หญิง โดยให้คำมั่นสัญญา รัก ณ ริมแม่น้ำมูล แล้วผู้ชายได้จากไปโดยไม่กลับมา ว่า

...สัญญาฝั่งมุลดูดอกคุณ บานเหลืองตระการ สายธารแม่มุลไหลหลัง
 ดังธารสวรรค์ ลอยล่องเรือ สุขเหลือสัญญาฮักมัน บ่นี้กว่าจะแปรผัน ลั่นแล้ว
 สวรรค์ แห่งลำน้ำมุล

ฮักบ่จริง ทอดทิ้ง ลืมง่าย น้ำมุลใส แต่น้ำใจฮักขุ่น นีแหละหนอ
 ใจพ่อกุณเปลี่ยนเวียนหมุน ลวงหลอกสาว

ลืมแล้วหรือยัง เสียงเพลงแว่วดังสะกิดเตือนใจ ร้างไกลพิศจำได้ ฝั่งมุล
 หน้าหนาว สาวสู่ท่น ร้อนฝนรอคอยข่าว ฝนลาเริ่มแล้วลมหนาว พิศลืม
 สาว อุบลแล้วหนอ

(ต่าย อรทัย, 2548)

คำบอกรักของผู้ชายที่ให้ไว้แก่ผู้หญิงได้กลายเป็นสัญญารัก ทำให้
 ผู้หญิงเชื่อมั่นและรอคอยผู้ชายอย่างมั่นคงในความรัก แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปผู้ชายไม่ได้กลับมาหา
 ผู้หญิง จึงทำให้ผู้หญิงเกิดความทุกข์ใจที่ต้องรอคอยผู้ชายอยู่ฝ่ายเดียว เพลงนี้จึงสะท้อนภาพ
 ความรักที่ผู้หญิงต้องรอคอยผู้ชาย

1.2.1.2 ความรักที่หลอกให้รัก

ความรักที่หลอกให้รัก เกิดจากการกระทำของฝ่ายชายที่หลอกให้
 ฝ่ายหญิงรัก โดยที่ตนเองนั้นมีหญิงอื่นอยู่แล้ว จึงทำให้เกิดความรักที่เป็นทุกข์ จากการศึกษาพบ
 เพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่หลอกให้รัก จำนวน 4 เพลง ได้แก่ **บอกใจยังงี้,**
เก็บความหลายใจไปใช้ที่อื่น, กลับไปก็เป็นสำรอง และสุดท้ายأيยก็ตัว ดังตัวอย่าง

เพลง **บอกใจยังงี้ดี** กล่าวถึง ผู้ชายที่เข้ามาทำให้ผู้หญิงรัก ทั้งที่
 ตนเองนั้นมีคนรักอยู่ก่อนแล้ว ดังข้อความตอนหนึ่งในเพลงว่า

...أيยมีใครก็ไม่บอก ฮักกับใครก็ไม่เอ่ย ปล่อยให้น้องฮักจนเลย จุดที่ไม่
 ต้องเสียใจ

ถอยกลับคืนก็เจ็บ ฮักต่อกับได้ พรุ่งนี้ที่أيยหายไป จะบอกหัวใจว่ายังงี้ดี

(ต่าย อรทัย, 2549ก)

การที่ผู้ชายเข้ามาหลอกลวงให้ผู้หญิงคนหนึ่งเกิดความรัก และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยผู้ชายมีคนรักอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ผู้หญิงที่ถูกหลอกลวงนั้นรู้สึกเสียใจมาก ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป เพลงนี้จึงสะท้อนภาพความรักที่เป็นทุกข์ของผู้หญิงที่ถูกผู้ชายหลอกให้รัก

1.2.2 ความรักที่ต้องเลิกรา

1.2.2.1 ความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สาม

ความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สามนี้ เป็นความรักที่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่เป็นคู่รักกันอยู่ก่อนแล้ว เป็นเหตุให้หญิงชายต้องเลิกราหรือหย่าร้างกัน จากการศึกษาพบเพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สาม จำนวน 10 เพลง ได้แก่ รถไฟสายน้ำตา, เหตุผลที่ทนเจ็บ, สุดท้ายอ้ายก็ตัว, ชังได้ชังแล้ว, ไม่ร้องไห้ไม่ไข้ไม่เจ็บ, คนหนึ่งอยากฝากชีวิต อีกคนคิดไม่ซื่อ, สนิทฮักยังตอนนี, บ่ฮักบ่ต้องสงสาร, ให้ตายไปจากใจ และอ้ายลืมทุกคำ นื่องจำทุกนาที ดังตัวอย่าง

เพลง **รถไฟสายน้ำตา** กล่าวถึง ผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกคนรักนอกใจ โดยเห็นว่าคนรักควงผู้หญิงคนอื่น ทั้งที่เคยมีสัญญารักกันไว้ ดังข้อความตอนหนึ่งในเพลงว่า

...เสียงหวูดรถไฟ ดึงใจให้น้องต้องเศร้าเมื่อเห็นอ้ายควงผู้สาว กระซิบ
หยอกเย้าก้าวไปด้วยกันบ่จำสัญญา สิบสามเมฆาสงกรานต์สองเฮามีนัดใจกัน
ขึ้นรถเมื่อบ้านที่หัวลำโพงเสียงหวูดรถไฟ

ปีบใจน้ององน้ำตาสะพายกระเป๋ารับขึ้นบ่า เหนียวหน้าคนบ่ซื่อตรงนั่งดู
ชั้นสาม หอบความซำกกลับคืนบ้านดง ฝากสายตาเศร้า มองส่งอ้ายกับผู้สาวด้วยความ
ร้าวใจ

(ต่าย อรทัย, 2547)

เพลงนี้สะท้อนถึงความรักที่เป็นทุกข์ของผู้หญิง โดยมีมือที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับความเจ็บปวดและความทุกข์หลังจากผู้ชายไปมีคนรักใหม่ เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ต้องจบลง

1.2.2.2 ความรักที่ต้องเลิกราด้วยเหตุผลอื่น

ความรักที่ต้องเลิกราด้วยเหตุผลอื่น เป็นความรักของชายหญิงที่ต้องจบความสัมพันธ์อย่างคนรักไปด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง ทำให้ต้องแยกจากกันไป

จากการศึกษาพบเพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่ต้องเลิกไปด้วยเหตุผลอื่น จำนวน 1 เพลง ได้แก่ ผาแดงของน้อง กล่าวถึง ชายหนุ่มกับหญิงสาวที่รักกัน โดยฝ่ายชายได้ไปเรียนต่อ ส่วนฝ่ายหญิงไม่ได้เรียนต่อและได้แต่งงานกับผู้ชายอีกคน แต่ใจก็ยังรักชายหนุ่มคนนั้นอยู่เสมอ ดังข้อความตอนหนึ่งในเพลงว่า

...จากมือแห่บั้งไฟ สมัยเรียน ม. เป็นคู่จิ้นอันแรง จนแอบฝันไปฮอด
งานแต่ง เสียตายแรงบุญฮักบ่ถึง

อ้ายได้เรียนต่อ แต่น้อง แม่พ่อเพิ่นพ้อปัญหา น้องเลยต้องม้างสัญญา
เข้าวิวาห์แบบว่าใจขาดเค้ง วันที่อ้ายได้ดี ชาวบ้านบายศรี น้องได้แต่ลิบเบ้ง บ่กล้า
ไปฮ่วม ไปฮอด ไปถึง ชาตินี้ได้ลิ้เฮ็ดใจ

...คิดฮอดผาแดง นางไอ่ฮักแรง แต่สุดทางฝัน อิกจักชาติก็ยังยืนยัน
อยากเกิดฮ่วมกัน อยากเ็นว่าแฟน

(ต่าย อรทัย, 2553ก)

จากเนื้อเพลงข้างต้น มีเหตุการณ์ที่ทำให้ชายหนุ่มกับหญิงสาวต้อง
แยกจากกัน ทำให้ความสัมพันธ์ต้องจบลง จึงสะท้อนภาพความรักที่เป็นทุกข์เพราะต้องเลิกไปด้วย
เหตุผลบางอย่าง ทั้งที่หญิงสาวยังตัดใจจากความรักที่มีต่อชายหนุ่มไม่ได้

1.2.3 ความรักที่รักข้างเดียว

ความรักที่รักข้างเดียวเป็นความรักของหญิงหรือชายที่เลิกกันไปแล้ว แต่
อีกฝ่ายหนึ่งยังตัดใจที่จะเลิกรักไม่ได้ หรือเป็นความรักที่แอบรัก ชอบพอกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่
ฝ่ายนั้นไม่รู้ตัว จนเกิดเป็นความทุกข์ทรมานทางใจ จากการศึกษามพบเพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อน
ความรักที่รักข้างเดียว จำนวน 10 เพลง ได้แก่ ขอฮักอ้ายต่อไปได้บ่, แอบรักแอบคิดถึง, รู้ว่าเขาหมด
ใจทำไมยังรักเหลือเกิน, สีเท่น้อง ให้บอกแน, ผู้หญิงคนหนึ่งคิดถึงอ้าย, เหตุผลที่ทนเจ็บ,
ซังได้ซังแล้ว, ให้ตายไปกับใจ, น้ำตาหยดยังกด like และอ้ายลืมทุกคำน้องจำทุกนาที ดังตัวอย่าง

เพลง ขอฮักอ้ายต่อไปได้บ่ กล่าวถึง ผู้หญิงที่ยังมอบความรักให้กับผู้ชาย
คนรัก แม้ว่าทั้งคู่จะเลิกกันไปแล้ว แต่ก็ยังเลิกรักไม่ได้ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...ขอฮักอ้ายต่อไปได้บ่ สิคิดฮอดอ้ายเท่าที่ยอมให้เนาะ ย้อนว่าปล่อยวาง
 ยังบ่เก่งพอ อ้ายเข้าใจอยู่บ่อ ว่าคือทรมาน
 ขอฮักอ้ายต่อไปจักน้อย สิขอค่อย ค่อย ตัดใจเหื่อสั้น ๆ ความฮู้สึกเฮา
 มั่นบ่เท่ากัน ขอเวลาสิมถ่อนั้น แล้วสิจากไป
 กะฮักอ้าย ทั้งที่ใจสิขาด แต่สิให้ตัด ตอนนีคงบ่ได้ คนมันคือฮักหลาย
 สิขออ้าย ๆ สำนั้น

(ต่าย อรทัย, 2561ก)

เพลงนี้แสดงถึงความรักข้างเดียวของผู้หญิงที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวด
 ทรมานจากการเลิกรา ความหวังที่ไม่ได้ความรักกลับคืนมา และความยากลำบากในการตัดใจจาก
 คนที่รัก เป็นการสะท้อนภาพความรักที่เป็นทุกข์ของผู้หญิงที่รักข้างเดียว

2. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ใช้ชีวิต
 ร่วมกันฉันสามีภรรยา หรือมีความผูกพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย หรือเกี่ยวข้องเป็น
 เครือญาติ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างมีบทบาทหน้าที่ต่อกัน และความผูกพันที่เกื้อกูล (กรมกิจการ
 สตรีและสถาบันครอบครัว, 2562, น. 4) เมื่อครอบครัวมีสมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกัน จึงเกิด
 ความรักความห่วงใยที่มีให้แก่กัน ไม่ว่าจะเป็นความรักระหว่างพ่อแม่ลูก ความรักระหว่างพี่น้อง
 ความรักระหว่างเครือญาติ โดยเพลงของต่าย อรทัย ได้สะท้อนภาพความรักที่มีต่อบิดามารดาและ
 ความรักที่มีต่อผู้ใหญ่

2.1 ความรักที่มีต่อบิดามารดา

ความรักที่มีต่อบิดามารดา เป็นการแสดงความรู้สึกของลูกที่รัก คิดถึง และห่วงใย
 พ่อแม่ รวมทั้งต้องการให้พ่อแม่ได้ภาคภูมิใจและเห็นตนเองประสบความสำเร็จในชีวิต จาก
 การศึกษาพบเพลงของต่าย อรทัย ที่สะท้อนความรักที่มีต่อบิดามารดา จำนวน 4 เพลง ได้แก่
 ถึงดั่งยังห่วงแม่ สาวนาพเนจร ฝันยังไกลใจยังหนาว และคิดถึงบ้านนา ดังตัวอย่าง

เพลง ถึงดั่งยังห่วงแม่ กล่าวถึง ผู้หญิงที่เดินทางมาทำงานเป็นนักร้องใน
 เมืองหลวง และอยากให้แม่เห็นความสำเร็จในการทำงาน ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...อยากให้แม่เห็น ตอนลูกเด่นบนเวที รับมาลัยจากไมตรี น้ำตาไหล
ปรี่ร้องไห้

แฟนแฟนปรบมือ พร้อมกับถือมาลัย เขาบอกว่าเสียงร้องได้ ถูกอกถูกใจ
แฟนแฟนเหลือเกิน

...อยากเอาเสื้อใหม่ พร้อมมาลัยไปอวดแม่เหลือเกิน กลับบอกใครใคร
ไม่เก๋อเงิน มาจากทางเดินเด็กท้องทุ่งนา

(ต่าย อรทัย, 2553ข)

เพลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรักของลูกที่มีต่อแม่ เมื่อลูกประสบความสำเร็จใน
การทำงานก็ไม่ลืมแม่ผู้ให้กำเนิด ยังคงรักและคิดถึงแม่ อยากให้แม่ได้เห็นและภาคภูมิใจในตัวลูก

2.2 ความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่

ญาติผู้ใหญ่ นับเป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันทางสายโลหิต เป็นบุคคล
ที่รักและให้ความเคารพนับถือ เช่น ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา จากการศึกษาพบเพลงของต่าย อรทัย
ที่สะท้อนความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่ จำนวน 1 เพลง ได้แก่ ผากเพลงถึงยาย ซึ่งกล่าวถึง หลานสาว
เดินทางไปเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียงอยู่ในเมืองหลวง แต่รักและไม่ลืมยายที่อยู่ต่างจังหวัด ดังความ
ตอนหนึ่งว่า

...กินข้าวหลาย ๆ เคี้ยว ยาย สิดีแข็งแรง คอยเปิดทีวียามแลง นั่งแงง
หลานอยู่หน้าจอ ได้ร้องเพลงดังหวังเหมือนพบเส้นทางไปต่อ ยามใดเพลงหลาน
ผ่านจอยายคงสียอยิ้มได้

ผากเสียงเพลงให้ ผากใจผ่านจอทีวี ถ้าหากหลานไปได้ดี ความหวังเคยมี
คงมาใกล้ ขอเพลงดังก้อง ได้เงินทองส่งน้องและยาย กลับบ้านเมื่อเก็บเงินได้
สร้างเฮือนให้ยายหลังใหม่งาม ๆ

(ต่าย อรทัย, 2549ข)

เพลงนี้สะท้อนภาพความรักของผู้หญิงที่มีต่อญาติผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นคนในครอบครัว
แม้ว่าเธอจะเข้ามาทำงานในเมืองหลวงห่างไกลจากบ้านเกิด แต่ก็ไม่เคยลืมยาย ซึ่งเธอรักและเป็น
ห่วงมาก เห็นได้จากเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “กินข้าวหลาย ๆ เคี้ยว ยาย สิดีแข็งแรง” พร้อมทั้งตั้งใจ

จะเก็บเงินและสร้างบ้านหลังใหม่ให้ยาย ดังนั้นความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่นี้จึงเป็นความรักของคนในครอบครัวที่มีให้แก่กัน

3. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด

บ้านเกิด คือ ถิ่นที่เกิดซึ่งเป็นสถานที่พำนักอยู่อาศัยร่วมกับสมาชิกในครอบครัว บ้านเกิดถือเป็นสถานที่แห่งแรกของชีวิตคนตั้งแต่แรกเกิด จึงทำให้คนเกิดความรักความผูกพันที่ไม่อาจลืมเลือนได้ แม้ว่าจะต้องเดินทางไปอยู่ที่อื่นก็ตาม ทั้งนี้บทเพลงของต่าย อรทัย ได้สะท้อนความรักของคนที่มีต่อบ้านเกิด ด้วยภาพของความทรงจำ ความคิดถึง การโหยหา และการหวนคืนสู่บ้านเกิด ดังที่ปรากฏในบทเพลงจำนวน 5 เพลง ได้แก่ จากบ้านนาด้วยรัก, เมื่อบ้านเฮากันเถาะ, หอมกลิ่นบ้านเกิด, คิดฮอดอีสาน และ นาจะหลวยบ้านเฮา ดังตัวอย่าง

เพลง จากบ้านนาด้วยรัก โดยกล่าวถึง คนที่จากบ้านเกิดเมืองนอน เพื่อไปทำงานในเมืองหลวง แต่ก็ยังคงคิดถึงบ้านเกิดอยู่เสมอ ว่า

...โอ้ฟ้าไม่เมตตาต้องจำจากจร บ้านเกิดเมืองนอน ที่เคยสุขพื้าน้ำอา
 ไข่จะอยากจากไอ้ทุยอีรวงบ้านนา แต่ต้องจากมา จากบ้านนาด้วยรักฝังใจ
 โอ้บ้านนาปีหน้าถ้าโชคดี ฟ้าปรานีต้องมีวันพบกันใหม่ ปีนี้ออกลาห่างบ้าน
 มาทำงานเรื่อยไป เห็นทิวกอไผ่เอนไหว โอ้ใจคิดถึงบ้านนา
 (ต่าย อรทัย, 2561ข)

จากเนื้อเพลงข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความรักของคนที่มีต่อบ้านเกิดและครอบครัว ด้วยสถานการณ์ที่คนจำเป็นต้องจากบ้านเกิดไปทำงาน แต่ด้วยความรักความผูกพันที่มีต่อบ้านเกิดก็ทำได้แต่คิดถึงและหวังว่าถ้าสถานการณ์ดีขึ้นจะหวนกลับมา

4. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์

เพื่อนมนุษย์ คือ ผู้อยู่ในสภาพเดียวกัน มีความเป็นคนเท่าเทียมกัน ไม่ได้แบ่งแยกด้วยฐานะ ชาติกำเนิด สีผิว และเพศ ดังนั้นคนทุกคนจึงเป็นเพื่อนมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่เพื่อนมนุษย์ควรมีให้แก่กันคือความรัก ความเอื้ออาทร และความปรารถนาดี จากการศึกษาบทเพลงของต่าย อรทัย สะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ จำนวน 1 เพลง ได้แก่ แต่ทุกหัวใจที่ไกลบ้าน กล่าวถึง คนที่เดินทางมาขายแรงงานอยู่ในเมืองหลวง ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงาน ซึ่งก็ไม่ได้มีแต่ตนเองคนเดียว ว่า

...ต้องก้าวให้ผ่านแต่ละวันที่เป็นไป หนักและนานเท่าใดบอกหัวใจสู่เพื่อ
ฝัน วันไหนท้อเกินทนให้คิดถึงคนทางบ้าน ปลอบโยนเพื่อนแรงงานที่ไกลบ้าน
ผ่านเลขเบอร์

อดทนได้อ เอ้อ เอ้อ

เออ เอ้อ เออ

อดทนได้อคนบ้านเฮา

แปลงความเหงาเป็นแรงใจได้อ ยามลืมหืมก็ลูกลูใหม่ ยามได้ใจก็อย่าปล่อย
ชุดหาโชคดีให้เจอเบี่ยงแย่งกันได้อ คนบ้านเฮา

(ต่าย อรทัย, 2553ค)

เพลงนี้สะท้อนภาพความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ที่เป็นชนชั้นแรงงานด้วยกัน แสดงออก
ถึงความเข้าใจในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่ต้องทำงานหนัก และเข้าใจถึง
ความรู้สึกของคนที่ต้องจากบ้านมาทำงานในเมืองหลวง จึงพยายามให้กำลังใจต่อเพื่อนมนุษย์
ด้วยกันในยามทุกข์ยาก

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย นี้ ปรากฏ
ภาพสะท้อนความรัก 4 ด้าน ดังนี้

1. ภาพสะท้อนความรักของชายหญิง ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่มีความสุข และ
ความรักที่เป็นทุกข์

1.1 ความรักที่มีความสุข เป็นความรักที่เกิดจากความสบายกายสบายใจ เมื่อชายและ
หญิงต่างมีใจผูกพันด้วยความห่วงใยซึ่งกันและกัน มีความสุขสมหวังด้วยการได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน
หรือไม่ได้อยู่ด้วยกัน พบจำนวน 5 เพลง ได้แก่ เท้าที่ฟ้าเพินให้, หยดเวลาไ้วตรงนี้ได้บ่, หน้าจอ
รอสาย, ส่งใจมาใกล้ซิด, และลำเดินสู่มาร่วมด้วยกัน

1.2 ความรักที่เป็นทุกข์ เป็นความรู้สึกของหญิงและชายที่ไม่มีความสุขในการใช้ชีวิตอยู่
ด้วยกัน ความรักที่เป็นทุกข์ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ ความรักที่ห่อกลวง ความรักที่ต้องเลิกรา และ
ความรักที่รักข้างเดียว

1.2.1 ความรักที่ห่อกลวง เกิดจากการกระทำของฝ่ายชายที่ห่อกลวงฝ่ายหญิง
ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่ห่อกลวงให้รอ จำนวน 7 เพลง ได้แก่ สีเท่นอง ให้บอกแน, สาวอุบล

รอรัก, ตัวให้คิดฮอด, แค่ถามก็รู้สึกดี, เป็นห่วงเด้อจ้, สาวล่ำเพลีนรอรัก และรอพี่ที่นครพนม ส่วนความรักที่หลอกให้รัก จำนวน 4 เพลง ได้แก่ บอกใจยังงิ, เก็บความหลายใจไปใช้ที่อื่น, กลับไปก็ เป็นสำรอง และสุดท้ายอ้ายก็ตัว

1.2.2 ความรักที่ต้องเลิกรา เป็นความรักที่ต้องยุติความสัมพันธ์แบบคนรัก เนื่องจากมีเหตุปัจจัยให้ต้องยุติความสัมพันธ์ ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่ต้องเลิกราจากมือที่สาม จำนวน 10 เพลง ได้แก่ รถไฟสายน้ำตา, เหตุผลที่ทนเจ็บ, สุดท้ายอ้ายก็ตัว, ซึ่งได้ซังแล้ว, ไม่ร้องไห้ไม่โซ่ไม่เจ็บ, คนหนึ่งอยากฝากชีวิต อีกคนคิดไม่ซื่อ, สิมายังหยังตอนนี, บั๊กบ่ต้องสงสาร, ให้ตายไปจากใจ และอ้ายลืมหุ่กค้ำ น่องจำทุกนาที่ ส่วนความรักที่ต้องเลิกราด้วยเหตุผลอื่น จำนวน 1 เพลง ได้แก่ ผาแดงของน้อง

1.2.3 ความรักข้างเดียว เป็นความรักของหญิงหรือชายที่เลิกรากันไปแล้ว แต่อีกฝ่ายหนึ่งยังตัดใจที่จะเลิกรักไม่ได้ หรือเป็นความรักที่แอบรัก ชอบพอกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่ฝ่ายนั้นไม่รู้ตัว จำนวน 10 เพลง ได้แก่ ขอฮักอ้ายต่อไปได้บ่, แอบรักแอบคิดถึง, รู้ว่าเขาหมดใจทำไมยังรักเหลือเกิน, สิเหน่อง ให้บอกแน, ผู้หญิงคนหนึ่งคิดถึงอ้าย, เหตุผลที่ทนเจ็บ, ซึ่งได้ซังแล้ว, ให้ตายไปกับใจ, น้ำตาหยดยังกต like และอ้ายลืมหุ่กค้ำน่องจำทุกนาที่

2. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัว ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความรักที่มีต่อบิดามารดา และความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่

2.1 ความรักที่มีต่อบิดามารดา เป็นการแสดงความรู้สึกของลูกที่รัก คิดถึง และห่วงใยพ่อแม่ รวมทั้งต้องการให้พ่อแม่ได้ภาคภูมิใจและเห็นตนเองประสบความสำเร็จในชีวิต จำนวน 4 เพลง ได้แก่ ถึงดั่งยังห่วงแม่ สาวนาพเนจร ผันยังไกลใจยังหนาว และคิดถึงบ้านนา

2.2 ความรักที่มีต่อญาติผู้ใหญ่ เป็นความรักที่บุคคลมีต่อญาติผู้ใหญ่ ซึ่งให้ความเคารพนับถือ เช่น ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา จำนวน 1 เพลง ได้แก่ ฝากเพลงถึงยาย

3. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด เป็นความรักความผูกพันต่อถิ่นที่เกิด ไม่อาจลืมเลือนได้ แม้ว่าจะต้องเดินทางไปอยู่ที่อื่นก็ตาม ซึ่งบทเพลงของต่าย อรทัย ภาพสะท้อนความรักของคนที่มีต่อบ้านเกิด ด้วยภาพความทรงจำ ความคิดถึง การโหยหา และการหวนคืนสู่บ้านเกิด จำนวน 5 เพลง ได้แก่ จากบ้านนาด้วยรัก, เมื่อบ้านเฮากันเถาะ, หอมกลิ่นบ้านเกิด, คิดฮอดอีसान และนาจะหลวยบ้านเฮา

4. ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นความรักที่เพื่อนมนุษย์ควรมีให้แก่กันคือความรัก ความเอื้ออาทร และความปรารถนาดี จำนวน 1 เพลง ได้แก่ แต่ทุกหัวใจที่ไกลบ้าน

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย นี้ ทำให้เห็นภาพสะท้อนความรัก 4 ด้าน คือ ภาพสะท้อนความรักของชายหญิง ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัว ภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด และภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ โดยพบว่าเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย สะท้อนความรักของชายหญิงมากที่สุด ประกอบด้วยความรักที่มีความสุขและความรักที่เป็นทุกข์ โดยพบความรักที่มีความสุขจะแสดงถึงความเข้าใจและการยอมรับในชีวิตคู่ เป็นความรักที่สมหวัง มีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขณะที่ความรักที่เป็นทุกข์มักเกี่ยวข้องกับความผิดหวังจากการหลอกหลวงและการตัดใจเลิกรา ดังที่ นันทนา ต๊ะสุ (2565, น. 90) กล่าวว่า “ความรักไม่สมหวังก่อให้เกิดความทุกข์ใจ ความเศร้าเสียใจที่ตนต้องแยกทางจากคนรัก โดนคนรักหลอกหลวงและทอดทิ้งไปมีคนใหม่ที่ดีกว่า รวมไปถึงความไม่เข้าใจหรือต้องทนอยู่กับความอึดอัดต่อกันเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คู่รักต้องเลิกร้างกันไปในที่สุด” การนำเสนอในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์ที่จะต้องพบกับความสุขและความทุกข์เมื่อมีความรัก ซึ่งได้ถูกนำมาถ่ายทอดผ่านเนื้อหาในบทเพลงลูกทุ่งได้อย่างลึกซึ้ง สำหรับความรักที่เป็นทุกข์นั้นพบมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ความรัก” ในบทเพลงลูกทุ่งไทย ของ ตึกแตน ชลดา ของ วันเฉลิม ใจสุข (2561, น. 142) ว่า “ความรักที่ไม่สมหวังเป็นความรักที่พบมากที่สุด ซึ่งในปัจจุบันบทเพลงความรักที่ไม่สมหวังจะได้ยินอยู่มาก เพราะเป็นแนวเพลงที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ฟังมากที่สุด” นอกจากนี้ภาพสะท้อนความรักในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย ยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้ความรักของชายหญิงจะเป็นสิ่งสวยงามทำให้เกิดความสุข แต่ความรักนี้ก็ไม่ได้มีความแน่นอนเสมอไป ความรักของมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การพบคนอื่นที่ดีกว่า การไม่เห็นคุณค่าในความรัก ผลประโยชน์หรือสภาวะทางการเงิน

นอกจากนี้เพลงของต่าย อรทัย ยังได้สะท้อนภาพความรักที่มีต่อครอบครัว ความรักที่มีต่อบ้านเกิด และความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ โดยภาพสะท้อนความรักที่มีต่อครอบครัวของผู้หญิงจะแสดงออกมาในลักษณะการแสดงความรักความคิดถึงต่อบุพการีและญาติผู้ใหญ่ เมื่อผู้หญิงชนบทต้องเดินทางมาทำงานในเมืองใหญ่เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว พยายามดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ เพราะต้องการให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และครอบครัวคือกำลังใจที่ดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่ง ต่าย อรทัย ของ นฤมล พันธุ์ประชา (2561, น. 64) ว่า “ผู้หญิงชนบทหวังเพียงอยากให้ครอบครัวมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มีภาพผู้หญิงชนบทที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาชีวิต เพราะว่ามีครอบครัวเป็นที่ตั้งที่จะทำให้ผู้หญิงชนบทไปจุดที่ตั้งใจอย่างที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้” ส่วนภาพสะท้อนความรักที่มีต่อบ้านเกิด

ในบทเพลงของต่าย อรทัย แสดงถึงความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ซึ่งเห็นได้จากการระลึกถึงธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น การโยเยหา ความสงบสุขและวิถีชีวิตดั้งเดิมในท้องถิ่น และความต้องการหวนกลับคืนสู่ถิ่นกำเนิด เนื่องจากต้องเดินทางไปทำงานที่อื่น เป็นการสะท้อนถึงความรักที่มีต่อบ้านเกิดอันเป็นที่พักพิงทางใจสำหรับผู้ที่ย้ายจากบ้านไป และภาพสะท้อนความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ แสดงถึงจิตใจของคนที่มีความรักและเข้าใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพราะส่วนใหญ่กลุ่มคนที่เดินทางมาทำงานในเมืองหลวงจะเป็นชายหญิงชนบทวัยทำงาน ซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่อยู่ในสถานการณ์หรือกำลังเผชิญกับความลำบากคล้ายกัน จึงพยายามให้กำลังใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในยามทุกข์ยาก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนความรักที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย กับนักร้องลูกทุ่งคนอื่น ๆ
2. ควรมีการศึกษาภาพสะท้อนความยากจนที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). *นิยามและประเภทครอบครัว*. สืบค้นจาก <https://infocenter.nationalhealth.or.th/sites/default/>
- จินตนา ดำรงค์เลิศ. (2533). *วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง : ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย ที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ต่าย อรทัย. (2547). *เนื้อเพลงรถไฟสายน้ำตา*. สืบค้นจาก <https://chordtabs.in.th/36755/>
- _____. (2548). *เนื้อเพลงสาวอุบลอรัก*. สืบค้นจาก <https://xn--72c9bva0i.meemodel.com>
- _____. (2549ก). *เนื้อเพลงบอกใจยังงี้ดี*. สืบค้นจาก <https://chordtabs.in.th/15064/>
- _____. (2549ข). *เนื้อเพลงฝากเพลงถึงยาย*. สืบค้นจาก <https://lyric.in.th/lyric.php?n=8470>
- _____. (2553ก). *เนื้อเพลงผาแดงของน้อง*. สืบค้นจาก <https://musicstation.kapook.com/>

_____. (2553ข). เนื้อเพลงถึงดั่งยังห่วงแม่. สืบค้นจาก <https://chordtabs.in.th/36750/lyrics>

_____. (2553ค). เนื้อเพลงแค่..ทุกหัวใจที่ไกลบ้าน. สืบค้นจาก <https://lyric.in.th/lyric.php?n=8414>

_____. (2561ก). เนื้อเพลงขอฮักฮ้ายต่อไปได้บ่. สืบค้นจาก <https://musicstation.kapook.com/>

_____. (2561ข). เนื้อเพลงจากบ้านนาด้วยรัก. สืบค้นจาก <https://lyric.in.th/lyric.php?n=8445>

_____. (2563). เนื้อเพลงเท่าที่ฟ้าเพ่นให้. สืบค้นจาก <https://chordtabs.in.th/42405/lyrics>

นันทนา ต๊ะสุ. (2565). แนวคิดเกี่ยวกับความรักในสังคมไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษาจากเพลงไทยสากลของชนิตาธรรมวิมล (ดา เอ็นโดรฟิน) ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2562. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาคหิตวิทยา, มหาวิทยาลัยนเรศวร).

นฤมล พันธุ์ประชา. (2561). ผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่งของต่าย อรทัย. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1 (น. 47-66). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ผู้จัดการออนไลน์. (2564). ดังไกลถึงนิวยอร์ก “ต่าย อรทัย” ศิลปินลูกทุ่งไทยคนแรกได้ขึ้นป้ายนิลบอร์ดยักษ์ใจกลางไทมส์แควร์. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/entertainment/detail/9640000123940>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วันเฉลิม ใจสุข. (2561). “ความรัก” ในบทเพลงลูกทุ่งไทยของ ตั๊กแตน ชลดา. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1 (น. 129-147). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

Sidhipong W. (2561). ต่าย อรทัย เปิดตัวเอ็มวี “ลิเทอ์นึ่ง ให้บอกแน” แรงทะลุล้านวิวอย่างรวดเร็ว. สืบค้นจาก <https://www.sanook.com/music/2394537/>

TTM Variety. (2562). ต่าย อรทัย จาก ลูกทุ่งสาวล้านตลับ สู่ ดอกหญ้าบ้านนา ร้อยล้านวิว. สืบค้นจาก <https://www.thaiticketmajor.com/>

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์
เรื่อง พิทักษ์รักริมฝั่งโขงA Study of Tourism Patterns Appearing in the Online Novel
Protecting Love along the Mekong Riverรัตนา สังข์โชติ^{1*} นฤดี หอมลา¹ อาทิตย์ ทาช้าย¹ พรชนก ปัดชา¹และ สุภานัน แก้วบุญน้อย¹Rattana Sungchot^{1*}, Naruedee Homla¹, Artit Tasai¹, Pornchanok Padcha¹and Suphanan Kaewbunnoi¹

บทคัดย่อ

การศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่อง พิทักษ์รักริมฝั่งโขง ของปากกานางไม้ (นามปากกา) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่อง พิทักษ์รักริมฝั่งโขง จำนวน 83 ตอน ผลการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้ พบมากที่สุด คือ วัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อของท้องถิ่นต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบรองลงมา คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุในเรื่องประเพณี และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุในเรื่องวิถีชีวิตชุมชน พบจำนวนเท่ากัน และรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบน้อยสุด คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เช่น แขวงบอลิคำไซ และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว นวนิยาย รูปแบบการท่องเที่ยว พิทักษ์รักริมฝั่งโขง นวนิยายออนไลน์

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Department of Thai Language Department, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Sawan Rajabhat University.

*Corresponding author; email: rattana.s@nsru.ac.th

(Received: 27 November 2024; Revised: 11 February 2025; Accepted: 15 June 2025)

Abstract

This study examines the tourism patterns depicted in the online novel Phithak Rak Rim Fang Kong (Protecting Love along the Mekong River) by Pakka Nangmai. The objective is to categorize the different forms of tourism featured in the novel's 83 episodes. The findings reveal that the most prominent form of tourism in the novel is cultural tourism related to intangible cultural elements, particularly local beliefs in sacred objects and amulets. The second most common forms of tourism are cultural tourism based on traditions and cultural tourism based on local lifestyles, both appearing with equal frequency. The least common forms of tourism depicted in the novel are nature-based tourism, such as travel to Bolikhamsai Province, and historical tourism.

Keywords: tourism, novels, travel styles, Phithak Rak Rim Fang Khong, online novels

บทนำ

นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่มุ่งเน้นให้ความบันเทิง โดยเนื้อหาที่นำมาเขียนมักมาจากการนำจินตนาการ หรือประสบการณ์ของผู้เขียนมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้นวนิยายมีความสมจริงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เขียนได้แทรกสภาพสังคม โบราณสถาน ธรรมชาติ อาหารการกินของแต่ละถิ่น รวมไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวไว้ในนวนิยาย ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ รวมทั้งการดำรงชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ดังที่ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2548, น. 281) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นกระจกเงาส่องสะท้อนสังคม แต่ในขณะเดียวกันอาจจะเป็นภาพวาดสังคมในอนาคตที่คอยชี้แนะทางออกและเสนอแนวคิดอุดมคติ

ยุคสมัยของวรรณกรรมไทยเริ่มตั้งแต่ช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2475) อันเนื่องมาจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ก่อให้เกิดวรรณกรรมแบบสมัยใหม่ที่มีเอกลักษณ์ และแพร่หลายอย่างกว้างขวางในสังคมไทย (رينฤทัย สัจจพันธุ์, 2542, น. 1) วรรณกรรมในยุคนี้ก็ยังคงอยู่ภายใต้สื่อแบบเก่าที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ การเติบโตของวรรณกรรมสมัยนี้เกี่ยวเนื่องกับการขยายตัวและความมั่นคงของหนังสือพิมพ์และกิจการการพิมพ์เป็นหลัก ทำให้เนื้อหาของวรรณกรรมมีรูปแบบที่จำกัด (อนัญญา วาริสอาด, 2565, น. 89)

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ทำให้รูปแบบของรูปเล่มมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เดิมทีเนื้อหานวนิยายมีการนำเสนอในแบบรูปเล่มขายเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากมีประชาชนเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์น้อย หนังสือไม่ได้แพร่กระจายในวงกว้างมากนัก อาจพบได้ในกลุ่มขุนนางที่ผู้กำลังซื้อจากรูปแบบการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์จึงได้พัฒนามาผลิตในรูปแบบการตีพิมพ์เป็นหนังสือ ด้วยการตั้งโรงพิมพ์ ด้วยการนำเทคนิควิทยาการพิมพ์เข้ามาใช้เป็นการเพิ่มอัตราการผลิตหนังสือภายในประเทศให้ได้เป็นจำนวนมากและรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่งผลให้หนังสือเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงเริ่มมีกลุ่มนักอ่านเกิดขึ้นในเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ และในจังหวัดใกล้เคียง เรียกได้ว่าได้เกิด “ตลาดหนังสือ” ขึ้นบ้างแล้ว และเริ่มจัดตั้งสำนักพิมพ์ เพื่อผลิตจำหน่ายเป็นหนังสือ (วิภา กองกะนันท์, 2561, น. 296)

ต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง โดยมีการนำเสนอหนังสือพัฒนามาเป็นรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงสื่อได้ง่าย เนื่องจากสังคมในปัจจุบัน ผู้คนนิยมใช้สื่อโซเชียลมีเดียจำนวนมาก การอ่านนวนิยายออนไลน์จึงมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น โดยนวนิยายเรื่องใดที่มีกระแสตอบรับที่ดี มักถูกหยิบยกไปทำเป็นละคร ซีรีส์ ภาพยนตร์ เป็นต้น และผู้เขียนจะใช้สถานที่ท่องเที่ยวมาเป็นฉากประกอบในการนำเสนอเรื่องให้มีความน่าสนใจ ส่งผลให้ผู้อ่านได้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของผู้คน รวมทั้งการดำรงชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น

จากการนำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับการเสนอจากนวนิยาย ส่งผลให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวตามรอยวรรณกรรม โดยผู้วิจัยหลายท่านได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว เช่น จากละครเรื่องบุพเพสันนิวาส สร้างมาจากนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ของรอมแพง (นามปากกา) ทำให้กระแสการท่องเที่ยวเติบโตเป็นอย่างมาก จากการศึกษางานวิจัยของ วินัสรินทร์ ศิริผล (2562) ที่ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านละคร : กรณีศึกษาละครโทรทัศน์เรื่อง “บุพเพสันนิวาส” พบว่า ทักษะคติ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจากละครเรื่องบุพเพสันนิวาส ส่งผลให้การท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเติบโตอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ อมรรัตน์ เปี่ยมดนตรี และ ศุภกรณ ดิษฐพันธ์ (2558) ที่ได้ศึกษาการใช้วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ละครเรื่องขุนช้างขุนแผนที่สร้างจากนวนิยายเรื่องเสภาขุนช้างขุนแผน แต่งโดยพระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือสุนทรภู่ สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมขุนช้างขุนแผน และในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องผลกระทบการท่องเที่ยวจากวัฒนธรรมกระแสนิยมของของละคร ของอรไท ครุฑเวช,

ณัฐิกา ทานนท์, ศุภรัตน์ หาญสมบัติ, กุลทิราณี บุญชัย และ วรพจน์ ตรีสุข (2564, น. 274) พบว่า “ละครเรื่องกลืนกาสะลอง ทำให้เกิดกระแสนิยม ส่งผลให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านบวก ทำให้คนในชุมชน มีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏ” และนวนิยายในโลกออนไลน์ เริ่มได้รับความนิยมในหมู่ผู้อ่าน และมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

นวนิยายเรื่องพิทักษ์รักริมฝั่งโขง ของปากกานางไม้ (นามปากกา) เป็นนวนิยายที่มีผู้คนให้ความสนใจ และเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมจากห้องสมุดประชาชน อำเภอแม่อน จังหวัด เชียงใหม่ ที่เชิญชวนให้ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านออนไลน์ โดยจัดให้นวนิยายเรื่อง พิตักษ์รักริมฝั่งโขง ของปากกานางไม้ (นามปากกา) เป็นหนังสือที่น่าอ่าน บนเว็บไซต์ <http://cmi.nfe.go.th/lib/Lib> (ข้อมูล ณ วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2565) เนื่องจากเป็นนวนิยาย ที่ได้รับความนิยมในเว็บไซต์อ่านนวนิยายด้วย มีผู้เข้าชมประมาณ 6.4 ล้านคน (ข้อมูล ณ วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2567) และได้รับรางวัล “นวนิยายสุดปัง ประจำปี 2022” จาก #TUN Award2022 จัดโดยบริษัท อู๋คิ ยู จำกัด เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566 ซึ่งนวนิยายเรื่อง พิตักษ์รักริมฝั่งโขง เป็นนวนิยายแนวรักโรแมนติกที่ปรากฏสถานที่ท่องเที่ยวในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของตัวเอกที่ประกอบอาชีพครูกับทหารเรือที่มีเหตุทำให้ต้องแต่งงาน กันโดยที่ไม่ได้รัก จนเกิดเป็นสายใยของความผูกพันและพัฒนาเป็นความรัก และในเรื่องได้เล่า เรื่องราวความรัก เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความผูกพัน ความสัมพันธ์จึงมีการพัฒนามากยิ่งขึ้นและ เปลี่ยนเป็นความรัก โดยมีการบรรยายถึงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ หรือสถานที่ต่าง ๆ ใน แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างถิ่นให้เดินทางมาสู่ ภาคอีสานทั้งสิ้น (ศรัณยา วรากุลวิทย์, 2551, น. 246)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์ เรื่อง พิตักษ์รักริมฝั่งโขง เพื่อศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ หรือสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการสอดแทรกประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของ ผู้คนในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อมูลที่นำมาศึกษาสามารถช่วยประชาสัมพันธ์ และมีส่วน ช่วยเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่อง พิตักษ์รัก ริมฝั่งโขง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่อง พิทักษ์รักgrimฝังโขง ของนามปากกา นางไม้ โดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของ ภิญโญ เวชโช (2561, น. 103, อ้างถึงใน กิ่งแก้ว อรรถาการ, 2520, น. 93-94) ซึ่งแบ่งประเภทของความเชื่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542, น. 86-92, อ้างถึงใน ธงชัย ภูวนาถวิจิตร, 2553) และอาภาวดี ทับสิริรักษ์ (2555) ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

1.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้ เช่น เครื่องใช้ต่าง ๆ

1.1.1 ด้านการแต่งกาย หมายถึง การแต่งกายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น เช่น เครื่องแต่งกายตามประเพณี และการรำพื้นบ้าน

1.1.2 ด้านอาหาร หมายถึง การรับประทานอาหารที่ปรากฏในสังคมท้องถิ่นของผู้คนในแถบภาคอีสาน ซึ่งอาหารพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นจะเป็นเอกลักษณ์

1.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้

1.2.1 ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ให้ประพฤติปฏิบัติ เช่น ความเชื่อของท้องถิ่นต่าง ๆ ประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยมของแต่ละพื้นที่การยึดถือในเรื่องบุญ กรรม โดยเชื่อว่าบุญเป็นเรื่องการทำความดี และกรรมคือการกระทำที่จะติดตัวเราไปเมื่อเราทำสิ่งไม่ดี

1.2.1.1 ความเชื่อในเรื่องศาสนา หมายถึง การยึดถือในเรื่องบุญ กรรม โดยเชื่อว่าบุญเป็นเรื่องการทำความดี และกรรมคือการกระทำที่จะติดตัวเราไปเมื่อเราทำสิ่งไม่ดี

1.2.1.2 ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง หมายถึง วัตถุที่ผู้คนเชื่อว่ามีคุณศักดิ์สิทธิ์ และสามารถบันดาลให้สมความปรารถนาในเรื่องที่ต้องการ

1.2.1.3 ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความศรัทธาสิ่งที่ยิ่งสัมพันธ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ผู้คนให้ความเคารพบูชา และกราบไหว้

1.2.2 การแสดง หมายถึง ศิลปะการแสดงประเภทหนึ่ง มาจัดเสนอในรูปแบบการแสดง ณ สถานที่ใดที่หนึ่ง

1.2.3 ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนปฏิบัติ ซึ่งผู้คนในสังคมปฏิบัติสืบต่อกันมา

1.2.4 วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ผู้คนในสังคมแต่ละท้องถิ่น

2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น อนุสาวรีย์ เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นขั้นตอนในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวจากนวนิยายออนไลน์เรื่องพิทักษ์กริมฝั่งโขงของปากกานางไม้ (นามปากกา)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย จากแหล่งข้อมูลข่าวสาร เช่น ห้องสมุดสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ หรือเว็บไซต์ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับวิจัย คือ Thailis (Thai library integrated system)

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมจากนวนิยายออนไลน์เรื่องพิทักษ์กริมฝั่งโขงของปากกานางไม้ (นามปากกา)

ขั้นตอนที่ 4 สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา นำไปสู่การศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่องพิทักษ์กริมฝั่งโขงของปากกานางไม้ (นามปากกา)

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการวิจัยที่ได้แบบพรรณนาวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 6 นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาการจัดรูปแบบสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายออนไลน์เรื่อง พิกษ์กริมฝั่งโขง นามปากกานางไม้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายทั้งวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ หรือสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการสอดแทรกประวัติศาสตร์

วิถีชีวิตของผู้คนในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสามารถสรุปผลการวิจัยตามกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวที่ปรากฏในนวนิยายเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

1.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้

1.1.1 ด้านการแต่งกาย หมายถึง การแต่งกายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น พบทั้งหมด 4 ชุด ตัวอย่างเช่น ชุดภูไทหรือชุดภูไทสกลนคร จากข้อความที่ผู้กองสายชล เข้าร่วมเป็นเจ้าภาพงานพิธีแห่ผ้าป่าแทนหัวหน้าคณะนักรบ ที่กล่าวว่า

งานพิธีแห่และถวายผ้าป่ารอบองค์พระธาตุเชิงชุมจะจัดขึ้นในวันสุดท้ายของงานนมัสการองค์พระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญรอดแสน ซึ่งเป็นงานใหญ่ประจำปี จัดติดต่อกันถึงเจ็ดวัน ส่วนวันนี้เป็นวันเปิดงานวันแรกจึงมีผู้คนมาร่วมงานกันอย่างมากมายโดยผู้ที่มาร่วมงานส่วนมากจะแต่งกายด้วยชุดภูไทสีดำขลิบแดง ทั้งชายและหญิง แต่เพราะผู้กองสายชลมาในนามของข้าราชการทหารเรือจากสถานีเรือรัตนวาปีเข่า จึงต้องแต่งเครื่องแบบทหารเพื่อให้เกียรติสถานที่และงานพิธีโดยสวมชุดเครื่องแบบปกติขาวของทหารเรือซึ่งดูสง่างามจนโดดเด่นเป็นเหตุให้เขาถูกสาว ๆ จ้องมอง และยังไต่ถามที่หล่อเหลา ร่างสูงกายกำยำเขาก็แทบจะเป็นจุดเด่นของงาน แต่ไม่ว่าจะถูกสาว ๆ มองมากแค่ไหนเขาก็ไม่ได้สนใจเลย ต่างจากเมื่อก่อนที่เพียงแค่มองสาว ๆ มองเขาก็พร้อมที่จะสานความสัมพันธ์กับพวกเธอแล้ว เมื่อท่านผู้ว่าราชการจังหวัดขึ้นกล่าวเปิดงาน เทศกาลงานบุญก็เริ่มขึ้น มีสาว ๆ แต่งชุดภูไทสวมเล็บฟ่อนประดับพู่ออกมาร่ายรำถวายนับพันคนจนเต็มลานองค์พระธาตุเชิงชุม เสียงปี่ภูไทดังคลอกับเสียงพิณ อันเป็นเอกลักษณ์ของดนตรีประจำถิ่นยิ่งทำให้ผู้กอง สายชลอดนึกถึงเจ้าเอ๋ยไม่ได้ตอนที่เขาช่วยเธอหาข้อมูลมาทำงานส่งอาจารย์ เขายกกล้องขึ้นเก็บภาพบรรยากาศภายในงานเอาไว้ ทำเหมือนว่าจะเก็บภาพไปทำงานวิจัยเหมือนตอนที่เขาเคยช่วยเจ้าเอ๋ยหาข้อมูล และภาพเหล่านี้เขาก็จะส่งไปให้เธอได้ดูเช่นกัน

(เรื่องพิทักษ์รัชรมิฝั่งโขง ตอนที่ 78 ตราบาปในหัวใจ (ตอนพิเศษ 9))

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชุดภูไทหรือชุดภูไทสกลนคร จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านวัตถุในเรื่องการแต่งกาย เนื่องจากการแต่งกายด้วยชุดภูไทเป็นเอกลักษณ์ของชาว

สกลนคร โดยมักจะสวมชุดภูไทในเทศกาลหรือประเพณีที่สำคัญ โดยใช้ผ้าภูไทซึ่งเป็นผ้าพื้นเมือง ดั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชมรมศิลปวัฒนธรรมอีสาน (2567) กล่าวว่า ชุดภูไทหรือชุดภูไท สกลนครเป็นการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคนสกลนครที่มีเชื้อสายภูไท แต่งเพื่อร่วมรำในพิธี บวงสรวง

1.1.2 ด้านอาหาร หมายถึง อาหารที่ปรากฏในสังคมท้องถิ่นของผู้คน ซึ่งอาหาร พื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นจะเป็นเป็นเอกลักษณ์ พบทั้งหมด 2 สำหรับ ตัวอย่างเช่น น้ำพริกกบหรือ ป่นกบ จากข้อความที่หัวหน้าคเชนทร์ที่กำลังชวนปานมณฑาทานข้าวด้วยกันที่แพหน่วย นรข. ที่กล่าวว่า

นอกจากต้มแซ่บปลาคังก็ยังมีผัดฉ่าปลาเนื้ออ่อนที่กว่าจะปรุงเสร็จก็เล่นเอาจาม กันไปทั้งแพแล้วก็ปิดท้ายด้วยน้ำพริกกบหรือที่คนอีสานจะเรียกว่า ป่นกบ เป็นเมนูปิดท้าย ด้วย เมื่อข้าวเหนียวร้อน ๆ ที่เพิ่งนึ่งสุกส่งกลิ่นหอมอบอวลทุกคนก็เข้ามานั่งประจำที่ชุดมานั่งตัวยาว แต่ด้วยจำนวนคนที่มากจึงแบ่งกันนั่งเป็นสามโต๊ะ ปานมณฑานั่งมองกระติบ ข้าวเหนียวตรงหน้าตนอย่างภูมิใจ ข้าวสุกกำลังพอดี แหม ก็ไม่เห็นจะยากเลยแค่นี้ข้าวเหนียว

(เรื่องพิทักษ์กรัชมังโขง ตอนที่ 4 ยินดีต้อนรับกลับบ้าน)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า น้ำพริกกบหรือป่นกบ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านวัตถุในเรื่องอาหาร เนื่องจากในฉากพูดถึงเมนูพื้นบ้านของผู้คนในแถบภาคอีสาน อย่างเช่น ป่นกบ คือ “อาหารพื้นบ้านของคนภาคอีสาน เป็นการนำกบไปทำเป็นน้ำพริก” (Thongchotcook, 2023)

1.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้

1.2.1 ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ให้ประพฤติ ปฏิบัติดี

1.2.1.1 ความเชื่อในเรื่องศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนาและสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน พบทั้งหมด 11 สถานที่ ตัวอย่างเช่น พระธาตุบังพวน จากข้อความที่ปานมณฑาเอ่ยถามหัวหน้าคเชนทร์ ที่กล่าวว่า

“แล้วสร้างมาก็ปีแล้วคุณ”

“สร้างขึ้นมาจากที่มีการสร้างพระธาตุพนม แล้วไม่นานตอนนั้นมีการสร้างพระธาตุขึ้นมาสองคือพระธาตุหล้าหนองตรงนี้ พระธาตุบังพวน พระธาตุโพนจิกเวียงจัว

แล้วก็พระธาตุหอผ้าหอแพเมืองหาดทรายฟองซึ่งพระธาตุองค์สุดท้ายนี้อยู่ที่ประเทศลาว พระธาตุพนมสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.8 พระธาตุทั้งสี่ก็สร้างขึ้นมาราว ๆ พ.ศ.19”

(เรื่องพิทักษ์รัชมิ้งโขง ตอนที่ 6 ตำนานพญารูมิโขง)

จากบทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระธาตุบังพวน สะท้อนความเชื่อในด้านศาสนา เนื่องจากเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนหัวหน่าวของพระพุทธเจ้า จำนวน 29 องค์ ซึ่งนำมาจากอินเดีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554, น. 27) จึงจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านที่ไม่ใช่วัตถุ เกี่ยวกับความเชื่อในด้านศาสนา

1.2.1.2 ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง หมายถึง วัตถุที่ผู้คนเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ และสามารถบันดาลให้สมความปรารถนาในเรื่องที่ต้องการ พบทั้งหมด 6 ชนิด ตัวอย่างเช่น กำไลนาคเกี้ยว จากข้อความที่อรสา(ป้า) เยี่ยมถามปามณฑาเกี่ยวกับกำไลนาคเกี้ยวที่กล่าวไว้ว่า

“ปามมีกำไลนาคเกี้ยวด้วยหรอลูก” ปามณฑามองกำไลข้อมือตัวเองตามนี้ถ้าเธอบอกว่าคุณแม่เขวี่ให้มาป้าของเธอต้องไม่สบายใจแน่ ๆ เลย

“ตอนกลับบ้านแม่ให้ปามาเคแม่บอกว่าให้ใส่เอาไว้ป้องกันอันตราย”

“แล้วปามรู้ความหมายของนาคเกี้ยวจริง ๆ รีไปเล่าละลูก” หิม มั่นมีความหมายมากกว่านี้อีกหรอ

“นาคเกี้ยว” หรือบางคนเขาจะเรียกว่านาคเกี้ยวเกี้ยวรัก เป็นพญานาคสองตัวพันตัวเกี่ยวกันจนเป็นเกลียว ผู้คนนิยมนำมาบูชาด้านความรัก เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ คำขายร่ำรวย มีโชคลาภ ถ้าพกติดตัวก็จะมีเสน่ห์เมตตามหานิยม ถ้าเก็บเอาไว้ในบ้าน บ้านนั้นก็จะมีร่มเย็นเป็นสุข ส่วนในด้านความรัก เชื่อกันว่าจะช่วยทำให้คนรักกัน ถ้าเอาไปมอบเป็นของขวัญให้กับคนรัก ก็จะทำให้คู่รักคู่นั้นรักกันยืนยาว ไม่พลัดพรากจากกันไปไหน ถ้าจากกันไกลก็จะคิดถึงแต่กันและกัน ถ้าทะเลาะกันอยู่ก็จะกลับมาคืนดีกัน

“เอ... พุดตานคิดอะไรของเขากันถึงได้เอากำไลนาคเกี้ยวมาให้ลูกสาวใส่ อยากมีลูกเขยนักหรอ” ห๊ะ! นี่ยายคุณแม่เจ้เขวี่เอากำไลอะไรมาให้เธอใส่กันละเนี่ย ฟังสรรพคุณแต่ละอย่างสิ ทำไมรักบ้าง คิดถึงบ้าง คินตักันบ้าง เฮ้ย ! กำไลนี้ ควรเป็นของพี่ตินีกับพี่ชลี่ ไม่ใช่ของเธอซักหน่อย!!!

(เรื่องพิทักษ์รัชมิ้งโขง ตอนที่ 11 นาคเกี้ยว)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กำไลนาเกี้ยว จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านที่ไม่ใช่วัตถุ เกี่ยวกับความเชื่อในด้านเครื่องรางของขลัง เนื่องจากเป็นเครื่องประดับรูป พญานาคสองตัวเกี่ยวกันเป็นวงกลม มีความเชื่อว่าช่วยคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้าย เสริมโชคด้าน ความรัก (นาเกี้ยว มหาโชคโคกทรัพย์ โชคลาภ ความรัก สูดยอดเครื่องราง, 2564)

1.2.1.3 ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความศรัทธาสิ่งที่ยิ่งสัมพันธ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิปาฏิหาริย์ ผู้คนจึงให้ความเคารพบูชาและกราบไหว้ พบทั้งหมด 16 สิ่ง ตัวอย่างเช่น วัดลำดวน จากข้อความที่หัวหน้ากเชนทร์พานมณฑาแะทานข้าวที่ร้านอาหารริม แม่น้ำโขง ที่กล่าวว่า

“คุณ ๆ ไ้ลานตรงนี้เขาเรียกว่าอะไรหรอ กว้างมาก ๆ เลย เมื่อเข้าฉันเห็นคนมา ออกกำลังกายตั้งเยอะ” เธอชี้มาทางลานวัฒนธรรมที่ออกมาดูวิวเมื่อก่อนหน้านี้ตรงหน้า สถานีเรือ

“เขาเรียกลานวัฒนธรรมนะ ที่อยู่ตรงนี้จะอยู่ใกล้กับพระธาตุลำหนอง แล้วก็ มี ลานวัฒนธรรมอีกที่อยู่หน้าวัดลำดวน เดี่ยวผมจะพาไปตามรอยพญานาค”

(เรื่องพิทักษ์ศรีมิ่งโขง ตอนที่ 6 ดำเนินพญารูมิโขง)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า วัดลำดวน จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ของแก้วสารพัดนึกที่มีเจดีย์แก้ว สารพัดนึกอยู่ในวัดลำดวน โดยเชื่อว่า การอธิษฐานกับแก้วสารพัดนึกแล้วจะสำเร็จสมหวังดังใจนึก (พรประภา, 2563; ไทยรัฐออนไลน์, 2560)

1.2.2 การแสดง หมายถึง ศิลปะการแสดงประเภทหนึ่ง มาจัดการแสดง ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง พบทั้งหมด 6 ประเภท ตัวอย่างเช่น หมอลำ จากข้อความที่ผู้กองสายชลกำลังอธิบาย ถึงการแสดงต่าง ๆ ให้กับเจ้าเอ๋ยได้ฟัง ที่กล่าวว่า

“แล้วหมอลำซึ่งละคะ” เจ้าเอ๋ยถามอีกด้วยความอยากรู้อยากเห็น เธอก็เคยได้ยิน มาบ้างแต่ก็อยากจะเห็นของจริงมากกว่า

“หมอลำซึ่งก็จะเป็นการร้องหมอลำในจังหวะสนุก ๆ ประกอบด้วยหมอลำฝ่าย ชาย หมอลำฝ่ายหญิง หางเครื่องแต่งตัววับ ๆ แวม ๆ และที่เป็นเอกลักษณ์ก็คือ หมอแคน ซึ่งเขาจะเป่าแคนตลอดการร้อง เพลงลำ จุดเด่นอยู่ที่การส่ายเอว หมอแคนคนไหนส่าย เอวพลิ้วตึงหน้าตึงหลังดีก็จะได้ความชื่นชมจากคนดูมาก เนื้อหาของการร้องเพลงก็จะ เป็นการเกี่ยวกัน ร้องเพลงแก้กันของหมอลำฝ่ายชายและหญิง ระหว่างที่ร้องเพลงลำก็จะ

มีการสอย การสอยก็คล้าย ๆ สดุดีสมาทเสียวนั้นแหละ นอกจากจะมีการสอยแล้ว ตลอดเวลาที่ทำกรแสดงก็จะมีกรพูดเกี้ยว พูดแซวกันไปในเชิงตืดเรทน้อย ๆ เป็นสไตล์ เฉพาะของหมอลำ...”

(เรื่องพิทักษ์กรักริมฝั่งโขง ตอนที่ 74 งานประจำปีคนประจําใจ (ตอนพิเศษ 5))

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นได้ว่า หมอลำ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุ ในเรื่องการแสดงศิลปะการแสดงของท้องถิ่น เนื่องจากเป็น “การแสดงร้องประกอบ จังหวะอย่างหนึ่งของผู้คนในแถบภาคอีสาน โดยมีการร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ประกอบการรำ” (ศิลปวัฒนธรรมอีสาน, ม.ป.ป.)

1.2.3 ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนปฏิบัติ ซึ่งผู้คนในสังคมปฏิบัติ สืบต่อกันมา พบทั้งหมด 6 ประเภท ตัวอย่างเช่น ประเพณีแห่เทียน จากข้อความกล่าวถึงประเพณี แห่เทียน ที่กล่าวว่า

ขบวนแห่เทียนทุกขบวนล้วนแต่งงดงามจนเป็นเอกลักษณ์ บ่งบอกถึง ความสามารถและความละเอียดอ่อนของผู้ที่แกะสลักเทียนเป็นรูปต่าง ๆ โดยเฉพาะ เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่ผู้คนสองฝั่งโขงเชื่อและ เคารพพญานาคผู้เป็นใหญ่ นอกจากกรแห่เทียนพรรษาทั้งดงามแล้ว ทุก ๆ ขบวนแห่ก็ จะมีนางรำออกมารำหน้าขบวนด้วย ขบวนแห่เทียนของพี่น้องชาวฝั่งลาวที่มาร่วมสืบสาน ประเพณีและเชื่อมไมตรีความเป็นพี่น้องที่มีต่อกันมาช้านานด้วย แต่ขบวนที่เป็นไฮไลท์ ของงานก็คงจะเป็นขบวนแห่เทียนของอำเภอรัตนวาปีซึ่งได้ขึ้นชื่อว่าเป็นขบวนแห่เทียน ที่มีนางรำที่รำได้สวยงามมากที่สุด ทั้งท่วงท่าการรำรำ การแปรแถวของเหล่านางรำ ขณะที่เดินพ็อนรำอยู่กลางถนน ยังมีครูผู้ฝึกสอนเป็นถึงนางรำชื่อดังอย่างครูระริน นางรำ ของขบวนนี้ยิ่งเป็นที่น่าสนใจ และนอกจากนี้ยังมีนางรำที่รำได้อย่างสวยงามสุด ๆ แล้ววงดนตรีที่บรรเลงเพลงพื้นบ้านให้นางรำได้รำรำ ในปีนี้ก็บรรเลงเพราะมากกว่าปี ก่อน การเรียบเรียงทำนองเพลงคิดขึ้นมาใหม่ผสมผสานระหว่างดนตรีเพลงพื้นบ้านและ ดนตรีสากล และคุณครูที่ควบคุมวงดนตรีที่อยู่ข้างสวยงามจนยากจะละลายตาจากเธอได้ ช่วงจังหวะเพลงที่เธอใช้ไวโอลินบรรเลงเพลงออกมาเป็นเพลงพื้นบ้านอีสาน บอกได้คำ เดียวเลยว่าเสียงเพลงของเธอนั้นเป็นดังมนต์สะกดให้ทุกคนที่อยู่ในงานต่างก็หันมามอง อย่างชื่นชม ยังมีประกาศว่าคุณครูที่เล่นไวโอลินกับเด็ก ๆ นักดนตรีบรรเลงคือปานมณฑา นักดนตรีจากเวทีแข่งขัน ชื่อตั้งขบวนแห่ของทางอำเภอรัตนวาปีก็ยิ่งเป็นที่สนใจมากขึ้น

(เรื่องพิทักษ์รักษาริมฝั่งโขง ตอนที่ 46 งานแห่เทียน)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประเพณีแห่เทียน จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุในเรื่องประเพณี เป็นการแสดงถึงความผูกพันของชุมชนท้องถิ่น เริ่มจากการที่ชาวบ้านร่วมบริจาคเทียนเอามาหลอม หล่อเป็นเทียนเล่มใหญ่เล่มเดียวกัน แสดงออกให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียว การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีฝีมือทางช่าง มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องการทำลวดลายไทย มาตกแต่งต้นเทียน เนื่องจากเป็น “การนำเทียนไปถวายพระที่วัดซึ่งจะมีการแข่งขันการทำต้นเทียนพรรษา เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีฝีมือในการทำต้นเทียน” (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย, 2567)

1.2.4 วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ผู้คนในสังคมแต่ละท้องถิ่น พบทั้งหมด 5 ประเภท ตัวอย่างเช่น ตลาดเปงจาน จากข้อความที่ปานมณฑาถามหัวหน้าคเชนทร์ ที่กล่าวว่า

“คุณเคยเข้าไปฝั่งนูนมัย” หัวหน้าคเชนทร์มองตามมือที่เธอชี้ก่อนจะพยักหน้ารับ

“ออกบ่อยไป ยิ่งตอนนี้มีสะพานมิตรภาพไทยลาว การไปมาหาสู่กันก็ง่ายขึ้น บางทีผู้คนฝั่งนูนก็ขนข้าวของมาขายที่ตลาดฝั่งนี้ ตลาดเปงจานนะเคยได้ยินมัย”

“ถ้าฉันอยากเข้าไปฝั่งนูนบ้างละ”

“แม่คุณห้ามมิใช่ไร้” เขาจำได้ตอนที่เธอวิดีโอคอลกับแม่

(เรื่องพิทักษ์รักษาริมฝั่งโขง ตอนที่ 3 คุณครู VS ทหารเรือ)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตลาดเปงจาน จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุในเรื่องวิถีชีวิตชุมชนแสดงถึงการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ผู้คนในสังคมแต่ละท้องถิ่น เนื่องจาก“เป็นตลาดแบบเพิงสังกะสีที่จำหน่ายสินค้าชุมชน เช่น พืชผักพื้นบ้าน สินค้าประมง สินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น” (ระบบตลาดและเครื่องมือทางการตลาด, ม.ป.ป.)

2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น พบทั้งหมด 5 แห่ง ตัวอย่างเช่น แขวงบอลิคำไซ จากข้อความที่หัวหน้าคเชนทร์ถามปานมณฑา ที่กล่าวว่า

“อยากไปเที่ยวว่านั้น” เขาว่า ก่อนจะชี้ให้เธอมองตามไปที่ฝั่งลาว

“ฝั่งตรงข้ามกับจังหวัดหนองคายก็จะเป็นเวียงจันทน์ แต่ฝั่งตรงข้ามที่คุณมองเห็น อยู่ตอนนี้เนี่ยเชื่อว่าแขวงบอลิคำไซ น้ำตกที่นั่นสวยมากเลยนะ ถ้าอยากไปคุณก็ทำเรื่อง ข้ามไปที่ฝั่งนั้นให้ถูกต้อง”

(เรื่องพิทักษ์รักธิรมฝั่งโขง ตอนที่ 3 คุณครู VS ทหารเรือ)

จากบทข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แขวงบอลิคำไซ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เป็นเป็นแขวงที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมากมาย ซึ่งในเนื้อหากล่าวถึงน้ำตก เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวถือเป็นประตูสู่ลาวใต้ อุดมสมบูรณ์ไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ และมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสวยงามอย่างเช่น น้ำตกตาดชาย มีต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก มีบรรยากาศที่ร่มรื่น อันเนื่องมาจากโครงการแก่งพันธุไม้ลาวอยู่ ภายในบริเวณน้ำตกตาดชาย (LaosTai, 2567)

3. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พบทั้งหมด 5 แห่ง ตัวอย่างเช่น ประตูชัย หรือ ปะตูไซ จากข้อความที่หัวหน้าเคเซนทร์ถ่ายภาพให้ปานมณฑาเมื่อทั้งสองคนไปถ่ายทริปฮันนีมูน ที่กล่าวว่า

หัวหน้าเคเซนทร์เตรียมกล้องรุ่นดีมาเพื่อถ่ายภาพสวย ๆ ให้ปานมณฑาโดยเฉพาะ เพราะเห็นว่าเธอชอบโพสต์ไลฟ์สไตล์การใช้ชีวิตแสนสุขของตัวเองลงในไอจีบ่อย ๆ แล้วก็มี ยอดติดตามเยอะมาก ถ้าเธอได้ภาพสวย ๆ ไปโพสต์ลงในไอจีคงจะพอกลายสีหน้าหงิก ๆ ของเธอได้

“นี่ ๆ ๆ ที่นี่คือประตูชัย ถ้ามาเวียงจันทน์ก็ต้องมาดูประตูชัยคะ” เจ้าบ้านรีบทำ หน้าที่ไกด์เมื่อจุดแรกของทริปฮันนีมูนคือที่นี่

(เรื่องพิทักษ์รักธิรมฝั่งโขง ตอนที่ 27 สาวลาว-บ่าวไทย)

จากบทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประตูชัย หรือปะตูไซ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นอนุสรณ์สถานที่ตั้งอยู่ใจกลางนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ถูกสร้างเพื่อเป็นการสดุดีวีรชนที่ล่วงลับ ผู้ร่วมรบเพื่อประกาศเอกราชจากประเทศ ฝรั่งเศส ปะตูไซนั้นตกแต่งด้วยศิลปะแบบล้านช้าง นำสัตว์ในตำนานตามความเชื่อของทางศาสนา พุทธ เช่น กิณีและพญานาค เป็นต้น และเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มาตกแต่งบริเวณ โดยรอบมีลานจัดการแสดงน้ำพุประกอบดนตรีและสวนปะตูไซ เป็นสัญลักษณ์อีกอย่างของเมือง นครหลวงเวียงจันทน์ ด้านบนเป็นจุดชมวิวเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ (Ampere, 2020)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว ผู้วิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้มากที่สุด คือ วัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อของท้องถิ่นต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พญานาค พญาครุฑ เสือ บุษบาพระยาแถน ซึ่งผู้คนในแถบภาคอีสานให้ความเคารพบูชาพญานาค เนื่องจากเชื่อกันว่าพญานาคเป็นผู้ปกป้องรักษาแม่น้ำโขง จึงมีการรำบวงสรวงพญานาค หรือรำบวงสรวงพญาพิสัยสัตนาคราชเป็นการรำเพื่อบูชาพญานาค เสริมความเป็นสิริมงคล ยังรวมถึงความเชื่อเรื่องบั้งไฟพญานาค ปรากฏขึ้นในลำน้ำโขงพื้นที่จังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬเท่านั้น มีลักษณะเป็นดวงไฟสีแดงอมชมพูพุ่งขึ้นจากลำน้ำโขง สว่างเรืองแสงสดใสปราศจากควัน เสียง กลิ่น และวูบหายไปในห้องฟ้า โดยเชื่อว่าพญานาคที่อาศัยใต้วังบาดาลในลำน้ำโขงปล่อยลูกไฟในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เพื่อเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธองค์ เมื่อเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นอกจากนี้ยังพบสถานที่ที่มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องพญานาค เช่น พระธาตุหล้าหนองหรือพระธาตุกลางน้ำสระมูจลินท์ คำชะโนด บึงหนองหาร นอกจากนี้ผู้คนในแถบภาคอีสานยังมีความเชื่อเรื่องพญาครุฑ ซึ่งจะพบในกลุ่มเครื่องรางของขลัง เช่น สร้อยจี้พญาครุฑ ยังมีการสร้างอนุสาวรีย์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการระลึกถึงวีรชนผู้กล้า เช่น อนุสาวรีย์เสด็จเตี้ย ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านวัตถุ พบว่ามีการจัดการร่างกาย เช่น ชุตัญโท เป็นการสวมชุตัญโทสกลนคร หรือแม้แต่อาหารพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างน้ำพริกกบหรือป่นกบ เป็นการนำกบไปทำเป็นน้ำพริก คนอีสานมักนิยมนำอาหารด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่ มีคนรู้จักบ้านใกล้เคียงมาทานด้วย แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีของคนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม่ใช่วัตถุ ยังผนวกรวมกับความเชื่อในเรื่องศาสนาอันเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในแถบภาคอีสาน ได้แก่ วัดลำดวน วัดปทุมวนาราม วัดโพธิ์ชัย และวัดพระธาตุเชิงชุม นอกจากจะพบสถานที่ดังกล่าวแล้วยังมีพระธาตุต่าง ๆ อีกด้วย เช่น พระธาตุหล้าหนองหรือพระธาตุกลางน้ำ พระธาตุพนม ธรรมหารวิหาร พระธาตุบังพวน พระธาตุโพนจิกเวียงจัว พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งสถานที่เหล่านั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องรางของขลัง เป็นวัตถุที่ผู้คนในแถบภาคอีสานเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ และสามารถบันดาลให้สมความปรารถนาในเรื่องที่ต้องการ เช่น กำไลนาคเกี้ยว จี้เงินนาคเกี้ยว สร้อยจี้พญาครุฑ แก้วจันทร์กาล หินน้ำลายพญานาค หรือหินปฐวีธาตุ นอกจากนี้ผู้คนยังเชื่อว่าเครื่องรางของขลังจะช่วยปกป้องรักษาให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย สอดคล้องกับเทพพร มังธานี (2556) ศึกษาผ้ายันต์: รูปแบบ สัญลักษณ์ และคติความเชื่อใน

ภาคอีสาน พบว่า ความเชื่อที่ปรากฏในแถบภาคอีสานนั้นมักจะมาคู่กับความทรีทธา ความเชื่อทางศาสนาเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างในสังคม รวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมด้วย ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน วัตถุมงคลเครื่องรางของที่รู้จักกันมากในสังคมไทย เช่น พระเครื่อง ตะกรุด เหรียญ ผ้ายันต์ ผ้าประเจียด เสื้อยันต์ ไม้ครู มีดหมอ รักยม กุมารทอง นางกวัก ปลาตะเพียน ควายธนู เป็นต้น

รูปแบบการท่องเทียวที่พรองลงมา คือ การท่องเทียวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม้ใช้วัตถุในเรื่องประเพณี และการท่องเทียวเชิงวัฒนธรรม ด้านไม้ใช้วัตถุในเรื่องวิถีชีวิตชุมชน พบจำนวนเท่ากัน ซึ่งประเพณี คือ ขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนปฏิบัติ ซึ่งผู้คนในสังคมปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น การรำน้าไฟ ประเพณีแห่เทียน บั้งไฟพญานาค รำบวงสรวงพญาพิสัยสัตนาคราช งานไหลเรือไฟ และพิธีแห่ผ้าป่า ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตชุมชน เป็นการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ผู้คนในสังคมแต่ละท้องถิ่น เช่น ตลาดเปงจาน แม่น้ำโขง ลานวัฒนธรรม ตลาดท่าเสด็จ และตลาดผ้าไหม นอกจากนี้ ประเพณียังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชนของผู้คนในแถบภาคอีสาน สอดคล้องกับ สรุจิตร ยนต์ตระกูล (2557) ศึกษารูปแบบการจัดงานบุญประเพณีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าวัฒนธรรมจะหมายถึงบรรดาขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา พิธีบุญสงกรานต์ พิธีทำบุญเทศน์มหาชาติ และพิธีทอดกฐิน เป็นต้น ประเพณีของชาวอีสานมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร เกิดจากการที่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เชื่อว่าการจุดบั้งไฟจะทำให้พญาแถนคลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม เนื่องจากจังหวัดนี้ติดแม่น้ำโขงและใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขงมาตลอด จึงอยากขอบคุณพระแม่คงคาประจำลำน้ำโขงที่ได้ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ผู้คนริมฝั่งโขง

รูปแบบการท่องเทียวที่พบน้อยที่สุด คือ การท่องเทียวเชิงธรรมชาติและ การท่องเทียวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งทั้งสองแหล่งท่องเทียวที่ปรากฏในนวนิยายพบจำนวนเท่ากัน การท่องเทียวเชิงธรรมชาติ เป็นการท่องเทียวเพื่อไปยังสถานที่ท่องเทียวในแหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงาม อย่างเช่น แหวงบอลคำไซ แม่น้ำโขง และบึงหนองหาร และยังมีสถานที่ท่องเทียวเชิงธรรมชาติที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น คำชะโนด ป่าภูเขาคาย ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความสลับซับซ้อน มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สอดคล้องกับ ปาหนัน นุรักษ์ (2556) ศึกษาการ

สร้างวงกลมสี่สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ โดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นฐานในการประกอบกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้ อาจมีแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศอยู่ในพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้ ยังพบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สะพานมิตรภาพไทย-ลาว อนุสาวรีย์เสด็จเตี่ย ประตูลี้หรือประตูไชยเวียงจันทน์ และวัดศรีสะเกษ สอดคล้องกับ หยาตพิรุณ สุภกราสกุล (2556) ศึกษาความต้องการการท่องเที่ยวและปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัววรรณกรรมเพียงอย่างเดียว ควรมีการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลจากสถานที่จริง และอาจทำเป็นแผนที่นำเที่ยวต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวตามความเชื่อของผู้คนในแถบภาคอีสานจากในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ
2. ควรศึกษาการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวตามรอยวรรณกรรมศาสนาจากในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2542). *อะเมซิงกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย.

_____. (2554). *อะเมซิงกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย.

กิ่งแก้ว อัดถากร. (2520). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครูโรงพิมพ์คุรุสภา.

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ชมรมศิลปวัฒนธรรมอีสาน. (2567). *การฟ้อนรำพื้นบ้านอีสาน*. สืบค้นจาก <http://www.isan.clubs.chula.ac.th/folkdance/index.php?transaction=skolnakorn01.php>
- เทพพร มั่งธานี. (2556). *ผ้ายันต์: รูปแบบ สัญลักษณ์ และคติความเชื่อในภาคอีสาน*. (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). *ต้องพิสูจน์!! ศรัทธาแก้วสารพัดนึก วัดลำดวน จ. หนองคาย*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th>.
- ธงชัย ภูวนาถวิจิตร. (2553). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการบนเส้นทางยุทธศาสตร์ R3A (เชียงราย - คุณหมิง). *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 15(3), 43 - 60.
- นาคเกี้ยว มหาโชคโกศทรัพย์ โชคลาภ ความรัก สุดยอดเครื่องราง. (2564). สืบค้นจาก <http://www.thanjaisculpture.com/>
- ปากกานางไม้. (2562). *พิทักษ์กรรมฝั่งโขง*. สืบค้นจาก <https://www.tunwalai.com>
- ปาหนัน นุรัชชา. (2556). *การสร้างวงกลมล้อมสี่เหลี่ยมศึกษาเพื่อการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ*. (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- พรประภา. (2563). *“วัดลำดวน” มรดกงามครุฑโขงจังหวัดหนองคาย*. สืบค้นจาก <https://travel.trueid.net>.
- ระบบตลาดและเครื่องมือทางการตลาด. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก <https://mwsc.dit.go.th>.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2542). *วรรณกรรมปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิภา กงกะนันทน์. (2561). *กำเนิดนวนิยายในประเทศไทยประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- วินัสรินทร์ ศิริพล. (2562). *แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านละคร : กรณีศึกษา ละครโทรทัศน์เรื่อง “บุพเพสันนิวาส”*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการการท่องเที่ยวและบริหารแบบบูรณาการ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์). สืบค้นจาก <https://repository.nida.ac.th/bitstreams>
- ศรัณยา วรากุลวิทย์. (2551). *ปฐมนิเทศอดสายกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ศิลปวัฒนธรรมอีสาน. (ม.ป.ป.). *การแสดงพื้นบ้าน*. สืบค้นจาก <https://www.lib.ru.ac.th/journal/isan/>

- สุรจิตร ยนต์ตระกูล. (2557). *รูปแบบการจัดงานบุญประเพณีอีสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บก.). (2548). ปัจฉิมบท : ความต่อเนื่องแห่งการครุ่นคิดพินิจนึก. ใน *ทางสายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย : ทศนะวิจารณ์ต่อนวนิยายยุคแรก* (น. 281-302). กรุงเทพฯ: ชมนาด.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย. (2567). หนองคาย งานประเพณีแห่เทียนพรรษา. สืบค้นจาก <https://nongkhai.prd.go.th/th/content/category/detail/id/1719/iid/308342>.
- หยาดพิรุณ สุรารกรสกุล. (2556). *ความต้องการการท่องเที่ยวและปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์* (รายงานผลการวิจัย). เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- อมรรัตน์ เปี่ยมดนตรี และ ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2558). *การใช้วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทางวัฒนธรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). สืบค้นจาก <https://mgtsci.stou.ac.th/tourism-impact/>
- อรไท ครุฑโวช, ณัฐิกา ทานนท์, สุภรัตน์ หาญสมบัติ, กุลทิราณี บุญชัย และ วรพจน์ ตรีสุข. (2564). ผลกระทบการท่องเที่ยวจากวัฒนธรรมกระแสนิยมของละครที่ถ่ายทำในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(1), 274-287.
- อนัญญา วาริสะอาด. (2565). *วรรณกรรมร่วมสมัย*. นครสวรรค์: สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- อภาวดี ทับสิริกข์. (2555). *การพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวญัฮกุร อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- Ampere. (2564). *ประตูลุย หรือปะตูไซ*. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/lB0kq>
- LaosTai. (2567). *แขวงบอลิคำไซ*. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/3HBhx>
- Thongchotcook. (2566). *รวมคุยเรื่องอาหาร*. สืบค้นจาก <https://b8mart.com/index.php>

บทความวิจัย (Research Article)

ชื่อไก่ชนนเรศวร : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ

The Name of Naresuan Fighting Cock :

An Analysis of the Meanings and Beliefs

ธัญพร บุญยู^{1*} อรุณยา เทียมเมฆ¹ ตฤณกร จันทร์บ่อโพธิ์¹และสุชาดา เจียพงษ์²Thanyaphon Bunyu^{1*}, Arunya Thaiemmek¹, Trinnakorn Janbopho¹and Suchada Jiaphong²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อจากชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ทั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยเก็บข้อมูลชื่อไก่ชนนเรศวร จากศูนย์อนุรักษ์ไก่ชนนเรศวรด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลกจำนวน 94 ชื่อ สามารถจัดประเภทความหมายได้ 10 ประเภทความหมาย ผู้วิจัยได้คิดเป็นร้อยละของชื่อไก่ชนนเรศวร ดังต่อไปนี้ 1. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องใช้ พบจำนวน 53 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 56.38 ได้แก่ กำไลทอง ขวานสยาม งูเงิน งูทอง ทองกำไร ทองขุมทรัพย์ ทองคำแหง ทองดี เป็นต้น 2. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ พบจำนวน 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8.51 ได้แก่ ไกรทอง ตะเพาแก้ว ตะเพาทอง เนื้อทอง พรานทอง เรยารวันทอง สังข์ทอง 3. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ และกิริยาอาการ พบจำนวน 8 ชื่อ ร้อยละ 8.51 ได้แก่ ขุมทอง เจริญทอง ทองเจริญ ประกายทอง ประกายเพชร มีทอง สายทอง สีทอง 4. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 ได้แก่ กุมารทอง ดวงทอง เทพมงคล บุญเจริญ พรมงคล อินทร์ทอง 5. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 ได้แก่ กวางทอง ขุนทอง มังกรทอง สิงห์ทอง หงส์ทอง หงส์เพชร

¹ นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: arunya.th@psru.ac.th

(Received: 28 November 2024; Revised: 16 February 2025; Accepted: 17 June 2025)

6. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับพืช พบจำนวน 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4.25 ได้แก่ กาซะลอง ฟักทอง โพธิ์ทอง สีสาวดี 7. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 ได้แก่ ดวงแสงตะวัน แสงทอง 8. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 ได้แก่ นครหลวง เรือนทอง วังทองกลาง 9. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับยศตำแหน่งทางสังคม พบจำนวน 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2.12 ได้แก่ พญาทองสิน 10) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร พบจำนวน 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 1.07 ได้แก่ ฝอยทอง ส่วนผลการวิเคราะห์ความเชื่อจากชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก พบความเชื่อจากชื่อไก่ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล 2) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและความสมหวัง 3) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความร่ำรวย 4) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ และ 5) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมีคู่บ้านคู่เมือง

คำสำคัญ: ไก่ชนนเรศวร ความหมาย ความเชื่อ

Abstract

This research article aims to analyze the meanings and beliefs that are reflected in the names of the Naresuan Fighting Cock in Phitsanulok province. The research employs a descriptive-analytical method and collects the data from the Naresuan Fighting Cock Conservation Center through the interviews. The study found a total of 94 names for Naresuan Fighting Cock in Phitsanulok province, which can be categorized into 10 types based on their meanings. They are ranked from most to least common as follows: 1) Meaning relating to objects and tools represented in 53 names (56.38%); 2) Meaning relating to human names, 8 names (8.51%); 3) Meaning relating to characteristics and actions, found in 8 names (8.51%); 4) Meaning relating to religions and cultures appeared in 6 names, accounting for 6.38%; 5) Meaning relating to animals were represented in 6 names, accounting for 6.38%; 6) Meaning relating to plants, with 4 names, accounting for 4.25%; 7) Meaning relating to nature and the environment were 3 names, 3.20%; 8) Meaning relating to places, it appeared in 3 names, 3.20%; 9) Meaning relating to rankings and positions, it was found in 2 names, 2.12%; and 10) Meaning relating to food names, it was found in only 1 name, 1.07%. The analysis of beliefs derived

from the name of Naresuan Fighting Cock in Phitsanulok province identified five aspects of belief associated with the name of the cocks, as follows: 1) The Naresuan Fighting Cock is a sacred animal; 2) The Naresuan Fighting Cock is a bringer of luck and fulfillment; 3) The Naresuan Fighting Cock is an animal that brings wealth; 4) The Naresuan Fighting Cock is a symbol of success; and 5) The Naresuan Fighting Cock is an animal that enhances the prestige of the home and the city.

Keywords: Naresuan fighting cock, meanings, belief

บทนำ

“ไก่ชนนเรศวร” เป็นไก่ที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ในประวัติศาสตร์ชาติไทย ได้ปรากฏในบันทึกเรื่องพระนเรศวรมหาราชในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพำนักอยู่ในกรุงหงสาวดี ประเทศพม่า พระองค์ทรงนำไก่ชนไปจากเมืองพิษณุโลก เพื่อนำไปชนกับไก่ของพระมหาอุปราช เป็นไก่ที่มีลักษณะพิเศษรูปร่างสวยงามมีความกล้าหาญในการต่อสู้ จึงได้ขนชนะไก่ของพระมหาอุปราชของพม่า ไก่ชนที่มีลักษณะพิเศษเช่นนี้คนไทยจึงให้สมญานามว่า “เหลื่องหางขาว ไก่เจ้าเลี้ยง” (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลก, 2548, น. 10) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลกได้จัดประกวดไก่ชนพระนเรศวรขึ้นครั้งแรกของพิษณุโลก เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ซึ่งครบ 400 ปี ของการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปี พ.ศ.2534 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลกได้คิดค้นชมรมเพื่อพัฒนา และอนุรักษ์ไก่ชนนเรศวร ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาผลงานที่เกี่ยวข้องกับไก่ชนนเรศวร หรือไก่เหลื่องหางขาวจะเห็นได้ว่าการให้สมญานามว่า “ไก่เหลื่องหางขาว ไก่เจ้าเลี้ยง” ได้มาจากลักษณะและรูปร่างที่สวยงามของไก่ได้ขอขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์สัตว์พื้นเมืองไทยประจำถิ่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2555 โดยลักษณะพิเศษของไก่ชนนเรศวรตามความเชื่อของโบราณมีหลายประการคือ พ่อพันธุ์มีลักษณะพระเจ้าห้าพระองค์ คือ มีหย่อมกระ มีสีขาวแซม 5 แห่ง ที่หัวบริเวณท้ายเสนียด หัวปีกทั้งสองข้างและขาทั้งสองข้าง ในโบราณถือว่ามีเทพรักษาถึง 5 พระองค์ จึงถือเป็นไก่สกุลสูงหรือ “พระยาไก่” มีสร้อยคอ สร้อยหลัง สร้อยปีก มีสีเหลื่องทองอร่าม เรียกว่า เหลื่องประภัสสร มีสร้อยใต้ปีกข้างลำตัว เรียก สร้อยสังวาลย์ มีสีเดียวกับสร้อยคอและสร้อยหลัง มีขนที่ได้โคนหางขลิบสีเหลื่อง เนื้อทวารหนัก มีลักษณะประสานกันแหลมขึ้นไปโคนหางเสมอดอกบัว เรียกบัวคว่ำ-บัวหงาย ก้านขนสร้อย และหางมีสีขาว ขนหุ้มสามสี ได้แก่ สีเหลื่อง สีขาว และสีดำ

ฝาปิดจมูกมีสีขาว และมีเกล็ดสำคัญ ซึ่งเป็นเกล็ดพิฆาต เช่น เสือซ่อนเล็บ เหน็บใน ไชบาดาล ผลาญศัตรู เป็นต้น (นิสิต ดังตระการพงษ์, 2558, น. 16)

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า “ไก่อชนนเรศวร” มีลักษณะการตั้งชื่อไก่ที่มีความหมายและสะท้อนความเชื่อที่น่าสนใจ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์กับผู้เลี้ยงไก่ที่ศูนย์อนุรักษ์ไก่อชนนเรศวร โรงเรียนปัญญานุกูล จังหวัดพิษณุโลก จากการสัมภาษณ์เบื้องต้นพบว่า ชื่อไก่อชนนเรศวร ใช้ภาษาในการตั้งชื่อที่มีความหมายมาจากลักษณะของตัวไก่ สถานที่เพาะเลี้ยงไก่ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ชื่อตัวละคร และความเป็นสิริมงคล บุญบารมี ร่ำรวย โชคดีสมหวัง ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เช่น ทองคำแหง ทองนาโชค จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการตั้งชื่อ จะเห็นได้ว่ายังไม่พบการศึกษาการตั้งชื่อไก่ อีกทั้งไก่เหลืองหางขาวเป็นไก่ที่มีความสำคัญตามประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดารเป็นสัตว์เลี้ยงของพระนเรศวรมหาราช จนได้สมญาว่า “ไก่เหลืองหางขาว ไก่เจ้าเลี้ยง” และเป็นสัตว์ที่อยู่คู่บ้านคู่มืองของชาวจังหวัดพิษณุโลกมาอย่างยาวนาน

ผู้วิจัยจึงวิจัยเรื่อง ชื่อไก่อชนนเรศวร : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ เพื่อเก็บรวบรวมรายชื่อไก่ วิเคราะห์ความหมายและความเชื่อจากการตั้งชื่อไก่ ทั้งนี้ชื่อไก่อชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก มีความหมายเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลถือเป็นการให้คุณค่าสัตว์และสะท้อนความเชื่อ เช่น ความเชื่อด้านสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง ความร่ำรวย อีกทั้ง ผลวิจัยในครั้งนี้นอกจากช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจความหมายและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อไก่แล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่สนใจจะศึกษาการตั้งชื่อไก่อชนนเรศวร ยังสามารถนำผลวิจัยนี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และความรู้ภูมิปัญญาประจำจังหวัดพิษณุโลกได้อีกแนวทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่อชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อจากชื่อไก่อชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการวิเคราะห์ความหมาย

การวิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์ประเภทของความหมายและของคำ ตามแนวทางของ ไนดา (Nida, 1975, p. 174, อ้างถึงใน สุชาติา เจียพงษ์, 2565ก, น. 3) กล่าวถึงวงความหมาย (Semantic Domain) แบ่งกลุ่มความหมายที่มีองค์ประกอบทางความหมายย่อยที่แน่นอนร่วมกัน เช่น สรรพสิ่ง วัตถุเคลื่อนที่ มวลสาร สิ่งประดิษฐ์ เหตุการณ์ กระบวนการ สภาพ เป็นต้น แบ่งคำนามออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. สรรพสิ่ง ประกอบด้วย ก. สิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ 1) ธรรมชาติ 2) สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งก่อสร้าง
- ข. สิ่งมีชีวิต ได้แก่ 1) สัตว์ นก แมลง 2) มนุษย์ 3) สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ
2. เหตุการณ์
3. นามธรรม และ 4. ความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ โดย สุชาติา เจียพงษ์ (2565ก) ได้นำแนวคิดของไนดา (Nida, 1975) สรุปเป็น 7 กลุ่มความหมาย ได้แก่ ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ ความหมายเกี่ยวกับพืช ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ ความหมายเกี่ยวกับลักษณะและกิริยาอาการ ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหมายเกี่ยวกับยศตำแหน่ง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์กรอบแนวคิดข้างต้น มาจัดประเภทกลุ่มความหมายชื่อไก่ชนนเรศวร จากการเก็บข้อมูล สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ประเภทความหมายจากการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวร ได้ 10 กลุ่มความหมาย ดังต่อไปนี้ 1. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ 2. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ 3. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ 4. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับพืช 5. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ และกิริยาอาการ 6. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับยศตำแหน่งทางสังคม 7. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ 8. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ 9. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม และ 10. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

แนวคิดการวิเคราะห์ความเชื่อ

การวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากการตั้งชื่อโกะชนนเรศวรในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดความเชื่อของ สุชาติา เจียพงษ์ (2565) โดยแบ่งประเภทของความเชื่อของคนไทยออกเป็น 14 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความสามัคคี
2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความสุข ความสงบ
3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเคารพนับถือ มีบารมี
4. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์
5. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความสำเร็จ มีชัยชนะ
6. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความมีเสน่ห์ สง่างาม เป็นที่รัก
7. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรือง
8. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความร่ำรวย มีฐานะที่ดี
9. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความสมหวัง โชคดี
10. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความมีวาสนา
11. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความมีอายุยืน สุขภาพแข็งแรง
12. ความเชื่อที่เกี่ยวกับสิริมงคล พบแต่สิ่งดี ๆ
13. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิตตามวิถี

ชนบประเพณี

14. ความเชื่อที่เกี่ยวกับความมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก

ผู้วิจัยนำแนวคิดข้างต้นมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และได้นำมาประยุกต์โดยสังเคราะห์ความเชื่อจากข้อมูล สรุปรูปเป็นกรอบแนวคิดความเชื่อเพื่อวิเคราะห์ชื่อโกะชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของไก่ชนนเรศวร แนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ แนวคิดเรื่องการจัดประเภทความหมาย และความเชื่อที่สะท้อนจากภาษา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมรายชื่อไก่ชนนเรศวรในจังหวัดพิษณุโลก โดยคัดเลือกสถานที่เพาะเลี้ยงไก่ชนนเรศวรจากศูนย์อนุรักษ์ไก่ชนนเรศวร โรงเรียนพิษณุโลกปัญญานุกูล จังหวัดพิษณุโลก ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์รายชื่อไก่ชนนเรศวรที่ศูนย์อนุรักษ์ไก่ชนนเรศวร ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอยู่ รวมทั้งหมด 94 ชื่อ อย่างไรก็ตามในการเก็บข้อมูลพบรายชื่อไก่พื้นเมือง ซึ่งไม่ใช่ไก่ชนนเรศวร หรือไก่เหลื่องทางขาว ผู้วิจัยจะคัดเลือกรายชื่อและจะไม่นำมาวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก โดยแบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 วัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 2) ความเชื่อที่ปรากฏจากการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

3.1 การวิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการจำแนกประเภทความหมาย ทั้งนี้การวิเคราะห์ความหมายทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยง เจ้าของไก่และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) โดยวิเคราะห์จากความหมายหลักของชื่อเท่านั้น นับความถี่ในการปรากฏชื่อ ดังตัวอย่างการวิเคราะห์

“มังกรทอง” มีความหมายหลักคือ มังกร (ส่วนหลัก) + ทอง (ส่วนขยาย)

ผู้วิจัยจะสรุปชื่อไก่ “มังกรทอง” เป็นกลุ่มความหมายเกี่ยวกับ สัตว์ หากพบรายชื่อไก่ที่มีความหมายนอกเหนือจากกรอบแนวคิดที่ตั้งกรอบไว้ ผู้วิจัยจะเพิ่มกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ เมื่อวิเคราะห์ชื่อไก่ชนนเรศวรทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยสรุปจำนวนความถี่และคำร้อยละ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความหมายรองในการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวรมาประกอบการวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อไก่ชนนเรศวร

3.2 การวิเคราะห์ความเชื่อจากชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเชื่อตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ จากการศึกษาข้อมูลของชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก โดยพิจารณาจากความหมายของชื่อโก๋ชนนเรศวร ในการวิเคราะห์หมโนทัศน์ทางความเชื่อ

4. ชั้นสรุปอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) สรุปความถี่ และคำร้อยละ ตาราง และแผนภูมิประกอบการอธิบาย โดยเขียนเรียบเรียงเป็นเล่มรายงานวิจัย จำนวน 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล บทที่ 5 สรุปผลอภิปรายและข้อเสนอแนะ และเรียบเรียงเป็นบทความวิชาการเผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติ

ผลการวิจัย

การศึกษา “ชื่อโก๋ชนนเรศวร : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก และเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อจากชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบรายชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ทั้งหมด 94 ชื่อ สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาดังนี้

1. ความหมายของชื่อโก๋ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายของชื่อโก๋ชนนเรศวร ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์จำแนกประเภทความหมายแบ่งได้ 10 กลุ่มความหมาย ได้แก่

1. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้
2. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์
3. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ และกิริยาอาการ
4. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม
5. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์
6. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับพืช
7. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
8. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่
9. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับยศและตำแหน่งทางสังคม

ตาราง 1 การวิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร (ต่อ)

ชื่อไก่ชนนเรศวร	ประเภทของความหมาย									
	สิ่งของเครื่องใช้	มนุษย์	ลักษณะและกิริยาอาการ	ศาสนาและวัฒนธรรม	สัตว์	พืช	ธรรมชาติ	สถานที่	ยศตำแหน่งทางสังคม	อาหาร
46. ทองสมหวัง	✓									
47. ทองสยาม	✓									
48. ทองสันติ	✓									
49. ทองสันติภาพ	✓									
50. ทองสุข	✓									
51. ทองแสงอรุณ	✓									
52. ทองหยด	✓									
53. ทองอินทร์	✓									
54. ทองอุทัย	✓									
55. ทองอุบล	✓									
56. ทองเอก	✓									
57. เทพมงคล				✓						
58. นครหลวง								✓		
59. เนื้อทอง		✓								
60. บุญเจริญ				✓						
61. ปรกาศทอง			✓							
62. ปรกาศเพชร			✓							
63. ปิ่นทอง	✓									
64. ฝอยทอง										✓
65. ฟักทอง						✓				
66. พญาทอง									✓	
67. พรมงคล				✓						
68. พรานทอง		✓								
69. เพชรศิลา	✓									
70. โพธิ์ทอง						✓				

ตาราง 1 การวิเคราะห์ความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร (ต่อ)

ชื่อไก่ชนนเรศวร	ประเภทของความหมาย									
	สิ่งของเครื่องใช้	มนุษย์	ลักษณะและกิริยาอาการ	ศาสนาและวัฒนธรรม	สัตว์	พืช	ธรรมชาติ	สถานที่	ยศตำแหน่งทางสังคม	อาหาร
71. มงกุฎทอง	✓									
72. มณีทอง	✓									
73. มังกรทอง					✓					
74. มีทอง			✓							
75. รถทอง	✓									
76. เรยา		✓								
77. เรือนทอง								✓		
78. ลีลาวดี						✓				
79. วังทองกลาง								✓		
80. วันทอง		✓								
81. สังข์ทอง		✓								
82. สายทอง			✓							
83. สิงห์ทอง					✓					
84. สีน									✓	
85. สีทอง			✓							
86. เสมาทอง	✓									
87. แสงตะวัน							✓			
88. แสงทอง							✓			
89. แสนทรัพย์	✓									
90. หงส์ทอง					✓					
91. หงส์เพชร					✓					
92. เหยี่ยวทอง	✓									
93. อินทร์ทอง				✓						
รวม	53	8	8	6	6	4	3	3	2	1
ร้อยละ	56.38	8.51	8.51	6.38	6.38	4.25	3.20	3.20	2.12	1.07

จากตาราง 1 สามารถจัดประเภทความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวรได้ 10 กลุ่มความหมาย นับจำนวนความถี่การปรากฏ และค่าร้อยละ เรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังต่อไปนี้

1) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ พบจำนวน 53 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 56.38 ได้แก่ กำไททอง ขวานสยาม ถุงเงิน ถุงทอง ทองกำไร ทองชุมทรัพย์ ทองคำแหง ทองดี ทองแดง ทองทัชชา ทองแท่ง ทองไทยแลนด์ ทองนเรศ ทองนาค ทองนารายณ์ ทองนำโชค ทองนุกูล ทองบุรพา ทองประภัสสร ทองปัญญา ทองปาริชาติ ทองพญา ทองพิณโลก ทองพุทธรักษา ทองพูน ทองเพิ่มโชค ทองมงคล ทองมีโชค ทองราชพฤกษ์ ทองราชา ทองลำพูน ทองวังจันทน์ ทองศิลา ทองสมหวัง ทองสยาม ทองสันติ ทองสันติภาพ ทองสุข ทองแสงอรุณ ทองหยด ทองอินทร์ ทองอุทัย ทองอุบล ทองเอก ปิ่นทอง เพชรศิลา เพชรศิลาทอง มงกุฎทอง มณีทอง รถทอง เสมาทอง แสนทรัพย์ เหริยทอง

2) ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ชื่อบุคคล พบจำนวน 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8.51 ได้แก่ ไกรทอง ตะเพาแก้ว ตะเพาทอง เนื้อทอง พรานทอง เรยา วันทอง สังข์ทอง

3) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะ และกิริยาอาการ พบจำนวน 8 ชื่อ ร้อยละ 8.51 ได้แก่ ขุมทอง เจริญทอง ทองเจริญ ปรกายทอง ปรกายเพชร มีทอง สายทอง สี่ทอง

4) ความหมายเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 ได้แก่ กุมารทอง ดวงทอง เทพมงคล บุญเจริญ พรหมงคล อินทร์ทอง

5) ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 ได้แก่ กวางทอง ขุนทอง มังกรทอง สิงห์ทอง หงส์ทอง หงส์เพชร

6) ความหมายเกี่ยวกับพืช พบจำนวน 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4.25 ได้แก่ กาซะลอง ฟักทอง โพธิ์ทอง สีสาวดี

7) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 ได้แก่ ดวงแสงตะวัน แสงทอง

8) ความหมายเกี่ยวกับสถานที่ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 ได้แก่ นครหลวง เรือนทอง วังทองกลาง

9) ความหมายเกี่ยวกับยศตำแหน่งทางสังคม พบจำนวน 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2.12 ได้แก่ พญาทอง สีน

10) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร พบจำนวน 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 1.07 ได้แก่ ฝอยทอง

2. ความเชื่อจากการตั้งชื่อไถ่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

การวิเคราะห์ความหมายของชื่อไถ่ชนนเรศวรได้เป็น 10 กลุ่มความหมาย สามารถวิเคราะห์ความเชื่อจากความหมายของชื่อไถ่ชนนเรศวร ตามแนวคิดทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) โดยเชื่อว่าการศึกษาภาษาเพื่อทำความเข้าใจหรือเข้าถึงระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติของคนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งนั้น มีแนวคิดที่ว่าภาษาเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดและการมองโลกของผู้พูด เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่ แอบแฝงไปด้วยมโนทัศน์ (Concept) ดังนั้นการวิเคราะห์ความหมายของคำและโครงสร้างของ ภาษาของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงสามารถสะท้อนความนึกคิดและการมองโลกของชนกลุ่มนั้นได้ นักมานุษยวิทยาชื่อ เฟรค (Frake, 1980, อ้างถึงใน สุขาดา เจียพงษ์, 2553, น. 39-40) เป็นหนึ่งในผู้เริ่มศึกษาสังคมวัฒนธรรมผ่านภาษา โดยเฟรคสนใจศึกษาระบบความคิดและวัฒนธรรมของ ชนกลุ่มที่จะศึกษาผ่านภาษา เชื่อว่าภาษาหรือคำที่ใช้ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนสะท้อนถึง มโนทัศน์ของกลุ่มชนนั้น เนื่องจากสิ่งใดที่อยู่ในมโนทัศน์ และมีความสำคัญต่อชนกลุ่มนั้นจะมีคำ เรียกสิ่งนั้น คำที่มีอยู่ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมสามารถทำให้เข้าใจวิธีการคิด การมองของชน กลุ่มที่ใช้ภาษาได้ การศึกษาจากคำเรียกที่ปรากฏในภาษาจะเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ (concept) ที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีอยู่อย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาตามแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ทำให้ เข้าใจและเข้าถึง ลักษณะสังคมวัฒนธรรม แนวคิด โลกทัศน์ ความเชื่อ ของกลุ่มชนในสังคมและ วัฒนธรรมนั้นได้อย่างลึกซึ้ง

ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเชื่อตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ จากการศึกษาชื่อไถ่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก พบความเชื่อที่สะท้อนจากการตั้งชื่อไถ่ชนนเรศวร 5 ด้าน ดังนี้

1. ไถ่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล จากความหมายของชื่อไถ่ชนนเรศวรสะท้อนความเชื่อ ว่า ไถ่คือสัตว์สิริมงคล จึงนิยมตั้งชื่อโดยใช้คำที่อยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ โดยเฉพาะใช้คำว่า “ทอง” ประกอบคำในการตั้งชื่อ คนในสังคมมองว่าไถ่เป็นสัตว์สิริมงคล โดยเฉพาะไถ่ชนนเรศวรซึ่งถือเป็นพระยาไถ่ มีลักษณะมงคล 5 พระองค์ และทองเป็นสัญลักษณ์ ของความมีคุณค่า ความดี มงคลต่อผู้เลี้ยง จึงตั้งชื่อไถ่ชนนเรศวรโดยใช้คำว่า “ทอง” เป็นจำนวน หลายชื่อ ได้แก่ ทองดี ทองแดง ทองทัชชา ทองนุกูล ทองประภัสสร ทองปัญญา ทองปาริชาติ ทอง พญา ทองพุทธรักษา ทองพูล ทองมงคล ทองราชพลักษ์ ทองราชา ทองศิลา ทองแสงอรุณ ทอง หยด ทองอินทร์ ทองเอก เสมาทอง นอกจากนี้ยังใช้คำว่า “มงคล” พรหมมงคล เทพมงคล หรือ เปรียบไถ่ชนนเรศวรเทียบเท่าสัตว์ที่มีลักษณะดีมีมงคล จากชื่อไถ่ที่มีความหมายเกี่ยวกับสัตว์ ได้แก่ มังกรทอง สิงห์ทอง หงส์ทอง หงส์เพชร กวางทอง มีลักษณะงามเป็นมงคลจากชื่อไถ่ที่มีความหมาย

เกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีมีมงคล ได้แก่ เจริญทอง สีทอง เนื้อทอง ประกายทอง ประกายเพชร ฝอยทอง มีทอง และสายทอง และการตั้งชื่อไก่ที่มีความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ชื่อบุคคลสำคัญ ในวรรณกรรม ได้แก่ ไกรทอง สังข์ทอง ตะเพาทอง ตะเพาแก้ว และวันทอง

2. ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและความสมหวัง “โชคดี สมหวัง” หมายถึง ความมีโชคเคราะห์ดี ดวงดี ได้ดังที่หวัง จากผลการวิเคราะห์ปรากฏการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวรในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อจะพบว่าชื่อไก่ที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวข้องกับโชคดี สมหวัง ได้แก่ ชื่อ ดวง ดวงทอง ทองนำโชค และในกลุ่มความหมายชื่อไก่ที่เกี่ยวกับสิ่งของยังปรากฏใช้คำที่เกี่ยวกับโชค ได้แก่ ทองเพิ่มโชค ทองมีโชค ทองสมหวัง ซึ่งคนในสังคมมีความเชื่อว่าหากตั้งชื่อไก่ชนนเรศวรที่มีความหมายดังกล่าว ไก่จะนำความโชคดี เคราะห์ดี ดวงดี สมหวังมาให้ผู้เลี้ยง

3. ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่นำไปให้โชคลาภ ความร่ำรวย จากความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวรสะท้อนความร่ำรวย เปรียบไก่ คือทรัพย์สินเงินทอง ได้แก่ ขุมทอง กำไลทอง ทองนาคทองขุมทรัพย์ ทองแท่ง ทองกำไร ทองพูล ปิ่นทอง พานทอง เพชรศิลา เพชรศิลาทอง มณีทอง มงกุฎทอง เสมาทอง รถทอง ถุงทอง ถุงเงิน เจริญทอง ผู้ใดเลี้ยงไก่ชนนเรศวรจะร่ำรวยเงินทองเสมือนไก่เป็นทรัพย์สินเงินทอง ทรัพย์สมบัติ

4. ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง สุขสงบ จากความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวรสะท้อนความเชื่อว่าเป็นสัตว์แห่งความสำเร็จเห็นได้จากชื่อไก่ที่มีความหมายเกี่ยวกับความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง สุขสงบ ได้แก่ เจริญทอง ทองเจริญทองปัญญา ทองสุข ทองสันติทอง ทองสันติภาพ แสงตะวัน

5. ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมี คู่บ้านคู่เมือง เชื่อว่าผู้ที่ได้เลี้ยงไก่ชนนเรศวรจะเป็นผู้มีบารมี เสริมบารมีผู้เลี้ยง และเสริมบารมีคู่บ้านคู่เมือง ดังฉายานาม “ไก่เจ้าเลี้ยง” เห็นได้ชัดเจนจากการตั้งชื่อไก่ที่มีความหมายเกี่ยวกับสถานที่ และความหมายเกี่ยวกับยศตำแหน่ง ได้แก่ ทองราชา ทองนเรศ ทองนารายณ์ ทองบุรพา ทองไทยแลนด์ ทองพิษณุโลก ทองอุบลทองอุทัย ทองสยาม ทองลำพูน ทองวังจันทน์ นครหลวง

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร จำนวน 10 ประเภท เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังต่อไปนี้ 1) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ พบจำนวน 53 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 56.38 ได้แก่ 2) ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ชื่อบุคคล พบจำนวน 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8.51 3) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะ และกิริยาอาการ พบจำนวน 8 ชื่อ ร้อยละ 8.51 4) ความหมายเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 5) ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ พบจำนวน 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.38 6) ความหมายเกี่ยวกับพืช พบจำนวน 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4.25 7) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 8) ความหมายเกี่ยวกับสถานที่ พบจำนวน 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3.20 9) ความหมายเกี่ยวกับยศตำแหน่งทางสังคม พบจำนวน 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2.12 และ 10) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร พบจำนวน 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 1.07

ผลการวิจัยพบความเชื่อจากชื่อไก่ชนนเรศวร การศึกษาจากคำเรียกที่ปรากฏในภาษาจะเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ (concept) ที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีอยู่อย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาตามแนวคิดด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์จะทำให้เข้าใจและเข้าถึง ลักษณะสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชนในสังคมและวัฒนธรรมนั้นได้อย่างลึกซึ้ง จากการศึกษาความหมายของชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก พบความเชื่อ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล 2) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและความสมหวัง 3) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความร่ำรวย 4) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง ความสุขสงบ 5) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมีคู่บ้านคู่เมือง สรุปเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพ 1 ความเชื่อจากชื่อไก่ชนนเรศวร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบความหมายจากชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 9 กลุ่มความหมาย ได้แก่ 1. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ 2. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ 3. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ และกิริยาอาการ 4. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม 5. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ 6. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับพืช 7. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ 8. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ 9. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับยศและตำแหน่งทางสังคม และ 10. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาดา เจียพงษ์ (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่องลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ ทั้งนี้ พบกลุ่มความหมายที่ใช้ในการตั้งชื่อลายผ้าทอในจังหวัดพิษณุโลกที่มีความหมายเกี่ยวกับพืช ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ความหมายเกี่ยวกับลักษณะกิริยาอาการ ความหมายเกี่ยวกับยศตำแหน่ง ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้ศึกษากลุ่มความหมายของสัตว์เลี้ยงในจังหวัดพิษณุโลก สะท้อนให้เห็นแนวคิดหรือโน้ตทัศน์ของชาวจังหวัดพิษณุโลกกับสัตว์เลี้ยง คือไก่ชนนเรศวร และโน้ตทัศน์สิ่งของเครื่องใช้เช่นผ้าทอในจังหวัดพิษณุโลกที่สะท้อนจากการตั้งชื่อเรียกไก่ชนนเรศวร และชื่อเรียกลายผ้าทอในจังหวัดพิษณุโลกอย่างมีนัยสำคัญสะท้อนความเชื่อ วิถีคิดนําสัตว์เลี้ยงรอบตัว นำความหมายดี แฝงความหมายเปรียบในการตั้งชื่อ ให้มีความสำคัญต่อสัตว์เลี้ยงและบรรพบุรุษตั้งชื่อสัตว์เลี้ยงให้นําความมงคล ความรํารวย นําชอคดี เสริมบารมี และความสำเร็จมาให้ผู้เลี้ยง และผู้สวมใส่ผ้าทอเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบความเชื่อจากการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 5 ด้าน ได้แก่ 1) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล 2) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและสมหวัง 3) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความรํารวย 4) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ และ 5) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมีคู่บ้านคู่เมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเพ็ญ เหล็กดีเศษ (2559) ที่ศึกษาเรื่องความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อเรือยาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบความเชื่อของคนไทยที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อเรือโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อเรือยาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า มี 4 ประการ คือ 1) ความเชื่อเรื่องโชคลาภ 2) ความเชื่อเรื่องตัวเลข 3) ความเชื่อเรื่องสิริมงคล และ 4) ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อจากชื่อไก่ชนนเรศวร โดยเฉพาะเรื่องความเป็นสิริมงคล โชคดี และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา อย่างไรก็ตามในงานวิจัยของ โสภิตา โสมะเกิด (2560) ศึกษาเรื่องการตั้งชื่อวัวชนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลวิธี

การตั้งชื่อว๊านด้านพยางค์ โครงสร้างและที่มาความหมายของชื่อว๊าน และ 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมที่สะท้อนจากการตั้งชื่อว๊านภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า การตั้งชื่อว๊านภาคใต้ สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยในแทบภาคใต้ ได้แก่ วิถีชีวิต เกี่ยวกับความผูกพันใกล้ชิดธรรมชาติ ความผูกพันและการให้ความสำคัญของว๊าน ความสนใจ ติดตามข่าวสาร ความเชื่อเรื่องผีสง เหวดา และอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องศาสนา ความเชื่อเรื่องลักษณะว๊านที่ดี ค่านิยมเกี่ยวกับทรัพย์สินเงินทองและเกียรติยศ ค่านิยมเกี่ยวกับการยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องการสร้างอารมณ์ขัน ค่านิยมเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเองและท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงของภาคใต้ ซึ่งในงานวิจัยชื่อไก่ชนนเรศวรก็ ปรากฏความเชื่อเรื่องศาสนา ลักษณะดีมีมงคลของไก่ และความสำคัญกับสัตว์เลี้ยงเช่นเดียวกัน

ผลการศึกษาชื่อไก่ชนนเรศวรสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่คนในสังคมจังหวัดพิษณุโลกมีความเชื่อว๊านไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและความสมหวัง ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความร่ำรวย ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ และไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมีคู่บ้านคู่เมือง ความเชื่อของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งให้คุณประโยชน์ และให้โทษ มนุษย์จึงมีความเชื่อว๊านหากตั้งชื่อไก่ชนนเรศวรที่มีความเชื่อดังกล่าวแล้ว ไก่จะนำความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง ความร่ำรวย มีบารมีมาให้แก่ผู้เลี้ยง

อาจเป็นกลวิธีอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และเมตตาต่อสัตว์ ผู้วิจัยเชื่อว่า ความเป็นตัวตนของชาวพิษณุโลกสะท้อนจากการตั้งชื่อไก่ชนนเรศวรได้เป็นอย่างดี เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสำคัญ หรือเรียกว่าเป็นมานานุภาพ (soft power) ที่มีพลังอำนาจทางวัฒนธรรม สามารถสื่อสารดึงดูดเข้าสู่ความสนใจของมหาชน สามารถส่งเสริมไก่ชนนเรศวรเป็นพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมความเชื่อ และพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของจังหวัดพิษณุโลก ได้เป็นอย่างดี เช่น ของฝาก ของที่ระลึกจากความเชื่อ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์สิริมงคล 2) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์นำโชคและความสมหวัง 3) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์ที่ให้โชคลาภ ความร่ำรวย 4) ไก่ชนนเรศวร เป็นสัตว์สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ และ 5) ไก่ชนนเรศวรเป็นสัตว์เสริมบารมี ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือของฝากของที่ระลึกผ่านลายผ้าทอ ภาพวาด พวงกุญแจ รูปปั้น เครื่องประดับ และอื่น ๆ ดังในงานวิจัยของ สุชาติา เจียพงษ์ (2565ข, น. 103) ที่พบว่า มีลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก มีลายไก่ ลายไก่โคมขอ ลายไก่ชนพระนเรศวร โดยเชื่อว่าผู้สวมใส่ผ้าทอ ลายไก่จะพบความสำเร็จ ความเป็นสิริมงคล และอุดมสมบูรณ์พูนสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดพัฒนา ส่งเสริมเป็นอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ในจังหวัดพิษณุโลก หรือนำความเชื่อไปสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ หรือออกแบบบรรจุภัณฑ์ จากไถ่ชนนเรศวรที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มเศรษฐกิจจังหวัดพิษณุโลก ถือเป็น soft power หรือ มานานูภาพได้อีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งพัฒนาสายพันธุ์ไถ่ชนนเรศวร ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่แท้จริงของจังหวัดพิษณุโลก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการตั้งชื่อสัตว์ประเภทอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีการตั้งชื่อ รวมทั้งความหมาย และความเชื่อคนไทยในแต่ละจังหวัด เช่น สุนัขพันธุ์บางแก้ว
2. ศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อสัตว์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทยหรือต่างประเทศ เพื่อให้เห็นความเชื่อที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- นิสิต ตั้งตระการพงษ์. (2558). *ไถ่ชนนเรศวร*. พิษณุโลก: โรงพิมพ์ตระกูลไทย.
- พรเพ็ญ เหล็กดีเศษ. (2559). *ความเชื่อที่สะท้อนจากชื่อเรื้อยาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลก. (2548). *ไถ่ชนนเรศวร สัตว์เอกลักษณ์ เมืองพิษณุโลก*. พิษณุโลก: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลก.
- สุชาติา เจียพงษ์. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบคำบุรุษสรรพนามในภาษาไทย 4 ถิ่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- _____. (2565ก). *ลายผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อ*. *วารสารศิลปศาสตร์และไทยศึกษา*, 44(3), 1-14.

- _____. (2565ข). *ผ้าทอจังหวัดพิษณุโลก : การวิเคราะห์ความหมายและความเชื่อจากลายผ้าเพื่อเพิ่มคุณค่าของผลผลิตสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- โสภิตา โสมะเกิด. (2560). *การตั้งชื่อวรรณภาคได้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- Nida, A. (1975). *A Componential analysis of meaning*. Mouton: The Hague.

บทความวิจัย (Research Article)

การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความรู้ระดับต้น
ต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4
Perceptions and Attitudes of Undergraduate Students with
Fundamental Knowledge towards the Use of Apply-Jigsaw
Cooperative Learning Activities in Japanese Language Course 4

ชีวิน สุขสมณะ¹ พัชยา สุภาใจ^{1*} และกรกฤช ศรีวิชัย²

Shewin Suksamana¹, Phatchaya Suphachai^{1*} and Korrakrit Sriwichai²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ โดยมุ่งพัฒนาทักษะการอ่านในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 ผ่านการใช้แบบประเมินเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล ประชากรได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยพายัพ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 16 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบประเมิน และเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจิ๊กซอว์ประยุกต์ มีระดับการรับรู้และทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับมาก สาเหตุสำคัญมาจากการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการตั้งศักยภาพของนักศึกษาในด้านความรู้ความเข้าใจ การนำรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมาปรับใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่าน ส่งผลให้นักศึกษามีความสนใจต่อการเรียนรู้อย่างมากขึ้น เกิดความมั่นใจ และกล้าแสดงออกในกระบวนการอ่านเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ในการสร้างสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของนักศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

¹ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ

The International College, Payap University

² โรงเรียนกวาดวิชาพัฒนาวิชาการเชียงใหม่

Phatthanavichakarn Chiangmai tutoring schools, Thailand

*Corresponding author; email: phatchaya047@gmail.com

(Received: 4 December 2024; Revised: 11 February 2025; Accepted: 18 June 2025)

คำสำคัญ: การอ่านภาษาญี่ปุ่นเพื่อความเข้าใจ การรับรู้และทัศนคติ
การเรียนรู้เทคนิคจิกซอว์ประยุกต์

Abstract

This study aimed to examine students' perceptions and attitudes toward the implementation of cooperative learning using a modified jigsaw technique to enhance reading skills in Japanese Language 4. The study population consisted of 16 undergraduate students who enrolled in Japanese Language 4 during the 2024 academic year at Payap University. Data were collected by using a questionnaire, and the responses were analyzed with statistical mean scores and then interpreted against established evaluative criteria.

The findings revealed that students who participated in learning activities incorporating the jigsaw cooperative learning technique have a high level of overall perceptions and attitudes. This result of the study is attributed to the activity design which can encourage students to apply their reading knowledge effectively. The integration of the cooperative learning approach fosters students' interest, confidence, and active engagement in the learning process. Overall, the result shows achievement of integrating the jigsaw cooperative learning technique supporting language learning environment and aligning well with students' learning needs and expectations effectively.

Keywords: Japanese reading for comprehension, perceptions and attitudes,
learning applied-jigsaw technique

บทนำ

ในยุคสังคมข่าวสาร ความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมอย่างกว้างขวาง บุคคลในสังคมจำเป็นต้องพบปะติดต่อกันและดำเนินกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ภาษาต่างประเทศกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการสื่อสาร การให้ความรู้ และการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ภาษายังมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเจรจาต่อรองด้านการค้า และการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ การที่คนไทยสามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้ดีช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งเสริมการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งยังช่วยให้คนไทยสามารถถ่ายทอดความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมไทยไปสู่สังคมโลกได้ (กรมวิชาการ, 2560)

ในบรรดาภาษาต่างประเทศ ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภาษาญี่ปุ่นเป็นที่ต้องการในตลาดแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, 2562) ภาษาญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในวงการธุรกิจ การท่องเที่ยว และการศึกษา โดยการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยมีการขยายตัวทั้งในโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันสอนภาษาต่าง ๆ

จากการสำรวจของเจแปนฟาวเดชั่นในปี 2021 พบว่า ประเทศไทยเป็นอันดับ 5 ของโลกที่มีนักศึกษาภาษาญี่ปุ่นมากที่สุด โดยมีสถาบันที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นจำนวน 676 แห่ง ประกอบด้วยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนมัธยม และสถาบันสอนภาษาเอกชน มีครูผู้สอนจำนวน 2,015 คน และนักศึกษาทั่วประเทศในระบบการศึกษา 183,957 คน สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นไว้ในหลักสูตรปี 2551 ซึ่งมุ่งเน้นให้นักศึกษามีทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา เพื่อให้เข้าถึงปรัชญา วิถีคิด และวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่น อีกทั้งสามารถเปรียบเทียบและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยเป็นภาษาญี่ปุ่นได้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

ทักษะการอ่านถือเป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษา เนื่องจากช่วยพัฒนากระบวนการคิดและการเรียนรู้ในทักษะอื่น ๆ ทั้งการฟัง พูด และเขียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาชาวอังกฤษ เซอร์ฟรานซิส เบคอน ที่กล่าวว่า “การอ่านทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์” (Bacon, 1967, น. 167 อ้างถึงใน ผกาศรี เย็นบุตร, 2558) อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญในการสอนทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษาที่ผู้วิจัยได้มาจากการสัมภาษณ์อาจารย์

ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่นจำนวน 8 คน พบหลากหลายประเด็น สามารถสรุปปัญหา ได้แก่ นักศึกษาไม่เข้าใจความหมายของบทอ่าน ไม่มีความกระตือรือร้นหรือสนใจในการอ่าน บางคนไม่อ่านบทเรียน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อย่างเต็มที่ แนวทางการสอนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการอ่าน เช่น เทคนิคการสอนแบบจิกซอว์ และ เทคนิคการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งจัดอยู่ในรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ การศึกษาพบว่า เทคนิคเหล่านี้ช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่าน โดยเทคนิคจิกซอว์เน้นการจัดการเรียนรู้ที่นักศึกษามีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ส่วนเทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อนเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักศึกษาที่มีศักยภาพแตกต่างกัน นักศึกษาที่เก่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อน ในขณะที่นักศึกษาที่อ่อนกว่าก็ได้รับการช่วยเหลือ (Iijima, 2012)

นอกจากนี้ การรับรู้ (perception) ในภาษาและมุมมองทางญี่ปุ่นหมายถึง กระบวนการที่บุคคลรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมและแปรรูปเป็นความเข้าใจตามประสบการณ์หรือความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งเป็นการตีความที่มีผลต่อวิธีที่แต่ละบุคคลตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ (sugimoto, 2014) ทศนคติ (attitude) คือ ความรู้สึกหรือมุมมองที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งอาจจะเป็นไปในเชิงบวก เชิงลบ หรือเป็นกลาง และสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลในภายหลัง (Ajzen, 2001)

การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาระดับต้นเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญของการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อนักศึกษายังขาดความมั่นใจในการอ่านและมีคลังศัพท์จำกัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอว์ประยุกต์ ถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระตุ้นการมีส่วนร่วม และพัฒนาทักษะการอ่านผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักศึกษา อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของกิจกรรมนี้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ และทัศนคติของนักศึกษา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ได้หากไม่สอดคล้องกับรูปแบบของกิจกรรม ในฐานะผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่น ได้ทำการสังเกตปัญหาที่พบได้บ่อยในนักศึกษาระดับต้น ได้แก่ 1) การรับรู้ที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในกิจกรรม – นักศึกษาบางคนอาจมองว่าตนเองไม่มีความสามารถพอในการมีส่วนร่วม ทำให้ขาดความมั่นใจและไม่กล้าแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2) ทศนคติเชิงลบต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ – นักศึกษาบางคนอาจมองว่าการพึ่งพาเพื่อนร่วมกลุ่มเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของตนเอง หรือรู้สึกว่าการทำงานกลุ่มเป็นการระดมมากกว่าประโยชน์ 3) ความคาดหวังที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับผลลัพธ์ของกิจกรรม – นักศึกษาบางคนอาจมองว่ากิจกรรมจิกซอว์เหมาะกับการเรียนรู้เนื้อหาทั่วไป แต่ไม่สามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่นได้จริง และ 4) ความกังวลด้านภาษา – การใช้ภาษาญี่ปุ่น

ในการสื่อสารและอธิบายเนื้อหาให้เพื่อนร่วมกลุ่มอาจสร้างความกดดัน ทำให้นักศึกษาบางคนเลือกที่จะเงียบหรือพยายามหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วม ความสำคัญของการศึกษาจะช่วยให้เข้าใจการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับต้น ต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอร์ว่ประยุกต์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่น

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับต้นต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอร์ว่ประยุกต์ซึ่งผสมผสานเทคนิคการสอนแบบจิกซอร์ว่และเพื่อนช่วยเพื่อน ในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 เนื่องจากเป็นรายวิชาภาษาญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาครบทั้ง 4 ทักษะ พูด ฟัง อ่าน และเขียนโดยมีเนื้อหาครอบคลุมในระดับต้นเทียบการสอบวัดระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่นระดับ 4 (JLPT N4) เพื่อปรับปรุงและสามารถออกแบบและปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษามากขึ้น

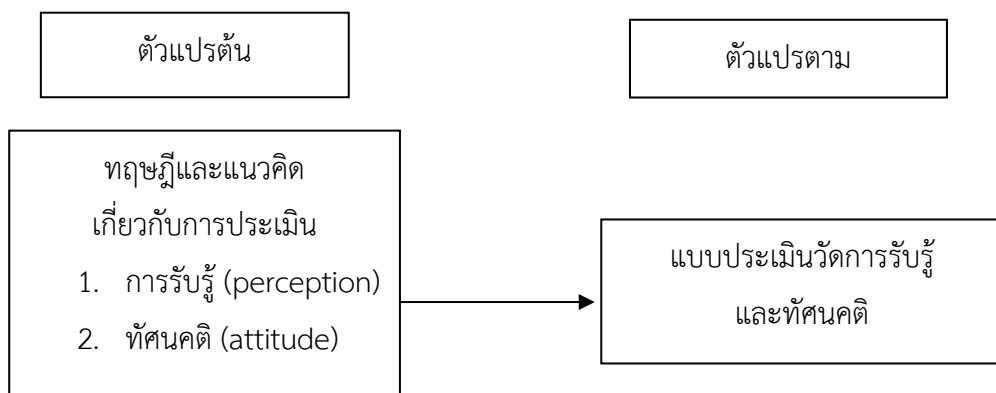
วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอร์ว่ประยุกต์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยพายัพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น คือ ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

ตัวแปรตาม คือ แบบประเมินวัดการรับรู้และทัศนคติ

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัยนี้คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยพายัพ ที่ลงทะเบียนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ทั้งหมด 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบประเมินการรับรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจิกซอร์ประยุกต์ 1 ชุด ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 แบบประเมินการรับรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจิกซอร์ประยุกต์ ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน โดยสังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้และทัศนคติ ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ 2) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านสื่อการเรียนรู้ และ 4) ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

การหาคุณภาพของแบบประเมินการรับรู้และทัศนคติ โดยการหาความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาญี่ปุ่นในฐานะภาษาต่างประเทศ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงโดยหาค่า IOC ซึ่งค่า IOC ของแบบประเมินการรับรู้และทัศนคติฉบับนี้มีค่าเท่ากับ 0.67-1.00 และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตาราง 1 แผนการดำเนินการเก็บข้อมูล

วัน/เดือน/ปี	เวลา	รายละเอียด
1 ต.ค. 2567	9:30-11:00	ปฐมนิเทศ (จุดประสงค์การเรียนรู้ วิธีการเรียน บทบาทของนักศึกษา ให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมจิกซอร์ประยุกต์ และวิธีการประเมิน)
4 ต.ค. 2567	9:00-16:00	แผนการสอนครั้งที่ 1 เรื่อง カンガルー
5 ต.ค. 2567	9:00-16:00	แผนการสอนครั้งที่ 2 เรื่อง 犬の生活
6 ต.ค. 2567	9:00-16:00	แผนการสอนครั้งที่ 3 เรื่อง CD の借り方
8 ต.ค. 2567	9:00-16:00	แผนการสอนครั้งที่ 4 เรื่อง 送別会
11 ต.ค. 2567	9:30-11:00	แบบประเมินการรับรู้และทัศนคติ

1. ดำเนินการสอนโดยใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ เพื่อพัฒนาการอ่านและความเข้าใจในภาษาญี่ปุ่น โดยจัดทำแผนการสอน จำนวน 4 แผน ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ทำการปฐมนิเทศนักศึกษา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ในการเรียนรู้ วิธีการเรียน บทบาทของนักศึกษา การให้ ข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือจิ๊กซอว์ประยุกต์ และวิธีการประเมิน โดยแผนการสอน แผนการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ประยุกต์ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การเตรียมความพร้อม (preparation stage) กำหนดหัวข้อและแบ่งเนื้อหาโดยอาจารย์แบ่งหัวข้อออกเป็นส่วนย่อยที่เกี่ยวข้องกัน และจัดกลุ่มผู้เรียน แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่มจิ๊กซอว์ (jigsaw groups) โดยให้แต่ละคน รับผิดชอบศึกษาเนื้อหาส่วนหนึ่ง เตรียมสื่อการเรียนรู้โดยใช้บทความภาษาญี่ปุ่น 2. การเรียนรู้ เฉพาะด้าน (expert group stage) นักศึกษาที่ได้รับหัวข้อเดียวกันจากแต่ละกลุ่ม รวมตัวเป็น "กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ" (expert group) สมาชิกในกลุ่มช่วยกันศึกษา ทำความเข้าใจ และสรุปสาระสำคัญ 3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (jigsaw group stage) นักศึกษากลับไป "กลุ่มจิ๊กซอว์" และสอนเนื้อหาที่ตนเองเรียนรู้มาให้เพื่อนในกลุ่มทุกคนต้องฟัง ตั้งคำถาม และอภิปราย เพื่อให้ เข้าใจภาพรวมของเนื้อหาทั้งหมด อาจารย์อาจกระตุ้นให้มีการสรุปเป็นแผนภูมิ โปสเตอร์ หรือ แบบฝึกหัดร่วมกัน 4. การประยุกต์ใช้และสรุปผล นักศึกษาทำกิจกรรมประยุกต์ความรู้โดย การอภิปราย (discussion/debate) หลังจากนั้นอาจารย์ช่วยเสริมความเข้าใจ และเชื่อมโยง เนื้อหากับสถานการณ์จริง และ 5. การประเมินผล (assessment stage) ใช้การประเมินตนเอง และเพื่อนร่วมกลุ่ม (peer & self assessment) หลังจากนั้น อาจารย์ให้ข้อเสนอแนะ และสะท้อน ผลการเรียนรู้ (reflection)

กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจิ๊กซอว์ประยุกต์มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดกลุ่มนักศึกษา

นักศึกษาได้รับการแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มละ 4 คน โดยเรียกว่า "กลุ่มบ้าน" (home groups) ผู้สอนจะแจกเนื้อหาบทอ่านที่แบ่งเป็นส่วน A, B, C, D ให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม โดยใช้ วิธีจับสลาก จากนั้นสมาชิกในกลุ่มจะทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้รับ ก่อนที่จะทำ กิจกรรมในขั้นตอนที่ 2

ขั้นที่ 2 กลุ่มเพื่อนสอนเพื่อน

นักศึกษาในกลุ่มจะถูกจับคู่ระหว่างนักศึกษาที่มีความสามารถดีกับนักศึกษาที่ อ่อนกว่า โดยเรียกว่า "กลุ่มเพื่อนสอนเพื่อน" (peer tutoring groups) โดยแต่ละคู่จะได้รับ เนื้อหา A, B, C, D เช่นเดียวกัน นักศึกษาที่มีความสามารถมากกว่าจะสอนเพื่อนในกลุ่ม โดยก่อน

เริ่มกิจกรรม ผู้สอนจะชี้แจงเนื้อหาที่สำคัญ คำศัพท์ที่ยาก และวิธีการให้แรงเสริมทางบวกแก่เพื่อน จากนั้น จึงทำการแบ่งกลุ่มนักศึกษาตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาภาษาญี่ปุ่น 4 โดยแบ่ง 50% แรก เป็นกลุ่มเก่ง และ 50% หลังเป็นกลุ่มอ่อน โดยใช้สัญลักษณ์สติ๊กเกอร์สีเขียวแทนกลุ่มเก่ง และสีแดงแทนกลุ่มอ่อน เพื่อสะดวกในการติดตามผลระหว่างการทำกิจกรรม

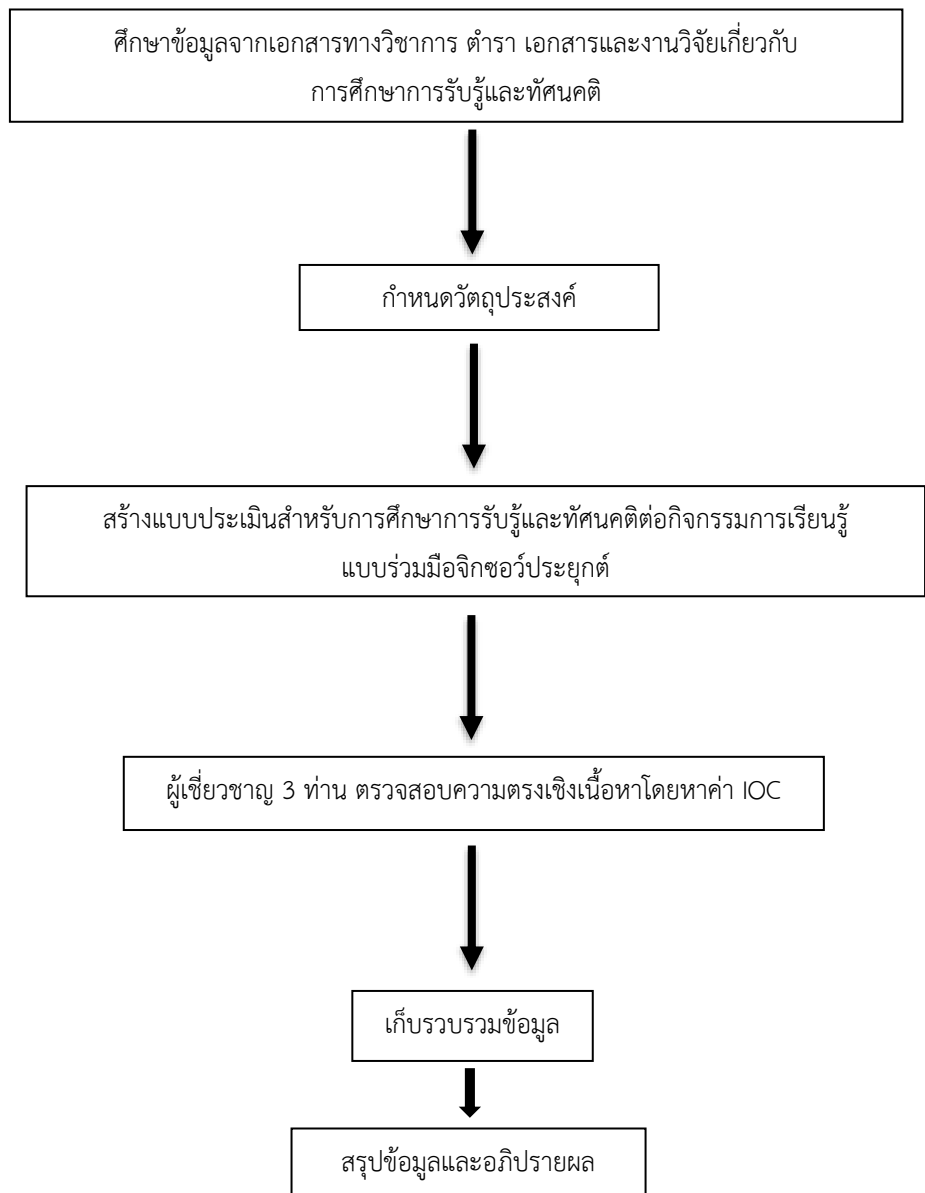
ขั้นที่ 3 กลุ่มเชี่ยวชาญ

หลังจากนักศึกษาได้ทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อนสอนเพื่อนแล้ว นักศึกษาจะเปลี่ยนกลุ่มใหม่เป็นกลุ่มเชี่ยวชาญ (expert groups) โดยกลุ่มนี้จะมีสมาชิก 2-3 คน ซึ่งจะทำให้การอภิปรายและทำความเข้าใจเนื้อหาที่ได้รับมอบหมายจากกิจกรรมในขั้นตอนที่ 2 อย่างละเอียด

ขั้นที่ 4 กลับเข้าสู่กลุ่มบ้านเดิม

ในขั้นตอนนี้ นักศึกษาจะกลับไปยังกลุ่มบ้านเดิม (re-home groups) โดยแต่ละคนจะนำความรู้ที่ได้จากกลุ่มเชี่ยวชาญมาอธิบายให้เพื่อนในกลุ่มฟัง และช่วยกันนำเนื้อหาจากแต่ละส่วนมาประกอบกันจนได้เนื้อหาสาระที่สมบูรณ์ ก่อนจะสรุปเนื้อหาลงในแบบบันทึกที่แจกให้แก่กลุ่ม จากนั้นนักศึกษาจะนำเสนอผลสรุปเนื้อหาบทอ่านหน้าชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนจะทำการบันทึกกิจกรรมและสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาในทุกขั้นตอนของกิจกรรม

2. ผู้วิจัยทำการเก็บแบบประเมินหลังจากที่นักศึกษาดำเนินการเรียนโดยใช้แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือจิกซอร์ประยุกต์ เพื่อพัฒนาการอ่านและความเข้าใจในภาษาญี่ปุ่น โดยจัดทำแผนการสอนจำนวน 4 แผน ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมงที่กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว จากนั้นรวบรวมและตรวจสอบแบบประเมินสำรวจการรับรู้และทัศนคติที่ได้ส่งกลับคืนมาครบทั้ง 16 ชุด

ภาพ 2 แสดงขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินและการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะทำการคำนวณค่าเฉลี่ยจากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบประเมิน และนำค่าเฉลี่ยมาเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย การวัดระดับความต้องการใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนในแต่ละระดับดังนี้ (บัวรัตน์ ศรีนิล, 2560)

เกณฑ์การให้คะแนนความต้องการแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

ระดับการรับรู้และทัศนคติ	ระดับคะแนน
5	มากที่สุด
4	มาก
3	ปานกลาง
2	น้อย
1	น้อยที่สุด

การกำหนดช่วงของค่าเฉลี่ยเพื่อการแปลความหมายแบ่งเป็น 5 ระดับคะแนน จากช่วงค่าเฉลี่ย ดังนี้

ระดับคะแนน	การแปลความหมาย
4.55 – 5.00	มีการรับรู้และทัศนคติอยู่ในระดับมากที่สุด
3.55 – 4.54	มีการรับรู้และทัศนคติอยู่ในระดับมาก
2.55 – 3.54	มีการรับรู้และทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง
1.55 – 2.54	มีการรับรู้และทัศนคติอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.54	มีการรับรู้และทัศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และแปลความระดับการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอร์ประยุกต์ จำแนกเป็นรายด้านและโดยรวม

ด้าน	รายการ	$\bar{X}$	แปล
1	ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้	4.25	มาก
2	ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.51	มาก
3	ด้านสื่อการเรียนรู้	4.44	มาก
4	ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง	4.48	มาก
รวม		4.42	มาก

จากตาราง 2 พบว่า นักศึกษามีการรับรู้และทัศนคติต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอร์ประยุกต์โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักศึกษามีการรับรู้และทัศนคติด้าน

กิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้น นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้

สรุป

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะรูปแบบจิกซอว์ (jigsaw) ซึ่ง Slavin (1995) และ Aronson (1978) พัฒนาเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีบทบาทสำคัญและพึ่งพาอาศัยกัน ในกระบวนการเรียนรู้ ในบริบทของการเรียนภาษาต่างประเทศ Takahashi (2018) และ Nakamura (2020) พบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาทักษะทางภาษาผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของวิธีการนี้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมและประสิทธิผลของการเรียนรู้ การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาระดับต้นที่เรียนภาษาญี่ปุ่น ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอว์ประยุกต์ โดยพิจารณาใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) เนื้อหาสาระ – ความเหมาะสมของเนื้อหาต่อนักศึกษา 2) กิจกรรมการเรียนรู้ – การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของนักศึกษา 3) สื่อการเรียนรู้ – ประสิทธิภาพของสื่อที่ใช้ และ 4) การจัดการเรียนการสอนที่เน้น นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง – การสนับสนุนให้นักศึกษามีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี

1. การรับรู้ด้านเนื้อหาสาระ (ค่าเฉลี่ย 4.25) – ความเกี่ยวข้องและการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักศึกษา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่านักศึกษามีการรับรู้เชิงบวกต่อเนื้อหาสาระที่ใช้ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในระดับ "มาก" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Biggs (2003) และ Suzuki (2015) ที่ระบุว่า การออกแบบเนื้อหาควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของนักศึกษา เพื่อกระตุ้นความสนใจและความเข้าใจ

2. การรับรู้ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.51) – บทบาทของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ได้รับคะแนนสูงสุด (4.51) ซึ่งแสดงถึงการยอมรับของนักศึกษาต่อกิจกรรมจิกซอว์ ผลลัพธ์นี้สะท้อนหลักการของ Araragi (1983) ที่เน้นว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความคิด โดยนักศึกษารู้สึกว่าการทำงานร่วมกันช่วยให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาผ่านกระบวนการอธิบายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3. การรับรู้ด้านสื่อการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.44) – บทบาทของ Cognitive Load และสื่อที่ออกแบบมาอย่างดี สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ได้รับการประเมินในระดับ "มาก" (4.44) ซึ่งสะท้อนถึง

คุณภาพของสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ Mayer (2009) อธิบายว่า สื่อการเรียนรู้ที่ดีช่วยลดภาระทางปัญญา (Cognitive Load) และเพิ่มประสิทธิภาพการประมวลผลข้อมูล นอกจากนี้ Sato (2019) พบว่าการใช้สื่อมัลติมีเดียแบบอินเทอร์แอคทีฟช่วยเสริมสร้างทักษะการอ่านภาษาญี่ปุ่นในนักศึกษาที่มีระดับพื้นฐาน

4. การรับรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง (ค่าเฉลี่ย 4.48) – อิทธิพลของ Self-Determination Theory การรับรู้และทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน (ค่าเฉลี่ย 4.48) สะท้อนว่านักศึกษาชื่นชอบแนวทางที่พวกเขามีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ Weimer (2013) ชี้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ปัจจัยที่สนับสนุนการรับรู้เชิงบวก ผลการศึกษาโดยรวม (ค่าเฉลี่ย 4.42) ชี้ว่านักศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิกซอว์ประยุกต์ ซึ่งอาจเกิดจาก 1) โครงสร้างของกิจกรรมที่ช่วยให้นักศึกษามีบทบาทชัดเจน – ลดความวิตกกังวลในการเรียนรู้ภาษา 2) การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมกลุ่ม – เสริมสร้างความมั่นใจและกระตุ้นการมีส่วนร่วม และ 3) ความเชื่อมโยงของเนื้อหากับการใช้งานจริง – ทำให้นักศึกษาเห็นความสำคัญของการเรียน

2. ปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคแม้ว่าผลลัพธ์จะอยู่ในระดับสูง แต่ยังมีปัจจัยที่ควรพิจารณา เช่น 1) ความแตกต่างด้านระดับภาษาของนักศึกษา – อาจทำให้บางคนรู้สึกไม่มั่นใจในการมีส่วนร่วม 2) ความซับซ้อนของเนื้อหา – อาจต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับนักศึกษาที่มีพื้นฐานต่างกัน และ 3) ความคาดหวังของนักศึกษา – นักศึกษาบางคนอาจยังต้องการการสอนแบบปกติควบคู่ไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักศึกษา – ควรพิจารณาวิเคราะห์ผลลัพธ์แยกตามระดับทักษะภาษา หรือ ประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิกซอว์ เพื่อให้เห็นความแตกต่างของผลกระทบในแต่ละกลุ่ม

2. การใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลที่หลากหลาย – นอกจากแบบสอบถาม ควรพิจารณาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือ การสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ช่วยอธิบายเหตุผลของผลลัพธ์ได้ดีขึ้น

3. การวิเคราะห์ผลกระทบระยะยาว – ควรติดตามผลการเรียนรู้ในระยะยาว เพื่อดูว่า นักศึกษายังคงมีทัศนคติเชิงบวกและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมจิตฮอว์ใน สถานการณ์จริงหรือไม่

4. การเปรียบเทียบกับรูปแบบการสอนอื่น – อาจศึกษาผลลัพธ์ของการเรียนรู้แบบจิต ฮอว์ประยุกต์เปรียบเทียบกับวิธีการสอนอื่น ๆ เช่น การเรียนแบบบรรยายหรือการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ เพื่อให้เห็นจุดแข็งและข้อจำกัดของแต่ละแนวทาง

5. การพัฒนาแนวทางลดอุปสรรคในการเรียนรู้ – ควรออกแบบกลยุทธ์หรือเครื่องมือ เสริมที่ช่วยลดความแตกต่างของระดับภาษาและความซับซ้อนของเนื้อหา เช่น การให้แบบฝึกหัด เตรียมความพร้อม ก่อนเริ่มกิจกรรมจิตฮอว์ประยุกต์

ข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยให้การวิจัยครั้งต่อไปสามารถพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถนำไปใช้ในบริบทที่กว้างขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2560*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

บัวรัตน์ ศรีนิล. (2560). *เอกสารประกอบการเรียน การออกแบบวิจัยธุรกิจ การเก็บรวบรวม ข้อมูล การออกแบบสอบถาม และการเลือกตัวอย่าง*. เชียงใหม่: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผกาศรี เย็นบุตร. (2558). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ท.0211 (การอ่าน)*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา*. นครปฐม: โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. (2562). *แผนแม่บทพัฒนา แรงงานไทยในระยะ 5 ปี*. สืบค้นจาก <http://www/oic/go.th/fileweb/cabinfocenter3/drawer003/general/data00000725/pdf.52, 27-58>.

Ajzen, I. (2001). Nature and Operation of Attitudes. *Annual Review of Psychology*,

- Araragi, C. (1983). The effect of the jigsaw learning method on children's academic performance and learning attitude. *Japanese Journal of Educational Psychology*, 31(6), 102–112.
- Aronson, E. (1978). *The jigsaw classroom*. California: Sage.
- Biggs, J. B. (2003). *Aligning Teaching for Constructing Learning*. Retrieve from https://www.researchgate.net/publication/255583992_Aligning_Teaching_for_Constructing_Learning
- Iijima, Y. (2012). マインドマップによるノートテイキングの試みー「日本事情」クラスにおけるドキュメンタリー映像視聴の記憶として」 : Using Mind Mapping Skill for Note-taking: though the Note-taking Activities of Documentary Movies in Current Issue in Japan. (Master' s thesis, Kansai University of International Studies).
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nakamura, T. (2020). Evolution of University Sports Education in Japan: Curriculum, Participation, and Policy Implications. *Journal of Physical Education Studies*, 12, 112-126.
- Sato, M. (2019). Spread and progress of school as learning community in Asia. In K. Murata (Ed.), *Lesson study and schools as learning communities* (pp. 3–13). Milton Park: Routledge.
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice*. Boston: Allyn & Bacon.
- Sugimoto, Y. (2014). *An Introduction to Japanese Society* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Suzuki, M. (2015). *Effective content design for foreign language education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Takahashi, T. (2018). Motivation of students for learning English in Rwandan schools. *Issues in Educational Research*, 28(1), 168-186.
- Weimer, M. (2013). *Learner-centered teaching: Five key changes to practice*. San Francisco: Jossey-Bass.

บทความวิชาการ (Academic Article)

นิทานพื้นบ้าน: สถานภาพงานวิจัยในประเทศไทย (พ.ศ.2516 - 2565)

Folktales: Status of Research in Thailand (1973 - 2022)

สุกัญญาโสกี ใจกล้า^{1*}Sukunyasopee Chaiklam^{1*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 - 2565 จากเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (thalis) โดยผลการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยทั้งสิ้น 112 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์มากที่สุด จำนวน 99 เรื่อง สถาบันที่มีการวิจัยนิทานพื้นบ้านมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 29 เรื่อง ส่วนปีที่มีการผลิตงานวิจัยมากที่สุด คือ ช่วงปี พ.ศ. 2546 - 2550 จำนวน 19 เรื่อง วัตถุประสงค์ในการทำวิจัยที่พบมากที่สุด คือ การศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนที่ปรากฏในนิทาน 66 เรื่อง รองลงมา คือ การรวบรวมนิทานพื้นบ้านและนำมาจัดจำแนกประเภท จำนวน 47 เรื่อง ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการศึกษานิทานพื้นบ้านตั้งแต่เริ่มแรก ส่วนนิทานพื้นบ้านที่นำมาศึกษามากที่สุด คือ นิทานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ปรากฏจำนวน 32 เรื่อง รูปแบบการวิจัยที่พบเป็นการวิจัยเอกสารมากที่สุด จำนวน 54 เรื่อง ส่วนแนวโน้มในการทำวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปี 2550 และลดลงช่วงปี 2551 - 2565 โดยมีการทำวิจัยเชิงสำรวจ ในช่วงปี 2516 - 2535 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยไม่เคยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านไว้เลย หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนมาเป็นการวิจัยเอกสารที่นำตัวบทนิทานพื้นบ้านที่รวบรวมไว้แล้วมาศึกษาด้วยทฤษฎีอื่น ๆ ตามที่นักวิจัยสนใจ ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์ให้นิทานพื้นบ้านได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและยังคงดำรงอยู่คู่กับสังคมต่อไป

คำสำคัญ: นิทานพื้นบ้าน สถานภาพ งานวิจัย

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai language major Faculty of Humanities and Social Sciences Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: sukunyasopee@gmail.com

(Received: 31 August 2024; Revised: 25 October 2024; Accepted: 18 June 2025)

Abstract

This research article examines the status of folk tale research in Thailand from 1973 to 2022, utilizing data from the Library Network Project in Thailand (ThaiLIS). The findings reveal a total of 112 research studies conducted in this field, with 99 of these studies focusing on specific areas within folk tales. The institution leading in folklore research is Naresuan University, which accounted for 29 studies. The peak period for research production occurred between 2003 and 2007, yielding 19 studies. The predominant objective of this research was to analyze reflections present in 66 folk tales, followed closely by the documentation of 47 folk tales and classification, which has been a significant aim since the inception of these studies. Notably, the folk tales from the northeastern region of Thailand were the most extensively studied, with 32 stories highlighted. Document research emerged as the most common methodology, encompassing 54 studies. Regarding research trends, there was a rise in folk tale research from 1988 to 2007, followed by a decline from 2008 to 2022. Survey research was primarily conducted between 1973 and 1992, during which Thailand had not yet collected data on folk tales. Subsequently, researchers shifted to document studies, utilizing collected folk tales and applying various theoretical frameworks of interest. This shift has played a crucial role in preserving these tales, ensuring they are recorded in writing and continue to resonate within society.

Keywords: folk tale, status, research

บทนำ

นิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งที่อยู่กับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณกาล มนุษย์รู้จักการเล่านิทานและเล่ากันอย่างแพร่หลายทั่วทุกมุมโลก เพราะนิทานพื้นบ้านสร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้แก่ทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนให้ผู้ฟังเกิดจิตสำนึกที่ดี เป็นข้อคิดในการใช้ชีวิตของกลุ่มชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ ประยูร ทรงศิลป์ (2542, น. 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านว่า นิทานพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ เสริมสร้างบุคลิกภาพ มีพลังโน้มน้าวความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล รวมทั้งมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคมในหลายด้าน

ลักษณะของนิทานพื้นบ้านคือ เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา โดยมุขปาฐะ ด้วยถ้อยคำธรรมดาที่ไม่ทราบผู้แต่ง ผู้เล่าจึงเล่านิทานพื้นบ้านจากความจำที่ได้ฟังมา ดังคำกล่าวของ กุหลาบ มลลิกมาส (อ้างถึงใน ประคอง นิมมานเหมินท์, 2551, น. 7) ที่ได้ยกตัวอย่างการสืบทอดกันของนิทานว่า “พ่อซึ่งเล่าให้ลูกฟังเคยฟังมาจากปู่หรือย่า ปู่หรือย่าเคยฟังจากทวด และทวดก็เคยฟังจากผู้อื่นเช่นเพื่อนหรือพระสงฆ์เล่ามาอีกที” การเล่าสืบทอดมาเช่นนี้จึงไม่สามารถระบุผู้แต่งนิทานได้ แสดงให้เห็นว่านิทานพื้นบ้านมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับกลุ่มชนมาช้านาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต เป็นเครื่องมือในการบันทึกความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้น ๆ ไปโดยปริยาย ภิญญู เวชโช (2561, น. 30) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านว่า “นิทานพื้นบ้านเป็นแหล่งรวมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนความเชื่อของคนในสังคม เพราะนิทานได้แสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ โดยจะแทรกไว้ในเนื้อเรื่อง ซึ่งช่วยสะท้อนสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี” ดังนั้น การเข้าไปศึกษานิทานพื้นบ้านของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง จึงเปรียบเสมือนการทำความเข้าใจความคิดที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของกลุ่มชนนั้น ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจความคิดที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชน และลดความขัดแย้งหรือข้อสงสัยที่มีต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษของกลุ่มชนบางกลุ่ม อาจจะมีการอธิบายในนิทานว่าการนับถือผีบรรพบุรุษจะได้รับการปกป้องคุ้มครองเพื่อให้คนในหมู่บ้านปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ กลุ่มชนนั้นจึงมีประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษในทุกปี เป็นต้น

ในประเทศไทยเริ่มมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมไทย ตั้งแต่สมัย พระยาอนุমানราชชน (เรไร ไพรวรรณ, 2553, น. 5) ท่านได้ศึกษา บันทึกเรื่องชีวิต และประเพณีต่าง ๆ ของคนไทย อาทิ ชีวิตของชาววัด พ.ศ. 2493 ประเพณีเนื่องในการเกิดกับ ประเพณีเนื่องในการตาย พ.ศ. 2505 ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน พ.ศ. 2510 Essay on Thai Folklore ค.ศ. 1969 เป็นต้น ซึ่งผลงานของท่านแสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความสนใจในวรรณคดี ท้องถิ่น - คติชาวบ้านมาบ้างแล้ว ส่วนการศึกษานิทานพื้นบ้านเพื่อให้เข้าใจความคิดและวิถีชีวิต ของกลุ่มชนต่าง ๆ เกิดขึ้นมาหลังจากที่ ดร.กึ่งแก้ว อรรถาทร จบปริญญาเอกสาขาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยอินเดียมา จากประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2510 และนำสาขาวิชาคติชนวิทยา มาเผยแพร่ในวงการศึกษไทย โดยท่านได้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกฉบับภาษาอังกฤษเป็น ภาษาไทยชื่อ วรรณกรรมจากบ้านใน ซึ่งเก็บข้อมูลจากหมู่บ้านใน อำเภอมืองราชบุรี พ.ศ. 2514 ซึ่งเป็นต้นแบบในการศึกษานิทานพื้นบ้านอันเป็นข้อมูลทางคติชนตามหลักวิชาคติชนวิทยาที่เป็น สากครั้งแรก และเมื่อท่านกลับมาสอนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงเริ่มมีการศึกษานิทานพื้นบ้านขึ้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2552, น. 14) โดยเริ่มมีผลงานวิจัยเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2516 คือ วิทยานิพนธ์เรื่อง วรรณกรรมจากตำบลศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัยของ ประจักษ์ สายแสง เป็นการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านในกลุ่มชน ต่าง ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยและนำมาจัดจำแนกรูปแบบของนิทานพื้นบ้านตามแนวคิดของสติต ทอมป์สัน ช่วงเวลานี้เองที่นักวิชาการไทยเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลคติชนที่กำลังจะ หายไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงเกิดมีงานวิจัยในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งเข้าไปรวบรวม ข้อมูลนิทานพื้นบ้านในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีงานวิจัยที่เริ่มใช้ทฤษฎีทางคติชน วิทยาและทฤษฎีของศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาวิเคราะห์ข้อมูลนิทานพื้นบ้านอีกมากมาย ดังงานวิจัย ทั้งหมดที่ผู้เขียนได้พบในเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS - Thai Library Integrated System)

งานวิจัยเหล่านี้มีลักษณะเป็นงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังที่ วรพรรณ ขาวประทุม (2560, น. 35) ได้อธิบายความหมายการวิจัยทางสังคมศาสตร์ไว้ว่าเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ สังคมการอยู่ร่วมกันในสังคมและปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของงานวิจัย ตามแนวทางการศึกษาของธีรวุฒิ เอกะกุล (2552, น. 33 - 34) เป็น 3 ประเภท คือ 1) การศึกษา รายการณี 2) การวิจัยจากเอกสาร และ 3) การวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งงานวิจัยเริ่มแรกที่ศึกษาเกี่ยวกับ นิทานพื้นบ้านจะมีลักษณะงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจจำนวนมาก หลังจากนั้นงานวิจัย จึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไป แต่ยังไม่เคยมีผู้สำรวจอย่างละเอียดว่ามีงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในลักษณะ

ใดบ้าง ทั้งเรื่องประเภทของงานวิจัย จุดประสงค์ในการทำวิจัย ลักษณะนิทานที่นำมาศึกษา ฯลฯ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาสถานภาพงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึง 2565 ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ปรากฏในเว็บไซต์ โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (thailis - thai library integrated system) แม้ในเว็บไซต์นี้จะรวบรวมงานวิจัยได้ไม่ครบถ้วน แต่เป็นเว็บไซต์ที่เก็บรวบรวมงานวิจัยนิทานพื้นบ้านจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ไว้มากที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในเว็บไซต์นี้ เพื่อศึกษาข้อมูลนิทานพื้นบ้านและแนวโน้มของงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทยที่ได้เก็บรวบรวมที่ไว้ในแหล่งข้อมูลเดียวกัน

ผลการศึกษา

การศึกษาสถานภาพงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย ที่เผยแพร่ในโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (thailis – thai library integrated system) ปรากฏผลงานวิจัยชิ้นเรื่องแรกในปี พ.ศ. 2516 จนถึงปี พ.ศ. 2565 มีงานวิจัยทั้งสิ้น 112 เรื่อง จำแนกเป็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ประเภทของการวิจัย พบว่าเป็นวิทยานิพนธ์ 99 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 88.39 งานวิจัยของนักวิชาการ 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.93 และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชาจำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.68

2. สถาบันที่ผลิตงานวิจัย พบว่า สถาบันที่มีการวิจัยนิทานพื้นบ้านมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก ที่ต่อมากลายเป็น มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 29 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.89 รองลงมาคือ วิทยาลัยครูนครราชสีมา จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.82 วิทยาลัยวิชาการศึกษา หรือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.04 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม หรือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวนมหาวิทยาลัยละ 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.25 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.36 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา หรือ มหาวิทยาลัยทักษิณ จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.57 มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จำนวนมหาวิทยาลัยละ 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.68 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.79 และพบจำนวน 1 เรื่องคือ วิทยาลัยครูเพชรบุรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ธนบุรี มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และกระทรวงศึกษาธิการ คิดเป็นร้อยละ 0.89 ซึ่งผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเป็นที่สนใจในทุกภาคของประเทศ

3. ปีการศึกษาที่ทำงานวิจัย พบว่า ปีการศึกษาที่มีงานวิจัยมากที่สุด คือ ปีการศึกษา 2560 จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.25 รองลงมาคือ ปีการศึกษา 2547 และ 2548 จำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.36 ปี 2530 จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.46 ปีการศึกษา 2541, 2545, 2552, 2553 และ 2554 จำนวนปีละ 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.57 ปีการศึกษา 2520, 2521, 2526, 2527, 2539, 2540, 2542, 2549, 2551 และ 2564 จำนวนปีละ 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.68 ปีการศึกษา 2517, 2522, 2525, 2528, 2531, 2538, 2546, 2550, 2556, 2558, 2559 และ 2561 จำนวนปีละ 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.79 ปีการศึกษาที่พบ ปีละ 1 เรื่อง คือ ปี 2516, 2523, 2529, 2532, 2533, 2534, 2535, 2537, 2543, 2544, 2555, 2557 และ 2563 คิดเป็นร้อยละ 0.89 ส่วนปีที่ไม่ปรากฏงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเลย ได้แก่ ปี 2518, 2519, 2524, 2536 และ 2562

4. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยแต่ละเรื่องจะมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 2 – 3 วัตถุประสงค์ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้จัดจำแนกวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยตามที่ระบุไว้ พบวัตถุประสงค์ในงานวิจัยมีทั้งหมด 19 ประเด็น จำนวน 194 ข้อ เรียงลำดับได้ดังนี้

4.1 ศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนที่ปรากฏในนิทาน คือ ค่านิยม วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา แนวคิดและวิธีคิดเชิงปรัชญา สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ คุณธรรมของชาวบ้าน โลกทัศน์ ศาสนาที่ชาวบ้านนับถือ จำนวน 66 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.33 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของ จันทรศรีสุปัญญากร (2517) เรื่อง วรรณกรรมไทยรามัญจาก ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และงานวิจัยของ ศรีสุตา เอื้อนครินทร์ (2520) เรื่อง วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม ที่ศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านที่ได้รวบรวมไว้ว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่และแนวคิดของชนในท้องถิ่นนั้นอย่างไร

4.2 รวบรวมนิทานพื้นบ้านและจัดจำแนกประเภท เป็นการสัมภาษณ์ ผู้เล่านิทานและนำนิทานที่ได้มาจัดจำแนกตามประเภทที่นักวิชาการของไทยและนักวิชาการตะวันตกได้แบ่งไว้ จำนวน 47 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 23.74 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คืองานวิจัยของประจักษ์

สายแสง (2516) ที่ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย และงานวิจัยของ ปรีชา อุยตระกูล (2520) วรรณกรรมพื้นบ้านจาก ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอฟินมาย จังหวัด นครราชสีมา ที่มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านจากท้องถิ่นต่าง ๆ และจัดจำแนกประเภทของวรรณกรรม

4.3 ศึกษากลวิธีการแต่งนิทานพื้นบ้าน องค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง เช่น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง สารัตถะ การสร้างตัวละคร ประเภทตัวละคร กลวิธีการนำเสนอ ลักษณะ คำประพันธ์ คติธรรมและหลักคำสอน ฯลฯ ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาวรรณกรรม พบจำนวน 15 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.58 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของปราณี ขวัญแก้ว (2517) ศึกษาเรื่อง วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุตดำ" ตำบลร่อนพิบูลย์ ที่ศึกษาธรรมเนียมนิยมใจ การแต่งและจุดมุ่งหมายในการแต่งนิทานพื้นบ้าน และงานวิจัยของนภาพร แสงสุข (2542) เรื่อง สารัตถะจากนิทานพื้นบ้านเขมร ที่ศึกษาสารัตถะที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเขมร

4.4 ศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมาภิบาล จำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.07 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คืองานวิจัยของอังคณา บุญสุวรรณ (2541) เรื่อง วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง และ งานวิจัยของเพ็ญศิริ ศิวิลัย, วิชาญ ทิมเดช, ศาตนันท์ คันธะเนตร, เสี่ยม บุตรศรีภูมิ และ อารี นพรัตน์. (2547) ที่ศึกษา การวิเคราะห์คุณธรรมนิทานพื้นบ้าน จังหวัดชุมพร

4.5 คุณค่าและบทบาทของวรรณกรรม คุณค่าและบทบาทของตัวละคร สถานภาพทางสังคมของตัวละคร จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตัวอย่างงานวิจัย ที่พบ คือ งานวิจัยของธนาวิณ เสาวพันธ์พิสุทธิ (2545) เรื่อง วิเคราะห์ตัวละครเหนือธรรมชาติ ในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ และงานวิจัยของปิยพร คลศิลป์ (2552) การศึกษาบทบาทของผู้หญิง ในนิทานพื้นบ้านล้านนา

4.6 เปรียบเทียบสำนวนของนิทาน อาทิ เปรียบเทียบวรรณคดีกับนิทานพื้นบ้าน เปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านของไทยและของต่างประเทศ เปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านของถิ่นอื่น และเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านของไทยและนิทานของชาติพันธุ์ จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของสุภา พูนผล (2551) การศึกษาเปรียบเทียบ วรรณกรรมเรื่องลักษณะวงศ์ บั้วระวงไกลสอน ท้าวสุริวงค์และพระลักษณวงศ์ และงานวิจัย ของยู (2560) เรื่อง การเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่ภาคเหนือ ประเทศไทย และ ลิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

4.7 ศึกษาลักษณะของนิทานพื้นบ้านตามทฤษฎีของเอกเซล ออลริก (Axel Olrik) จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.54 ตัวอย่างงานที่พบ คืองานวิจัยของ ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง ที่ศึกษานิทานที่มีเค้าโครงเรื่องคล้าย สังข์ทอง และศึกษาลักษณะของวรรณกรรมพื้นบ้านกับลักษณะร่วมกับกฎดึกดำบรรพ์ของ Axel Olrik และงานวิจัยของ Yan (2559) เรื่อง การวิเคราะห์กฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านและ อนุภาคในนิทานพื้นบ้านไทย ที่วิเคราะห์ลักษณะสำคัญของนิทานพื้นบ้านไทยตามกฎของเอกเซล โอลริก

4.8 ศึกษาอนุภาคตามทฤษฎีของสติต ธอมป์สัน จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.02 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของสุภาพร วิสารทวงศ์ (2529) ที่ศึกษาเรื่อง วรรณกรรม ไทยเฝ้าจากตำบลผาซางน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอนุภาคของนิทาน ตามแนวของสติต ธอมป์สัน และงานวิจัยของณิรณช แมลงภู (2552) ที่ศึกษาอนุภาคการให้รางวัล และการลงโทษในนิทานพื้นบ้านไทย: ลักษณะและความหมายเชิงวัฒนธรรม

4.9 วิเคราะห์โครงสร้างนิทาน ตามทฤษฎีของวลาดิมีร์ พรอฟฟ์ จำนวน 4 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.02 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของกิตสุรางค์ กาฬสุวรรณ (2546) เรื่อง การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทาน ของวลาดิมีร์ พรอฟฟ์ และงานวิจัยของ ชนัญชิตา เรืองจรรยา (2560) เรื่อง การเปรียบเทียบนิทาน มหัศจรรย์ไทยและนิทานมหัศจรรย์ต่างประเทศตามกรอบทฤษฎีโครงสร้างนิทานพื้นบ้านของ วลาดิมีร์ พรอฟฟ์

4.10 ศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.52 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของชลธิชา นิสัยสัตย์ (2552) เรื่อง "ยักษ์" ในนิทาน พื้นบ้านภาคเหนือของไทย: บทบาทและความหมายเชิงสัญลักษณ์ และงานวิจัยของเอื้อมพร ทิพย์เดช (2560) เรื่อง มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา ที่ศึกษาแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์

4.11 ศึกษาพฤติกรรมของตัวละคร วิเคราะห์จิตวิทยาของมนุษย์ต่อตัวละคร จำนวน 3 เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ 1.52 ตัวอย่างงานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของกฤษมา ชัยวินิตย์ (2531) เรื่อง ศาสนาชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน ที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและ พฤติกรรมตัวละคร และงานวิจัยของสมใจ พันธุ์ควนิชัย (2541) การวิเคราะห์พฤติกรรม ของตัวละครในวรรณกรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

4.12 ศึกษาภูมิหลังของนิทานพื้นบ้าน จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.01 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของอรพรรณ ห้อยสังวาลย์ (2538) เรื่อง วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องจำปา 4 ต้น และงานวิจัยของฉัตรวิระ เสนะบุตร (2545) เรื่องการศึกษาวิถีชีวิตของชาวอีสานจากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องผาแดง นางไอ่

4.13 ศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านตามทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.01 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของศุภลักษณ์ ปัญโญ (2551) การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา ที่ศึกษาบทบาทหน้าที่ของผีที่ปรากฏในนิทาน และงานวิจัยของสรารุณี จงวัฒนา (2556) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับน้ำในนิทานพื้นบ้านล้านนา ที่ศึกษา บทบาทหน้าที่นิยมของน้ำที่เกี่ยวกับมนุษย์

4.14 ลักษณะความขัดแย้งและความรุนแรงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.01 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของเยาวลักษณ์ กิตติชัย (2533) เรื่อง ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน และงานวิจัยของวัชรินทร์ แก่นจันทร์ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง วาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา

4.15 การปริวรรตเอกสารโบราณให้เป็นภาษาปัจจุบัน จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.01 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของสุรณี แก้วกลม และ ชญานนท์ แสงศรีจันทร์ (2548) เรื่อง การปริวรรตเอกสารโบราณอีสาน: กรณีศึกษาเรื่องลำเต้าคดท้าวซ้อ และงานวิจัยของสุรณี แก้วกลม (2549) เรื่อง การปริวรรตและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านอีสาน กรณีลำท้าวเสื่อน่าฉบับวัดดอนตาข จังหวัดอุบลราชธานี

4.16 ศึกษาความหมายของสิ่งที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน คือ ช้างและพระเจ้าห้าพระองค์ จำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1.01 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของ พระมหาวิระพล ฝั่แจ้คำมูล (2557) เรื่อง ช้าง ในนิทานพื้นบ้านล้านนา และงานวิจัยของ ชนาภัทร์ วงศ์โรจนภรณ์ (2561) เรื่อง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์: กรณีศึกษาวัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย

4.17 ศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.51 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของ ทองสุข บุญธรรม (2530) เรื่อง สิทธิมนุษยชนจากนิทานพื้นบ้าน ตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท

4.18 ศึกษาเส้นทางของสถานที่ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.51 งานวิจัยที่พบ คือ งานวิจัยของ ชิดารัตน์ ภูมิวัฒน์ (2554) เรื่อง วิถีชีวิตชาวอีสานใต้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน: กรณีศึกษาเรื่องปาจิต - อรพิม โดยศึกษาเส้นทางของสถานที่ต่าง ๆ ตามนิทานโดยเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์

4.19 ศึกษาพื้นที่บ้านตามแนวคิดคู่ตรงข้าม จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.51 งานวิจัยที่พบ คือ เอื้อมพร ทิพย์เดช (2560) เรื่อง มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่างานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ ที่ปรากฏในนิทานมากที่สุด ควบคู่กับการจัดจำแนกประเภทนิทานที่เก็บรวบรวมไว้ และภายหลังจึงมีการศึกษาในด้านอื่น ๆ ต่อ อาทิ กลวิธีการแต่งนิทาน ด้านคุณธรรมที่ปรากฏในนิทาน คุณค่าและบทบาทของวรรณกรรม การเปรียบเทียบสำนวนของนิทาน การศึกษานิทานพื้นบ้านตามทฤษฎีทางคติชนวิทยา การศึกษาสัญลักษณ์ สัญลักษณ์วิทยา ศึกษาพฤติกรรมของตัวละคร ความขัดแย้งและความรุนแรงที่ปรากฏในนิทาน ความหมายของสิ่งของหรือเส้นทางของสถานที่ที่ปรากฏในนิทาน และศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในนิทาน

5. ภูมิภาคของนิทานพื้นบ้านที่นำมาศึกษา มีการนำนิทานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) มาศึกษามากที่สุด โดยมีงานวิจัยที่ปรากฏจำนวน 32 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 28.57 รองลงมาคือ นิทานพื้นบ้านของภาคกลาง จำนวน 28 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.00 ลำดับถัดมาคือ นิทานพื้นบ้านของภาคเหนือ จำนวน 17 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.18 นิทานพื้นบ้านของภาคใต้ จำนวน 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.71 นิทานพื้นบ้านภาคตะวันออก และ ภาคตะวันตก ภาคละ 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.46 เป็นนิทานพื้นบ้านของไทยเปรียบเทียบกับนิทานของต่างประเทศ จำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.46 เป็นนิทานพื้นบ้านที่เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยภาพรวมทั้งประเทศ และ เป็นนิทานของต่างประเทศ ประเภทละ 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.67 และเป็นการนำนิทานต่างภาคกันมาเปรียบเทียบกัน จำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.89 ซึ่งผลการศึกษานี้มีผลเกี่ยวเนื่องจากตัวผู้วิจัย กล่าวคือ ผู้วิจัยจะเลือกนิทานพื้นบ้านที่นำมาศึกษาโดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา ทำให้ผลการศึกษาด้านนี้ปรากฏเป็นนิทานพื้นบ้านของภาคอีสานมากที่สุด ขัดแย้งกับสถาบันการศึกษาที่พบงานวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ตั้งอยู่ในภาคกลาง อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้จะไม่ใช่มหาวิทยาลัยของสถาบันการศึกษา แต่มีการนำนิทานจากแหล่งอื่นมาศึกษา ทำให้มีการเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านเป็นวงกว้างมากขึ้น

6. แนวโน้มการทำวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย

แนวโน้มการทำวิจัยนิทานพื้นบ้าน จำแนกตามวิธีการเก็บข้อมูลและประเภทของนิทาน ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังผลจากตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แนวโน้มการทำวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย จำแนกตามการเก็บข้อมูลและลักษณะนิทาน

ช่วงปีที่ผลิตงานวิจัย	งานวิจัยที่พบ	การเก็บข้อมูล			ลักษณะนิทานที่นำมาใช้ศึกษา			
		เชิงสำรวจ	เอกสาร	นิทานรายเรื่อง	นิทานไทย	นิทานชาติพันธุ์	นิทานต่างประเทศ	เปรียบเทียบ
2516 - 2520	6	4	1	1	3	3	-	-
2521 - 2525	8	8	-	-	6	2	-	-
2526 - 2530	14	12	1	1	9	3	-	2
2531 - 2535	6	3	3	-	4	2	-	-
2536 - 2540	9	5	3	1	9	-	-	-
2541 - 2545	13	4	8	1	11	1	1	-
2546 - 2550	19	9	8	2	14	4	1	-
2551 - 2555	16	1	13	2	14	2	-	-
2556 - 2560	14	3	11	-	8	3	-	3
2561 - 2565	7	-	6	1	3	1	2	1

6.1 ประเด็นเรื่องงานวิจัยที่ผลิตขึ้นในแต่ละช่วงปี แสดงให้เห็นแนวโน้มการทำวิจัยมีการเพิ่มขึ้นและลดลง 2 ครั้ง เริ่มตั้งแต่ช่วงปี 1 - 3 คือ พ.ศ.2516 - 2520 พบงานวิจัยจำนวน 6 เรื่อง จากนั้นเพิ่มขึ้นเป็น 8 เรื่องในช่วงปี พ.ศ.2521 - 2525 และเพิ่มขึ้นสูงสุดช่วงปี พ.ศ.2526 - 2530 ซึ่งพบจำนวนถึง 14 เรื่อง ก่อนจะลดลงมาเหลือ 6 เรื่อง ในปี พ.ศ.2531 - 2535 หลังจากนั้นจึงเพิ่มขึ้นเป็น 9 เรื่อง ในปี พ.ศ.2536 - 2540 และเพิ่มขึ้นเป็น 13 เรื่อง ในปี พ.ศ.2541 - 2545 จนเพิ่มเป็นจำนวนมากที่สุด คือ 19 เรื่อง ในปี พ.ศ.2546 - 2550

ก่อนจะค่อย ๆ ลดจำนวนการทำวิจัยลงเป็น 16 เรื่องในปี พ.ศ.2551 - 2555 จำนวน 14 เรื่อง ในปี พ.ศ.2556 - 2560 จนกระทั่งเหลือ 7 เรื่องในช่วงปีสุดท้าย คือ พ.ศ.2561 - 2565 เป็นการแสดงให้เห็นแนวโน้มของการศึกษานิทานพื้นบ้านในประเทศไทยที่เริ่มให้ความสนใจกับนิทานพื้นบ้านในช่วงแรกและลดความสนใจลงในช่วงปัจจุบัน

6.2 วิธีการเก็บข้อมูลในการทำวิจัยแต่ละเรื่อง ช่วงปีแรกของการทำวิจัยพบว่า มีการวิจัยเชิงสำรวจมากขึ้นเรื่อย ๆ คือ ในช่วงปี พ.ศ.2516 - 2520 พบจำนวน 4 เรื่อง เพิ่มจำนวนเป็น 8 เรื่องในช่วงปี พ.ศ.2521 - 2525 เป็น 12 เรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลมากที่สุดในปี พ.ศ.2526 - 2530 ก่อนจะลดลงเหลือ 3 เรื่องในปี พ.ศ.2531 - 2535 ส่วนการทำวิจัยเชิงเอกสาร จะเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหลังจากการวิจัยเชิงสำรวจมีปริมาณลดลง กล่าวคือ พบการผลิตงานวิจัย 3 เรื่องในช่วงปี พ.ศ.2536 - 2540 ก่อนจะเพิ่มขึ้นเป็น 8 เรื่อง ในปี พ.ศ.2541 - 2545 และ พ.ศ.2546 - 2550 จนเพิ่มขึ้นมากที่สุดในช่วงปี พ.ศ.2551 - 2555 จำนวนถึง 13 เรื่อง และลดจำนวนลงมาเป็น 11 เรื่องในปี พ.ศ.2556 - 2560 ในส่วนของการศึกษานิทานเป็นรายเรื่องนั้น ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีแนวโน้มจะสูงขึ้นหรือต่ำลง กล่าวคือ พบ 1 - 2 เรื่อง ในบางช่วงปี หรืออาจจะไม่มีการศึกษานิทานเป็นรายเรื่องในบางช่วงปีด้วย

6.3 ลักษณะนิทานที่นำมาศึกษา ข้อมูลที่เห็นแนวโน้มการทำวิจัยมากที่สุด คือ การนำนิทานไทยมาศึกษา เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 - 2520 ที่พบจำนวน 3 เรื่อง เพิ่มขึ้นเป็น 6 เรื่อง และ 9 เรื่อง ในปี พ.ศ.2521 - 2525 และ พ.ศ.2526 - 2530 ตามลำดับ ก่อนจะเพิ่มขึ้นเป็น 11 เรื่อง ในปี พ.ศ.2541 - 2545 จนมีการนำนิทานพื้นบ้านของไทยมาศึกษามากที่สุด จำนวน 14 เรื่อง ในปี พ.ศ.2546 - 2550 และ พ.ศ.2551 - 2555 ส่วนการนำนิทานของชาติพันธุ์นิทานต่างประเทศมาศึกษานั้น ไม่ปรากฏแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นหรือต่ำลง เนื่องจากมีการนำนิทานชาติพันธุ์มาศึกษา เฉลี่ยช่วงปีละ 2 เรื่องเท่านั้น

ส่วนสรุป

การศึกษาสถานภาพงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ.2516 - 2565 จากเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (thailis - thai library integrated system) ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนพบว่า มีการผลิตงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน จำนวน 112 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์ จำนวน 99 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 88.39 แสดงให้เห็นว่า การผลิตงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านได้รับการสนับสนุนและให้ความสนใจจากอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษาในระดับบัณฑิต มหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต และมี

สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยขึ้นอย่างมากมาย โดยสถาบันการศึกษาที่สนับสนุนให้มีการศึกษานิทานพื้นบ้านมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีงานวิจัยที่พบเป็นจำนวน 29 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.89 รองลงมาคือ วิทยาลัยนครราชสีมา จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.82

ส่วนปีที่มีการศึกษานิทานพื้นบ้านมากที่สุด คือ ช่วงปี 2546 - 2550 มีการผลิตงานวิจัยนิทานพื้นบ้าน จำนวน 19 เรื่อง รองลงมาคือ ปี 2551 - 2555 ที่มีงานวิจัยจำนวน 16 เรื่อง อาจกล่าวได้ว่า การศึกษานิทานพื้นบ้านหลังจากปี พ.ศ. 2542 นี้ เป็นพันธกิจหนึ่งที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ที่ระบุไว้ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, น. 8) มาตรา 23 ที่ระบุไว้สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่อง (1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก ฯลฯ ดังนั้น จึงมีการส่งเสริมให้หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, น. 10) และกำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน ฯลฯ เพื่อเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ ในชุมชนมาจัดการเรียนการสอนเพื่อนำองค์ความรู้มาพัฒนาชุมชนต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, น. 10) ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องแสวงหาองค์ความรู้ที่ตอบสนองกับวิถีชีวิตของตนเอง โดยการเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเองจึงจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ การนำนิทานพื้นบ้านของผู้เรียนมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นส่วนสำคัญในการที่ผู้เรียนจะรู้จักตนเองและชุมชนเป็นอย่างดีด้วย จากเหตุผลดังกล่าว จึงเกิดความสนใจของครูผู้สอนที่เข้ามาศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ของตนเองที่มุ่งการศึกษาไปยังนิทานพื้นบ้านซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แนวโน้มในการทำวิจัยนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ช่วงแรกมีแนวโน้มที่ทำวิจัยเพิ่มมากขึ้น และเน้นไปที่การวิจัยเชิงสำรวจ ในช่วงปี 2516 - 2535 อาจเป็นเพราะช่วง 20 ปีแรกจะเป็นช่วงที่ประเทศไทยไม่เคยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านไว้เลย ทำให้มีการตระหนักถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านและการสูญหายของนิทานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นักวิชาการจึงเร่งดำเนินการเก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ไว้ ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ (2552, น. 15) สรุปได้ว่า หลัง พ.ศ.2510 นักวิชาการไทยเริ่มเห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนซึ่งก่อนหน้านี้หน่วยงานวิชาการไทย

ไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวบ้านไทยมากนัก วิชาคติชนวิทยาชี้ให้เห็นว่าในหมู่บ้าน และในวิถีชีวิตชาวบ้านมีนิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย การละเล่นการแสดง พื้นบ้าน ความเชื่อและประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งล้วนมีคุณค่าในการทำมาเข้าใจวิถีชาวบ้าน อีกประการหนึ่ง นักวิชาการไทยก็ตระหนักว่าข้อมูลทางคติชนเหล่านี้นับวันมีแต่จะหมดไป จากความทรงจำและวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงถือได้ว่าวิชาคติชนวิทยาทำให้เกิดจุดเปลี่ยนที่สำคัญ ในวงวิชาการไทย ทำให้เกิดกระแสความสนใจที่จะ “ลงไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน” ด้วยวัตถุประสงค์ ทั้งเพื่อการศึกษาและเพื่ออนุรักษ์ข้อมูลประเภทนี้ก่อนที่จะหมดไปในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ทางสังคม ความคิดเห็นนี้แสดงให้เห็นเหตุผลที่การศึกษานิทานพื้นบ้านมีการผลิตงานวิจัย ในช่วง 20 ปีแรกมากถึง 34 เรื่อง และยังแสดงให้เห็นว่าทำไมการศึกษานิทานพื้นบ้านในลักษณะ การลงภาคสนามค่อย ๆ ลดลงในช่วงปีหลัง เพราะเนื่องจากมีข้อมูลอื่น ๆ อีกมากมาย อาทิ เพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย การละเล่น การแสดง ฯลฯ ที่มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการ เก็บข้อมูลไว้ก่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะทำให้ข้อมูลเหล่านี้สูญหายไป ทำให้แนวโน้ม ในการทำวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านลดลงตามลำดับ

ถึงแม้ว่าการวิจัยเชิงสำรวจจะลดลง แต่ทิศทางการทำวิจัยทางเอกสารมีแนวโน้มที่สูงขึ้น อย่างชัดเจนคือ การที่นักวิจัยนำตัวบทนิทานพื้นบ้านที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้วมาศึกษา ในแง่มุมต่าง ๆ ตามศาสตร์ที่สัมพันธ์กัน อาทิ ศาสตร์ทางภาษาไทย มานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ พุทธศาสตร์ หรือแม้กระทั่งจิตวิทยา ที่สอดแทรกอยู่ในตัวบท ซึ่งการวิจัยเอกสารนี้เริ่ม ปรับตัวมากกว่าการวิจัยเชิงสำรวจในช่วงปี พ.ศ.2541- 2545 ที่พบงานวิจัยเชิงสำรวจ 4 เรื่อง แต่พบงานวิจัยเอกสารถึง 8 เรื่อง และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง 13 เรื่องในช่วงปี 2551 - 2555 แสดงให้เห็นว่าตัวบทของนิทานพื้นบ้านที่นักวิชาการรุ่นแรกได้รวบรวมข้อมูลไว้เป็นประโยชน์ ต่อวงวิชาการและสามารถนำมาต่อยอดในการศึกษาเพื่อนำองค์ความรู้ดั้งเดิมของไทยมาเผยแพร่ และประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้เสมอ ดังงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง บทบาทหน้าที่ และอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง ของสุกัญญาโสภี ใจกล้า (2563, น. 119 - 121) ที่นำตัวบทนิทานพื้นบ้านที่เก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่ปี 2516 ของประจักษ์ สายแสง มาวิเคราะห์ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และยังสามารถนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับอุปกิเลส 16 มาศึกษา ตัวบทนิทานพื้นบ้านด้วย โดยผลการวิจัยนี้พบว่า บทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านที่พบมากที่สุด คือ ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล รองลงมา คือ ทำหน้าที่ ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ฯลฯ ส่วนอุปกิเลสที่ปรากฏมากที่สุด คือ อภิชฌาวิ สมโลภะ (ความโลภ) รองลงมา คือ พยาบาท และโกธะ (ความโกรธ) เป็นต้น

จากการศึกษาข้อมูลงานวิจัยพื้นบ้านจากเว็บไซต์โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (thailis - thai library integrated system) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าแม้จะเป็นเว็บไซต์ที่เก็บรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไว้มากที่สุด แต่ก็ยังมีงานวิจัยที่ไม่ได้อยู่ในฐานข้อมูลของเว็บไซต์นี้ด้วย การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นทิศทางของสถานภาพงานวิจัยนิทานพื้นบ้านในเบื้องต้นเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการนำตัวบทนิทานพื้นบ้านที่ได้รวบรวมไว้แล้วมาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยการสอดแทรกข้อคิด หรือคติเตือนใจให้ผู้ฟังนิทานมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ซึ่งคุณค่าของนิทานพื้นบ้านที่กล่าวมานี้ ถือเป็นเหตุผลสำคัญในการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้นิทานพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่กับสังคมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- กิตสุรางค์ กาฬสุวรรณ. (2546). การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิมีร์ พรอพพ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- กุสุมา ชัยวินิตย์. (2531). ศาสนาชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม).
- จันทร์ศรี สุปัญญากร. (2517). วรรณกรรมไทยรามัญจาก ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร).

- ฉัตรวัชร เสนะบุตร. (2545). *การศึกษาวิถีชีวิตของชาวอีสานจากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง ผาแดง นางไอ่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ชลธิชา นิสัยสัตย์. (2552). *"ยักษ์" ในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือของไทย: บทบาทและความหมายเชิงสัญลักษณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ชนัญชิตา เรืองจรรยา. (2560). *การเปรียบเทียบนิทานมหัศจรรย์ไทยและนิทานมหัศจรรย์ต่างประเทศตามกรอบทฤษฎีโครงสร้างนิทานพื้นบ้านของวลาดิมีร์พรอพพ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- ชนาภัทร์ วงศ์โรจนภรณ์. (2561). *การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระเจ้าห้าพระองค์: กรณีศึกษาวัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง จ. เชียงราย*. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ณิรันดร์ แผลงภู. (2552). *อนุภาคการให้รางวัลและการลงโทษในนิทานพื้นบ้านไทย: ลักษณะและความหมายเชิงวัฒนธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ทองสุข บุญธรรม. (2530). *สิทธิมนุษยชนจากนิทานพื้นบ้านตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก).
- ธนาวิน เสาวพันธ์พิสุทธิ. (2545). *วิเคราะห์ตัวละครเหนือธรรมชาติในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- ธิดารัตน์ ภูมิวัฒน์. (2554). *วิถีชีวิตชาวอีสานใต้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน: กรณีศึกษาเรื่องปาจิต-อรพิม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์).
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2552). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. อุบลราชธานี: วิทยาออฟเซตการพิมพ์.

- นภาพร แสงสุข. (2542). *สารัตถะจากนิทานพื้นบ้านเขมร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- ประคอง นิมนานเหมินทร์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยาและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ สายแสง. (2516). *วรรณกรรมจากตำบลดุสิตริมาศ จังหวัดสุโขทัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ประยูร ทรงศิลป์. (2542). *การศึกษาวิเคราะห์ตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 1 – 9*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- ปราณี ขวัญแก้ว. (2517). *วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุตดำ" ตำบลร่อนพิบูลย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ปรีชา อุยตระกูล. (2520). *วรรณกรรมพื้นบ้านจาก ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอยะผิง จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ปิยพร คลศิลป์. (2552). *การศึกษาบทบาทของผู้หญิงในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- พระมหาวิระพล ไผ่แจ้คำมูล. (2557). *ช้าง ในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- เพ็ญศิริ ศิวาลัย, วิภาณู ทิมเดช, ศาตนันท์ คันธะเนตร, เสี่ยงม บุดศรีภูมิ และ อารี นพรัตน์. (2547). *การวิเคราะห์คุณธรรมนิทานพื้นบ้าน จ. ชุมพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- ภิญโญ เวชโซ. (2561). *คติชนวิทยา*. ยะลา: ศูนย์ส่งเสริมการทำผลงานวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ยู, บี. (2560). *การเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่ภาคเหนือ ประเทศไทยและสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- เยาวลักษณ์ กิตติชัย. (2533). *ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม).

- ราตรี ผลาภิรมย์. (2520). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- เรไร ไพรวรรณ. (2553). *คติชนและภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วรพรรณ ขาวประทุม. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศึกษาเบื้องต้น*. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (2560). *วาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (ดุชนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- ศรีสุตา เอื้อนครินทร์. (2520). *วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จ. นครพนม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- ศุภลักษณ์ ปัญโญ. (2551). *การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ศิราพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมใจ พันธุ์ควนิชัย. (2541). *การวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในวรรณกรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- สราวุฒิ จงวัฒนา. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับน้ำในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทยและวรรณกรรมล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2563). บทบาทหน้าที่และอุปกิเลสในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(6), 115 – 127.
- สุภา พูนผล. (2551). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องลักษณวงศ์ บัระวงไกลสอนท้าวสุริวงศ์และพระลักษณวงศ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- สุภาพร วิสารทวงศ์. (2529). *วรรณกรรมไทยเฝ้าจากตำบลดาวช้างน้อย อำเภอปาง จ. พะเยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก).

- สุรณี แก้วกลม. (2549). *การปริวรรตและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านอีสาน กรณีลำท้าวเลื้อน้าวฉบับวัดอโนดาช จ. อุบลราชธานี* (รายงานผลการวิจัย). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุรณี แก้วกลม และ ชญานนท์ แสงศรีจันทร์. (2548). *การปริวรรตเอกสารโบราณอีสาน: กรณีศึกษาเรื่องลำท้าวคตท้าวซ้อ* (รายงานผลการวิจัย). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อรพรรณ ห้อยสังวาลย์. (2538). *วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องจำปา 4 ต้น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- อังคณา บุญสุวรรณ. (2541). *วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- เอื้อมพร ทิพย์เดช. (2560). *มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- Yan, D. (2559). *การวิเคราะห์กฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านและอนุภาคในนิทานพื้นบ้านไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ).

บทความวิชาการ (Academic Article)

พัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย Development of the Ramakien in Thailand

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ^{1*}Natawut Klaisuwan^{1*}

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า เรื่องรามเกียรติ์มีพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป แบ่งออกได้ 4 ระยะ คือ 1) ระยะวรรณกรรมมุขปาฐะ (ก่อนสุโขทัย - ยุคอยุธยาตอนต้น) มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าในท้องถิ่น หรือแสดงออกในภาพประติมากรรมตามโบราณสถานสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธี 2) ระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ (สุโขทัย - ยุคอยุธยาตอนปลาย) ในสมัยสุโขทัยพัฒนาจากชาดก เป็นเรื่องพรหมจักรของล้านนา และพระลักพระลามของอีสาน ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนกลาง พัฒนาเป็นวรรณกรรมนิราศ มีโครงเรื่องชัดเจน มีตัวละครดำเนินบทบาท จากนั้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้พัฒนาเป็นวรรณกรรมบทละครสำหรับเล่นโน้�น พากย์หนังสือ และแสดงละครใน 3) ระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมายนอกเหนือจากการแสดง (อยุธยาตอนปลาย - รัตนโกสินทร์) โดยสมัยอยุธยาตอนปลาย กวีแต่งรามเกียรติ์เพื่อใช้ในการสั่งสอน ในสมัยกรุงธนบุรี กวีแต่งรามเกียรติ์เพื่อเป็นข้อคิดเตือนใจผู้ปกครองบ้านเมือง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กวีแต่งรามเกียรติ์เพื่อแสดงจุดมุ่งหมายทางการเมือง และยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ 4) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมการ์ตูนและภาพยนตร์แอนิเมชัน เป็นการพัฒนาในยุคปัจจุบัน โดยมีการนำเค้าโครงเรื่องรามเกียรติ์มาผลิตเป็นหนังสือการ์ตูนหรือภาพยนตร์ รวมถึงดัดแปลงเป็นนิยายวาย นอกจากนี้วงการเพลงร่วมสมัยก็นำตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ไปเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง

คำสำคัญ: พัฒนาการ รามเกียรติ์ ประเทศไทย

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Thai Language Program Faculty of Humanities Mahamakut Buddhist University

*Corresponding Author E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th

(Received: 26 August 2024; Revised: 15 November 2024; Accepted: 18 June 2025)

Abstract

The objective of this academic article is to study the development of the Ramakien in Thailand. The findings indicate that the Ramakien has undergone a gradual evolution, which can be divided into four distinct stages: 1. The Oral Literary Period (Before Sukhothai to Early Ayutthaya): During this stage, the story was primarily transmitted orally and was seen as a local tale. It was expressed through sculptures at significant historical sites and played an important role in royal ceremonies. 2. The Written Literary Period (From Sukhothai to Late Ayutthaya): In the Sukhothai period, the narrative evolved from Jataka literature into the Brahmachakra story from Lanna and Phra Lak Phra Lam from Isan. As it progressed into the middle Ayutthaya period, the story transitioned into Niras literature, featuring a clearer storyline and well-defined characters. By the late Ayutthaya period, it had further developed into a literary script used in pantomimes known as Khon, along with dubbing and theatrical performances. 3. The Purposeful Written Literary Period (Late Ayutthaya to Rattanakosin): In the late Ayutthaya period, poets began composing the Ramakien for educational purposes. During the Thonburi period, they composed it to remind the rulers of their responsibilities. In the Rattanakosin period, poets crafted stories that expressed political aims and honored the monarchy. 4. Contemporary Development: In the present era, the Ramakien has been adapted into various forms, including comic books and animated films. The plot has inspired adaptations in genres such as Yaoi, and elements from the Ramakien have also been incorporated into contemporary music, enhancing storytelling in the modern music industry.

Keywords: development, Ramakien, Thailand

บทนำ

รามเกียรติ์จัดเป็นวรรณคดีชิ้นเอกของไทย คนไทยทุกเพศทุกวัยต่างรู้จักวรรณคดีเรื่องนี้เป็นอย่างดี ความนิยมในเรื่องรามเกียรติ์ของคนไทย สะท้อนให้เห็นจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังปรากฏว่า สำนวนไทยหลายสำนวนได้นำเค้าเรื่องรามเกียรติ์เข้าไปเกี่ยวข้องจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย เช่น กุมภกรรณทนต์น้ำ ที่มีความหมายว่า กีดขวางนอนขวาง ขวางกั้น ทำตนเป็นอุปสรรคแก่ผู้อื่น (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2553, น. 21) หรือสำนวนว่า ลูกทรพี ที่หมายความว่า ลูกชายที่โหดร้าย มีใจชั่วช้า ฆ่าได้แม้กระทั่งพ่อแม่โดยไม่เกรงกลัวบาป (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2553, น. 66)

ด้วยเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน และให้ข้อคิดสอนใจหลายประการ จึงทำให้วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ได้รับการบรรจุให้เป็นวรรณคดีในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นอกจากนี้ในระดับอุดมศึกษา นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย หรือนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาไทย ยังต้องเรียนเรื่องรามเกียรติ์ในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี จึงเห็นได้ว่ารามเกียรติ์เป็นส่วนหนึ่งในวิถีแห่งชีวิตและวิถีแห่งการศึกษาของคนไทย

แม้ว่าเรื่องรามเกียรติ์จะเป็นส่วนหนึ่งในวิถีแห่งชีวิตและวิถีแห่งการศึกษาของคนไทย แต่รามเกียรติ์กลับไม่ใช่วรรณคดีไทยโดยแท้ แต่เป็นวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีอินเดีย คือ รามายณะ ซึ่งได้แพร่กระจายจากอินเดียเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วเข้าสู่ประเทศไทย จนกลายเป็นรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ทั้งฉบับราชสำนัก และฉบับท้องถิ่น (рінฤทัย สัจจพันธุ์, 2566, น. 44) ทั้งนี้เมื่อมองเรื่องรามเกียรติ์ตามวิถีทางแห่งพัฒนาการ จะเห็นได้ว่ากว่ารามเกียรติ์จะมีฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น รามเกียรติ์มีพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งประเด็นด้านพัฒนาการเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษา เพราะนอกจากจะช่วยให้เห็นพัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์อย่างชัดเจนแล้ว ยังช่วยสร้างความเข้าใจเนื้อหาของรามเกียรติ์ได้ดียิ่งขึ้น

พัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย

ตามเอกสารและหลักฐานที่ปรากฏ เช่น จารึก และโบราณวัตถุต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาตัวบทเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยต่าง ๆ คือ รามเกียรติ์ในสมัยสุโขทัย รามเกียรติ์ในสมัยอยุธยา รามเกียรติ์ในสมัยธนบุรี และรามเกียรติ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ว่า กว่าจะเป็นฉบับสมบูรณ์ที่สุดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รามเกียรติ์มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน

และยังคงมีพัฒนาการต่อเนื่องในปัจจุบัน ทั้งนี้จากผลการศึกษา สามารถแบ่งช่วงระยะแห่งพัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ได้ 4 ช่วงใหญ่ ๆ คือ 1) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมมุขปาฐะ 2) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ 3) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมายนอกเหนือจากการแสดง และ 4) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมการ์ตูนและภาพยนตร์ แอนิเมชัน รายละเอียด ดังนี้

1. พัฒนาการในระยะวรรณกรรมมุขปาฐะ

รามเกียรติ์ในระยะวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นเรื่องเล่าที่เล่าสู่กันฟังตามท้องถื่น ตลอดจนถ่ายทอดเป็นจิตรกรรมฝาผนังตามโบราณสถาน พัฒนาการในระยะนี้อยู่ในช่วงสมัยก่อนสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนต้น ดังจะเห็นได้ว่าผู้คนตามแคว้นต่าง ๆ ของไทยรู้จักเรื่องรามเกียรติ์แล้ว เช่น คนไทยบริเวณปราสาทหินพิมาย เพราะปรากฏหลักฐานจากภาพสลักนูนต่ำ เล่าเรื่องรามเกียรติ์ตอนต่าง ๆ ดังที่ จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา (2544, น. 25 - 26) กล่าวไว้ ดังนี้

- 1) พระรามสังหารรากษสชื่อ วิราธะ (พิราบ) ในป่าทันทกะ โดยใช้พระบาทเหยียบให้จมลงดิน ทำให้วิราธะหลุดพ้นจากคำสาปของท้าวฤเวศผู้เป็นเจ้านายเดิม
- 2) พระราม นางสีดา และพระลักษณ์ ปราบายักษ์ชื่อพระ ทุษณะ และตรีศิรีส (ตรีเศียร) ต่อหน้านางศูรปขนขา (นางสำมะนกขา)
- 3) พระรามกับพระลักษณ์ประทับในท่ามกลางกองทัพวานรเมืองกษิกินธา (ขีดจีน) ก่อนยกทัพไปตีลังกา
- 4) การสร้างสะพานเพื่อข้ามมหาสมุทรไปยังลังกา
- 5) พระรามกับพระลักษณ์ถูกมัดด้วยนาครที่เกิดจากศรนาคราศะของอินทรชิต

ภาพ 1 ภาพสลักนูนต่ำที่ปราสาทหินพิมาย เล่าเรื่องรามเกียรติ์ตอนพระรามกับพระลักษณ์ ถูกมัดด้วยนาครที่เกิดจากศรนาคราศะของอินทรชิต

ที่มา <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/phimai/index.php/th>

นอกจากนี้ที่ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ก็ปรากฏภาพสลักนูนต่ำเล่าเรื่องรามเกียรติ์เช่นกัน ดังที่ จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา (2544, น. 26) กล่าวไว้ ดังนี้

- 1) พระราม นางสีดา พระลักษณ์ เดินป่าเพื่อบำเพ็ญพรต
- 2) วิราธะลักพาตัวนางสีดา
- 3) การต่อสู้กันระหว่างวิราธะกับพระรามและพระลักษณ์
- 4) ทศกัณฐ์ลักพาตัวนางสีดา
- 5) พระราม พระลักษณ์ ประทับท่ามกลางวานรแห่งนครกษิกิน (ขีดชิน)
- 6) พระราม พระลักษณ์ ถูกมัดด้วยพญานาคที่เกิดจากศรนาคปาสะของอินทรชิต
- 7) นางสีดาประทับบุษบกมายังสนามรบ เพื่อดูพระราม พระลักษณ์ ที่ถูกศร

นาคบาธของอินทรชิต

- 8) กุมภกรณรบกับกองทัพวานร

ในสมัยสุโขทัยเรื่องรามเกียรติ์เป็นที่รู้จักของคนสมัยนี้เช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่าเจ้านายเชื้อสายพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และเจ้านายเชื้อสายพ่อขุนศรีนาวนำถม ได้นำชื่อของพระรามตัวละครเอกในเรื่องรามเกียรติ์มาเป็นส่วนหนึ่งของพระนาม เช่น พ่อขุนรามคำแหง ไอรสพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระยาราม ไอรสพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไท) พระยาคำแหงพระราม ไอรสพ่อขุนศรีนาวนำถม เป็นต้น

นอกจากนี้วรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น ยังได้นำตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ไปกล่าวถึง ดังนี้

1) **จารึกวัดศรีชุม** กล่าวถึงสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีฯ ว่า คือ พระราม หรือพระนารายณ์อวตารลงมาเกิด ดังนี้ *ตนพระมหาสามี ศรีศรัทธาราชจุฬามณีศรีรัตนลงกาที่ป เป็นเจ้าคือตนพระราม พระนารายณ์เทพยุด* (กรมศิลปากร, 2526, น. 13)

2) **จารึกวัดเขากบ** กล่าวถึงเมืองของพระราม ชื่ออโยธยาศรีรามเทพนคร (ลพบุรี) ดังนี้ *อโยธยาศรีรามเทพนคร ที่สอรพิรุณาส ตรงบาดาล* (กรมศิลปากร, 2526, น. 188)

3) **จารึกปูชนจิตขุนจอต** กล่าวถึงตัวละครในรามเกียรติ์ คือ ปรสูราม (รามสูร) พระราม พระลักษณ์ นางสีดา ในฐานะสักขีพยานของการทำสัตย์สาบานระหว่างพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไท) กับพญาคำตัน เจ้าผู้ครองนครน่าน ความเป็น *รามปรสู รามลักษ์ พระคักดี (พระคักดี หมายถึง นางสีดา)* (กรมศิลปากร, 2526, น. 124)

4) **จารึกวัดสองคบ 1** กล่าวถึงการบูชาพระบรมธาตุในนครของพระรามว่า *อ้ายเจ้ายี่กะอีล้ง อามน้อย อามเสน หมู่เพชค์กัณฑ์เท่านี้แล ซ้อ้ายผ้าขาวผู้หนึ่ง ท่านให้บำเรอแด่พระศรีรัตนธาตุ แห่งนครพระรามโสด* (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2564)

5) **ลิลิตโองการแข่งน้ำ** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ความตอนหนึ่งกล่าวถึงทศกัณฐ์ พระราม พระลักษณ์ ในฐานะสักขีพยานในพระราชพิธีตักน้ำพิพัฒน์สัตยา ความว่า *สิบหน้าเจ้าอสูรช่วยดู พระราม พระลักษณ์ชวกอร์* (กรมศิลปากร, 2540, น. 9)

6) **โคลงนิราศทริภุญชัย** สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยอยุธยาตอนต้น ความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระรามพลัดพรากจากนางสีดา แต่พระรามก็สามารถตามหานางสีดาจนพบด้วยความช่วยเหลือของหนุมาน ดังความว่า *รามานิราศร้าง สีดา เดียวแม่ พระก็เอานางพงา แผ่นผ้ายยังรู้ล้าบุณตา ตูเจต เดียวเอย ลีกล้วยนยังได้ล้าย เพื่อผู้หนุมาน* (ประเสริฐ ณ นคร, 2547, น. 177)

7) **โคลงยวนพ่าย** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น กล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า เปรียบได้กับพระราม ดังนี้ *พระฤทธิพางพระราม รอนราฟ ไสรัย* (กรมศิลปากร, 2540, น. 341)

8) **มหาชาคำหลวง** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ความตอนหนึ่ง กล่าวถึงแสนยานุภาพกองทัพของพระเจ้ากรุงสุโขทัยว่า สามารถปราบยักษ์ที่มีอุทยานภูผมหาศาล เช่น กุมภกรรณกับพญาขรได้ ดังความว่า *อาจปล้ำเอาลาก ปราบกุมภกรรฐ์ปรนขุนขร* (กรมศิลปากร, 2540, น. 433)

9) **โคลงกำสรวล** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *รามาริราชใช้พานร โถกนสมุทรวายาม ย่านฟ้า จองถนนเปล่งศิลป์ศร ผลาญราฟ* (กรมศิลปากร, 2545ก, น. 538)

10) **โคลงทวาทศมาส** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น พระนิพนธ์พระยาวราช เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *ปางบุตรนครเรศไต้ ทศรถ จากสีดาเดียวลี ลาคแล้ว* (กรมศิลปากร, 2545ก, น. 687)

จากการสืบค้นต้นฉบับ ไม่พบต้นฉบับเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น จึงสันนิษฐานได้ว่า รามเกียรติ์ในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้นอยู่ในฐานะของเรื่องเล่าหรือวรรณกรรมมุขปาฐะ ยังไม่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ประจำราชสำนัก เหตุที่เป็นดังนี้อาจเป็นเพราะผู้ปกครองในยุคนั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากรามเกียรติ์เพื่อสนับสนุนการปกครอง เพราะจะเห็นได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้แนวคิดพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการปกครองเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมสุโขทัย สำหรับพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ก็ทรงใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาปกครองบ้านเมืองเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่าทรงใช้แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์คฤติเรื่องพระจักรพรรดิราช คติเรื่องรอยพระพุทธรูป และความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เป็นแนวทางในการปกครองสุโขทัย

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่า ในสมัยสุโขทัยอาจมีความนิยมวรรณคดีชาดกมากกว่าเรื่องรามเกียรติ์ เพราะปรากฏหลักฐานภาพวาดลายเส้นเล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ ที่เรียกว่าชาดก (อนันต์ ชูโชติ, นาริรัตน์ ปรีชาพิชคุปต์ และธาดา สังข์ทอง, 2561, น. 36) ความนิยมวรรณคดีชาดกของคนสุโขทัย อาจทำให้เรื่องรามเกียรติ์พัฒนาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่อยู่ในรูปแบบของวรรณกรรมชาดก ซึ่งต่อมาได้แพร่กระจายไปยังภาคเหนือและภาคอีสาน กลายเป็นเรื่องพรหมจักรของภาคเหนือ และเรื่องพระลักพระลามของภาคอีสาน

กลวิธีในการปรับเปลี่ยนเรื่องรามเกียรติ์ให้เป็นวรรณคดีชาดก เช่น เรื่องพรหมจักร และเรื่องพระลักพระลามนั้น เป็นไปตามที่ศิราพร ฐิตะฐาน (2533, น. 55-56) กล่าวไว้ คือ แต่งให้เป็นรูปแบบเดียวกับนิทานชาดก โดยขึ้นต้นด้วยปัจจุบันวัตถุเพื่อทำความย้อนไปในสมัยพุทธกาล และกล่าวถึงเหตุที่นำนิทานมาแสดงพระธรรมเทศนา ตอนจบก็ลงท้ายด้วยประชุมชาดกที่บอกว่า ตัวละครตัวใดกลับชาติมาเกิดเป็นใครในปัจจุบัน

ในสมัยอยุธยาตอนต้น ยังไม่พบต้นฉบับเรื่องรามเกียรติ์เช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาตอนต้น ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากรามเกียรติ์เป็นรากฐานในการปกครองบ้านเมือง ดังจะเห็นได้ว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงนำแนวคิดเทวราชาของเขมร มาเป็นรากฐานในการปกครองกรุงศรีอยุธยา ดังหลักฐานจากลิลิตโองการแช่งน้ำ แล้วพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์สืบมา ก็ดำเนินการปกครองกรุงศรีอยุธยาตามแนวทางที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงวางไว้

ครั้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ยังไม่ปรากฏการนำเรื่องรามเกียรติ์มาเป็นส่วนหนึ่งในการปกครอง เพราะพระองค์ทรงนำแนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองกรุงศรีอยุธยา และได้ทรงประชุมพระสงฆ์ ตลอดจนนักปราชญ์ราชบัณฑิตให้ช่วยกันแต่งมหาชาติคำหลวง

ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แม้ว่าจะมีการจัดพระราชนิพนธ์อินทราภิเษกซึ่งในพระราชนิพนธ์ดังกล่าว ข้าราชการสำนักจะต้องแต่งกายเป็นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระอินทร์ พาลี สุครีพ และมหาชมพู ทั้งยังมีการเล่นชกนาคศึกดำบรรพ์ แต่กลับไม่พบต้นฉบับเรื่องรามเกียรติ์เช่นกัน ผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่าการเล่นศึกดำบรรพ์อาจพัฒนาเป็นรามเกียรติ์ฉบับที่เป็นตัวละครในสมัยต่อมา

นอกจากจะมีการเล่าเรื่องรามเกียรติ์ในราชสำนักแล้ว ยังมีการเล่าเรื่องรามเกียรติ์ในท้องถิ่น เช่น จังหวัดลพบุรี ซึ่งหวน พินทุพันธ์ (2559, น. 378-391) ได้เล่าไว้ ดังนี้

1) นิทานเรื่องกำเนิดเมืองลพบุรี เล่ากันว่าหลังจากพระรามทำสงครามชนะทศกัณฐ์แล้ว พระรามจึงปูนบำเหน็จให้หนุมาน โดยทรงแปลงศรแล้วให้หนุมานเหาะตามลูกศรไป หากลูกศรไปตกยังที่ใดก็ให้หนุมานครองเมืองยังที่นั่น ลูกศรของพระรามไปตกยังท้องทะเลด้วยอำนาจของลูกศรจึงทำให้ทะเลแห้งเหือด และดินสูกกลายเป็นสีขาว หนุมานเห็นว่าพื้นที่ตรงนั้นยังไม่ราบเรียบ จึงเนรมิตกายให้ใหญ่โต แล้วใช้หางกวาดดินกับหินรวมไว้เป็นกอง ๆ จนกลายเป็นภูเขา ทำให้เมืองลพบุรีมีภูเขาหลายลูก เมื่อหนุมานปรับพื้นที่จนราบเรียบแล้ว จึงสั่งให้ไพร่พลลงช่วยกันสร้างเมือง และได้ประทานชื่อจากพระรามว่าเมืองลพบุรี ทั้งนี้บางตำนานยังเล่าอีกว่าพระรามประทานชื่อว่าเมืองนพบุรี เพราะแปลงศรไปตัดภูเขาเก้ายอด กาลต่อมาชื่อเพี้ยนเป็นลพบุรี สำหรับบริเวณที่ลูกศรตกนั้น คือ ตำบลทะเลชุบศรในพื้นที่อำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งดินในบริเวณนี้และบริเวณใกล้เคียงจะเป็นสีขาว เรียกว่า ดินสอพอง

2) นิทานเรื่องเขาวงพระจันทร์ เป็นนิทานที่คนรุ่นเก่าในจังหวัดลพบุรี เล่าให้ลูกหลานฟัง เพื่อให้เกิดความกลัวว่าจะถูกยักษ์จับกิน หากขึ้นไปเล่นซุกซนบนเขา เนื้อเรื่องมีอยู่ว่าท้าวกกขนากเป็นยักษ์ที่มีอิทธิฤทธิ์มาก และได้รับพรจากสวรรค์ให้มีอายุยืนยาว ท้าวกกขนากเป็นยักษ์ตนสุดท้ายที่ได้ต่อสู้กับพระราม ในการต่อสู้ครั้งนั้น พระรามใช้คันศรที่ทำด้วยเขากะต่าย สายศรทำด้วยหวดเต่า และลูกศรทำด้วยต้นกกที่สอได้ด้วยหญ้าปล้อง แผลงไปปักอกท้าวกกขนาก ทั้งนี้ร่างของท้าวกกขนากได้ปลิวไปตามแรงลม จนไปตกยังภูเขาเมืองลพบุรี แต่ท้าวกกขนากยังไม่ตาย พระรามจึงสาปให้ลูกศรปักอกท้าวกกขนาก และตรึงไว้กับภูเขาไปจนกว่าพระศรีอารีย

จะมาตรัสรู้ ทำววกขนากมีธิดานางหนึ่งชื่อ นางนงพระจันทร์ ได้มาดูแลทำววกขนาก ทั้งนี้เชื่อว่า ถ้าน้ำสัสมสายชูมารดที่ลูกศร ก็จะทำให้ลูกศรหลุดทันที

ภาพ 2 เขาสมอคอน หนึ่งในเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ของจังหวัดลพบุรี
ที่มา https://www.facebook.com/photo/?fbid=846990664210893&set=pcb.846991017544191&locale=th_TH

3) ตำนานเขาสมอคอน มีเรื่องเล่าที่แตกต่างกันไป 2 เรื่อง เรื่องแรกเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งพระรามกริ้วทศกัณฐ์มาก จึงขว้างจักรออกไปหมายสังหารทศกัณฐ์ แต่จักรนั้นกลับไปเฉี่ยวเอา ยอดเขาลูกหนึ่งหักกระเด็น ซึ่งเขาลูกนั้นคือเขาช่องลพในปัจจุบัน ส่วนยอดเขาที่หักกระเด็นไปนั้น กลายเป็นเขาสมอคอนในเวลาต่อมา ส่วนเรื่องที่สองเล่ากันว่า เมื่อครั้งพระลักษมณ์ ถูกหอกโมกขศักดิ์ของกุมภกรรณ หนุมานต้องรับหาตัวยาสังกรณีตรีชาที่เขาสรรพยา เพื่อนำไปรักษาพระลักษมณ์ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น แต่หนุมานมองไม่เห็นต้นยาเพราะยังมีดอยู่ หนุมานจึงได้คอนเอาเขาสรรพยามาทั้งลูก ครั้นเหาะผ่านมาทางเมืองลพบุรีที่กำลังเกิดไฟไหม้ ทำให้หนุมานมองเห็นต้นยา หนุมานจึงถอนต้นยาออกมา แล้วทิ้งภูเขาที่คอนมานั้นลงไปกลางทุ่งทะเลเพลิง ภูเขาที่ถูกทิ้งลงมานั้น จึงถูกไฟเผาจนกลายเป็นหินสีขาว และได้ชื่อว่าเขาสมอคอน

2. พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์

รามเกียรติ์ในระยะพัฒนาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ น่าจะเริ่มที่สมัยสุโขทัย ตามที่กล่าวไปแล้วว่า ด้วยความนิยมวรรณคดีชาดกของคนสุโขทัย ทำให้เรื่องเล่าเรื่องรามเกียรติ์พัฒนาเป็นเรื่องพรหมจักรของภาคเหนือ และเรื่องพระลักพระลามของภาคอีสาน สำหรับทางกรุงศรีอยุธยาพบว่า ระยะเวลาที่เรื่องเล่าเรื่องรามเกียรติ์พัฒนาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์นั้น

อยู่ในช่วงของกรุงศรีอยุธยาตอนกลางถึงกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ทั้งนี้พัฒนาการของเรื่องรามเกียรติ์ในระยะนี้ จะเห็นได้ว่า เปลี่ยนแปลงจากเรื่องเล่ามาเป็นวรรณคดีที่มีโครงเรื่อง มีการดำเนินเรื่อง ทั้งยังแสดงให้เห็นอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร โดยอยู่ในรูปแบบของวรรณกรรมนิราศ และวรรณกรรมบทละคร ดังนี้

1) **วรรณกรรมนิราศ** ประมาณรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีกวีนำเค้าโครงของเรื่องรามเกียรติ์ มาแต่งเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ในรูปแบบของนิราศ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า **ราชาพิลาปคำฉันท์** หรือ **นิราศษีดา** ดำเนินความตั้งแต่ตอนที่มารีศรีรับคำสั่งจากทศกัณฐ์ให้แปลงกายเป็นกวางทองไปหลอกกล่อนางสีดา ฝ่ายนางสีดาเห็นกวางทองก็อยากได้ จึงรีบเร่งให้พระรามไปจับ พระรามจึงออกตามกวางทอง และได้แปลงศรจนกวางทองบาดเจ็บ จากนั้นกวางทอง จึงแกล้งร้องเป็นเสียงพระรามเพื่อให้พระลักษมณ์ออกมาช่วย ครั้นพระลักษมณ์ออกมาแล้ว ทศกัณฐ์จึงเข้ามาลักพาตัวนางสีดาไป เมื่อพระรามกลับมาไม่พบนางสีดา จึงออกติดตามพร้อมกับคร่ำครวญถึงนางสีดาไปตลอดทาง ทั้งยังรำพึงถึงวันที่จะได้กลับมาพบกันอีกครั้ง การคร่ำครวญของพระรามส่งผลให้ธรรมชาติในบริเวณนั้น เกิดความรู้สึกสลดใจร่วมไปกับพระองค์

2) **วรรณกรรมบทละคร** เรื่องรามเกียรติ์อยู่ในรูปแบบของวรรณกรรมนิราศ มาได้ระยะหนึ่ง จึงพัฒนาเป็นวรรณกรรมบทละคร โดยมีชื่อเรียกที่ต่างกัน ได้แก่ รามเกียรติ์คำฉันท์ รามเกียรติ์บทพากย์ และรามเกียรติ์บทละคร

ก. **รามเกียรติ์คำฉันท์** สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นสำหรับเล่นโขน และแต่งในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะในรัชกาลนี้ปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุ ลาลูแบร์ว่ามีการเล่นโขน ดังความว่า โขนนั้นเป็นการร่ายรำเข้า ๆ ออก ๆ หลายคำรบตามจังหวะซอ และเครื่องดนตรีอย่างอื่น ผู้แสดงนั้นสวมหน้ากาก (หัวโขน) และถืออาวุธ แสดงบทบาทไปมาในทางสู้รบกันมากกว่าจะเป็นการร่ายรำ และมาตราว่าการแสดงส่วนใหญ่จะหนักไปในทางโลดเต้นแผ่นผืนโจนทะยาน และวางท่าอย่างเกินสมควรแล้ว นาน ๆ ก็หยุดเจรจาออกมาสักคำสองคำ หน้ากาก (หัวโขน) ส่วนใหญ่นั้นน่าเกลียด เป็นหน้าสัตว์ที่มีรูปพรรณวิตรลาร (ลิง) หรือไม่ก็เป็นหน้าปิศาจ (ยักษ์) (ลาลูแบร์, 2565, น. 157)

ต้นฉบับเรื่องรามเกียรติ์คำฉันท์ในอดีตคงมีอยู่ แต่ปัจจุบันสูญหายไป เหลือไว้เฉพาะส่วนที่พระโหราธิบดีได้นำมาเป็นตัวอย่างสำหรับแต่งฉันทในแบบเรียนจินตามณี 4 ตอน ได้แก่ 1) พระอินทร์ให้พระมาตลีนำราชรถมาถวายพระราม 2) พระราม พระลักษมณ์ ออกตามหานางสีดาหลังจากถูกทศกัณฐ์ลักพาตัว 3) ศักอินทรชิต และ 4) พิเภกครวญถึงทศกัณฐ์

ข. รามเกียรติ์บทพากย์ แต่งขึ้นเพื่อใช้เล่นหนัง เมื่อพิจารณาจากสำนวนภาษาแล้วปรากฏว่า ไม่เก่าเท่าสำนวนภาษาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเป็นสำนวนภาษาในสมัยอยุธยาตอนปลาย นอกจากนี้เนื้อความบางตอนได้แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถา อันเป็นความนิยมของคนสมัยอยุธยาตอนปลาย นักวิชาการจึงเสนอความคิดเห็นว่า อาจแต่งขึ้นในช่วงรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยรามเกียรติ์บทพากย์สมัยอยุธยาแบ่งออกเป็น 4 ชุด ได้แก่

1) **บทพากย์สั้น** มี 10 ตอน ได้แก่ พากย์กระบวนพระรามลงสวณ พากย์กระบวนทัพมังกรกัณฐ์ พากย์กระบวนมังกรกัณฐ์ยกไปขัดตาทัพ พากย์ศึกมังกรกัณฐ์ พากย์ทศกัณฐ์บอกข่าวมังกรกัณฐ์ล้ม พากย์พิธีพรหมาสตร์ พากย์สืตามาสนามรบ พากย์รถพระพากย์รถยักษ์ พากย์กระบวนทัพม้าวิรุณจำบัง

2) **บทพากย์ยาว** มี 8 ตอน เนื้อความต่อเนื่องกัน คือ สีดาทายพระรามได้เมืองขีดขิน หนุมานถวายเป็นพาน หนุมานเฝ้าลงกา พระรามประชุมพล พระรามประชิดกรุงลงกา ศึกไมยราพ ศึกกุมภกรรณ

3) **บทพากย์สามตระเบ็กหน้าพระ 4 สำนวน** สำนวนที่ 1 เป็นบทบวงสรวงเทวดาและไหว้ครุหน้ สำนวนที่ 2 เป็นบทบวงสรวงเทวดา สำนวนที่ 3 เป็นบทบวงสรวงเทวดาและไหว้ครุหน้ สำนวนที่ 4 เป็นบทบวงสรวงเทวดาและไหว้ครุหน้

4) **บทพากย์ทศกัณฐ์ลงสวณ** ไม่ทราบนามผู้แต่ง

ค. รามเกียรติ์บทละคร แต่งขึ้นสำหรับการแสดงละครใน ดำเนินความตั้งแต่พระรามประชุมพลไปจนถึงองค์สื่อสาร

แม้ว่าเรื่องรามเกียรติ์จะพัฒนาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์แล้วก็ตาม แต่กวีในสมัยอยุธยา ยังคงนำเรื่องเล่าเรื่องรามเกียรติ์ไปกล่าวถึงในวรรณคดีที่ตนแต่ง ดังนี้

1) **สมุทรโฆษคำฉันท์** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ความตอนหนึ่งกล่าวเปรียบเทียบการต่อสู้ของพิทยธรรณบุตรกับพิทยธรรณามิขุขว้า คล้ายกับการต่อสู้ของพาลีและสุครีพ ความว่า *ฉิบนั้นฤคือพาลี สุครีพกระบี่ บุราณสองประดิดุทธ* (กรมศิลปากร, 2545ก, น. 223)

2) **กาพย์ห่อโคลงของพระศรีมโหสถ** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระรามว่า *กล่าวจริงยิ่งปานกษัตริ์ ธรรฐตรัสขาดไย ลู่ละพระรามไป ป่าไกลฉิบลิบลิบ* (กรมศิลปากร, 2545ก, น. 677)

3) **โคลงนิราศนครสวรรค์** แต่งโดยพระศรีมโหสถ สมัยอยุธยาตอนกลางรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระนารายณ์อวตารว่า *คือนารายณราถฤทธิ์เรืองเดช เสด็จดำเนินมาแผ้ว เป่าผู้อาธรรม* (กรมศิลปากร, 2545ก, น. 809)

4) **ไตรภูมิฉบับอยุธยา** ต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ความตอนหนึ่งกล่าวถึงกำเนิดของพงศősุรในรามเกียรติ์ แต่มีความแตกต่างไปจากรามเกียรติ์ที่รับรู้กัน เช่น กล่าววาทศกัณฐ์มีพี่สาวคนโตชื่อนางศรีโยไท นางศรีโยไทมีสามีชื่อศุภกษสารเทพาสุร มีธิดานางหนึ่งนามว่ากากนาสูร นางกากนาสูร มีโอรสผู้หนึ่งชื่อมาริศ ดังความว่า *ถัดนั้นเกิดพิไชยพิศณุกรรมเทพสุรผัวนางกีกษา นางกีกษาเกิดลูกหญิงผู้หนึ่งชื่อศรีโยไทย พี่เอื้อยทศกัณฐ์ ผัวศรีโยไทยชื่อศุภกษสารเทพาสุร ศรีโยไทยเกิดลูกหญิงผู้หนึ่งชื่อกากนาสูร กากนาสูรเกิดลูกชายผู้หนึ่งชื่อมาริศ* (กรมศิลปากร, 2554, น. 70-71)

5) **กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก** พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *ไตรตายุคพระรามาจากสืดาอ่าโฉมสมร พระผลาญยักษมารมรณ ได้สืดาอ่าองค์คีน* (กรมศิลปากร, 2545ข, น. 295)

6) **ปฐมนิพนธ์คำฉันท์** แต่งโดยพระมหานาควัดท่าทราย สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *เริ่มเรื่องไมยราพฤทธิรงค์สะกดอัมมองค์ นเรศดลบาตาล* (กรมศิลปากร, 2545ข, น. 336)

7) **โคลงนิราศพระพุทธรบาท** แต่งโดยพระมหานาควัดท่าทราย สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *สามเล่มราเมศไ้สังหรณ์ แม็กัทรังสามศร เปียบท้าว ทานผลาญอสูรมรณ ลาญชีพ เจ้าก็ผลาญชายอกร้าว มอดม้วย ดูเสมอ* (กรมศิลปากร, 2545ข, น. 368)

8) **บทละครเรื่องนางมโนห์รา** แต่งในสมัยอยุธยาตอนปลาย ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *แทงต้อง เมื่อพระฤๅษีแกไถนา พบนางสืดา คุณค้อยู่ในผอบทอง ต้องผนต้องฟ้าหน้าตาก็ราศรัวหมอง คุณค้อยู่ในผอบทอง ฤๅษีเธอพามาเลี้ยงไว้* (กรมศิลปากร, 2545ข, น. 452)

9) **บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง** แต่งในสมัยอยุธยาตอนปลาย ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า *ทำดังหนุมานกับสืดา โคนเกล้าเกศาทำร้องไห้ ปดว่าพระรามบรรลัษ นางสืดาหลงไหลไม่รู้กล* (กรมศิลปากร, 2545ข, น. 487)

3. พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมายนอกเหนือจากการแสดง

พัฒนาการของรามเกียรติ์ในระยะนี้ เริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มาจนถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังจะเห็นได้ว่าการแต่งรามเกียรติ์ในระยะนี้ กวีจะสอดแทรกจุดมุ่งหมาย อย่างใดอย่างหนึ่งที้นอกเหนือจากการแสดงลงไป ดังเช่นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงนำ เรื่องรามเกียรติ์ มาพระราชทานเป็นวรรณกรรมคำสอน 2 เรื่อง ได้แก่

1) **โคลงทศรถสอนพระราม** กล่าวถึงท้าวทศรถให้โอวาทพระรามเกี่ยวกับ หลักการปกครองประชาชน ตลอดจนจริยธรรมของผู้ครองเมือง

2) **โคลงพาสีสอนน้อง** กล่าวถึงพาสีก่อนสิ้นใจเกิดความสำนึกผิด จึงเรียกสุครีพ และองคตมาสั่งสอน เพื่อให้รู้จักแนวทางปฏิบัติในการเป็นข้ารับใช้ของพระราม

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจะเห็นได้ว่า มีเหตุการณ์วุ่นวายเกิดขึ้นมากมาย เช่น หลังจากการสิ้นพระชนม์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร บรรดาพระราชโอรสต่างคิดชิงราชสมบัติ แม้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจะแต่งตั้งเจ้าฟ้าอุทุมพรขึ้นเป็นรัชทายาทแล้ว แต่เหตุการณ์วุ่นวายก็ยังไม่สงบ เพราะบรรดาพระราชโอรสยังคิดชิงราชสมบัติไม่รู้จักสิ้น จากความวุ่นวายดังกล่าว ผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นมูลเหตุที่ทำให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงพระราชทานโคลงพาสีสอนน้อง เพื่ออบรมสั่งสอนพระราชโอรสให้รู้จักการปฏิบัติตนต่อพระมหากษัตริย์ ดังที่ทรงสั่งสอนว่า ให้เอาใจใส่เข้าเฝ้าปฏิบัติราชการ อย่าเอาแต่สนุกไปวัน ๆ หรือเห็นแก่การพักผ่อนหลับนอน ดังความว่า

เฝ้าแทนแสนแสนหัดด้วย	ใจจง
ธิบดินทร์ปิ่นรวงศ์	กายเกล้า
อย่าคิดจะนิทรปลง	ยาวยี่ด
ว่าสนุกสุขเกษมเช้า	คำคู่ยตะกุนนอน

(ทวน วิริยาภรณ์, 2507ข, น. 7)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงสั่งสอนบรรดาพระราชโอรสองค์อื่น ๆ แล้ว ก็ทรงสั่งสอนเจ้าฟ้าอุทุมพรในฐานะรัชทายาท ที่จะขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป ให้รู้จักแนวทางในการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี เช่น ทรงสั่งสอนให้รักษาราชฎและพิทักษ์รักษาบ้านเมืองให้สงบสุข รื่นรมย์ดังเมืองสวรรค์ ถือก้อนในสัจจะและถือก้อนในธรรม ความว่า

เจ้าจักรพรรดิราชผู้เลี้ยง
ให้สุขศรีประดิษ
เสมอบุรินทร์อันทรุดม
อาสัจธรรมถนให้

บุริรมย์
ชอบใช้
พรหมเมศ
เทียบแท้ประมุขมว

(ทวน วิริยาภรณ์, 2507ก, น. 3)

ครั้นถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เพื่อใช้แสดงละครใน ซึ่งแต่เดิมรับรู้กันว่าทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพียง 4 ตอน คือ 1) พระมงกุฎประลองศร 2) หนุมานเกี่ยวนางวานรินทร์ 3) ท้าวมาลีวราชว่าความ 4) ทศกัณฐ์ตั้งพิธีทราयरรด ต่อมามีการค้นพบต้นฉบับรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชอีกตอนหนึ่งที่ประเทศเยอรมนี คือ ตอนศึกท้าวสัทธาสุรและวิรุญจำบัง (เรไร ไพรวรรณ, 2559, คำนิยามและบุญเตือน ศรีวรพจน์, 2562, น. 36) ดังนั้นรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเรียงลำดับตอนได้ใหม่ ดังนี้ 1) ศึกสัทธาสุรและวิรุญจำบัง 2) หนุมานเกี่ยวนางวานรินทร์ 3) ท้าวมาลีวราชว่าความ 4) ทศกัณฐ์ตั้งพิธีทราयरรด 5) พระมงกุฎประลองศร

มูลเหตุที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเลือกรามเกียรติ์ทั้ง 5 ตอน มาทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับรื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2566, น. 18-19) ที่กล่าวว่า มีข้อคิดที่เกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง เช่น ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ แสดงข้อคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจอย่างยุติธรรมของผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมือง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทราयरรด นางมณโฑแสดงความเห็นให้ทศกัณฐ์ฆ่าพิเภกเพราะเป็นไส้ศึก อันแสดงให้เห็นว่าคนทรยศต่อประเทศชาติไม่ควรปล่อยไว้แม้เป็นพี่น้อง ตอนพระมงกุฎประลองศร ความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระรามเนรเทศนางสีดาเพราะเข้าใจผิด จึงเป็นข้อเตือนสติสำหรับผู้ปกครองบ้านเมืองว่า ก่อนจะตัดสินใจทำอะไร ต้องใช้สติพิจารณาอย่างรอบคอบ สำหรับตอนอื่น ๆ นั้น ผู้เขียนสันนิษฐานว่าได้แสดงข้อคิดเกี่ยวกับบ้านเมืองเช่นกัน กล่าวคือ ตอนศึกสัทธาสุรและวิรุญจำบัง ได้แสดงให้เห็นข้อดีของการมีพวกพ้อง ไม่แตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า ตอนหนุมานเกี่ยวนางวานรินทร์ ได้แสดงให้เห็นโทษของข้าราชการที่ไม่เอาใจใส่ต่อหน้าที่

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รามเกียรติ์ได้รับการรังสรรค์จากนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ร่วมประชุมกันแต่งขึ้น จนเป็นฉบับที่มีความสมบูรณ์ที่สุด โดยมีความยาวถึง 116 เล่มสมุดไทย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็จะเห็นได้ว่า มีการสอดแทรกจุดมุ่งหมายที่นอกเหนือจากการแสดงหลายประการ ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายด้านการเมือง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงชี้แจงว่า พระองค์เป็นผู้ระงับเหตุจลาจลที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี ความตอนนี้เห็นได้จากตอนหิรัญตย์กษม้วนแผ่นดิน ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่เหล่าเทวดา พระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นสุกรเผือกมาปราบหิรัญตย์กษม ดังความว่า

มาจะกล่าววบทไป
ห้าวหาญชาญณรงค์ฤทธา

.....
อหังการอิมเอบำเรบใจ
สำแดงแผลงฤทธิ์ฮึกฮัก

ถึงหิรัญตย์กษมแล้วกล้า
ปรากฏเลื่องชื่อลือชจร

.....
จะผลาญให้บรรลัยทั้งไตรจักร
ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2558, น. 63)

เมื่อพระอิศวรทราบเหตุจลาจลที่เกิดขึ้นโดยหิรัญตย์กษมจากเหล่าเทวดาแล้ว จึงมีรับสั่งให้พระนารายณ์ไปปราบหิรัญตย์กษม ฝ่ายพระนารายณ์จึงแปลงกายเป็นสุกรเผือกไปปราบ ดังความว่า

กลับกลายเป็นพญาสุกร
กายนั้นเผือกม่องดังสำลี

.....
ขวิดกัดทั่วตัวขุนมาร
เคียวขาดตัวขาดขาดใจ
เสร็จปางซึ่งล้างยักษ์ร้าย
ก็ขวิดคัตเอาพื้นปถพี

เขี้ยวเพชรงามอนจำรัสศรี
เข้าไล่ราวือสุรา

.....
ล้มลงไม่ทานกำลังได้
ด้วยฤทธิ์ไกรพระจักรี
องค์พระนารายณ์เรืองศรี
มาไว้ตามทีด้วยคักดา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2558, น. 63-64)

จากบทประพันธ์ข้างต้น หากพิจารณาความหมายเชิงสัญลักษณ์ก็อาจตีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เปรียบได้กับพระนารายณ์ที่ปราบยุคเข็ญ ทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นอีกครั้งในแผ่นดิน

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ยังทรงชี้แจงอีกว่า พระราชวงศ์ของพระองค์สืบเชื้อสายมาจากพระนารายณ์ ทั้งยังเป็นเชื้อสายราชวงศ์จักรีที่บริสุทธิ์ เห็นได้จากตอนกำเนิดท้าวโนมาตันที่ประสูติจากพระอุทรของพระนารายณ์ ความว่า

บังเกิดเป็นปทุมเกสร
 ขึ้นในอุทรแล้วเบิกบาน
 อยู่ในห้องดวงโกเมศ
 จึงพระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์
 ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปเฝ้า
 ถวายองค์เวยวราชกุมาร
 เมื่อนั้น
 ขึ้นชมโฉมณสินดี
 ซึ่งหิรันตนั้นม้วยบรรลัย
 อันองค์กุมารฤทธิรอน
 เป็นต้นกษัตริย์อันประเสริฐ
 จะได้ดับเชื้อเย็นโลกา

อรชรรับแสงพระสุริย์ฉาน
 มีพระกุมารโฉมยง
 ดั่งพรหมเรื่องเดชครรไลหงส์
 อุ่มองค์กุมารนั้นเหาะมา
 พระเป็นเจ้าสามภพนาถา
 แล้วทูลความซึ่งข่าวสุรี
 พระสยามภูวนาถเรื่องศรี
 จึงมีวาจาอันสุนทร
 โลกได้เป็นสุขสโมส
 กว้างพระลีลผู้คักดา
 ล้ำเลิศจรโลงในแหล่งหล้า
 ในไตรตายุคครั้งนี้

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2558, น. 64)

2) จุดมุ่งหมายในการยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ จุดมุ่งหมายนี้ข้าราชการ
 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้แสดงการยกย่องพระเกียรติเพื่อให้ปรากฏ
 เป็นที่รับรู้โดยทั่วกัน ดังความว่า

สมเด็จพระบรมธรรมฤกราชพระบาทธำรง ทรงพิภพลุ่มล่าง พ่าง
 พระนารายณ์ผายแผ่นพื้นสิมาออกกว้าง สร้างสรรค์สิ่งมิ่งเมือง เรืองรัตน
 รจิตร...ธก็เปลื้องปลากทรรพ์ด้วยง่าย แจกแจกแลกบุญเบื้อ เพื่อผลทำงาน
 บมิเหื่อง เบื้องพระไตรปิฎกเพ็ญชชนะบกพิปลาส เยียวจะชูพระศาสน
 จำเริญ ก็ให้ประชุมเชิญชินบุตร อุดมเรื่องรสธรรม พ่างอรหันต์เอาภาร
 ก็บริหารขานบวรณา สงฆนิศยาสัยเสนาสน์ วัดมหาธาตุเป็นเขตเชื่อน
 เจื่อนพระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์เป็นศาสนูปถัมภก ยกสังคายนาย หมาย
 เป็นเบญจवार แล้วก็ให้ลงลานจารจบ ครอบบริบวรณ...แล้วก็แปลงปลาง
 สร้างอาวาส ตระดาชด้วยสุวรรณรัตน์ สมญาวัดพระเชตุพน กลเขตุนาราม
 งามเจื่อนอินทร ตั้งแต่...ประกาศยศเอกอ้าง องค์บพิตรเจ้าช้าง เผือกผู้
 ครองเมือง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, 2558, น. 59-60)

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นบทยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อชาติบ้านเมือง ได้แก่ ทรงแจกจ่ายพระราชทรัพย์เพื่อบำรุงเลี้ยงพสกนิกร โปรดเกล้าฯ ให้สังคายนาพระไตรปิฎกแล้วจารลงในใบลานปิดทองทึบทั้งเล่ม ทั้งยังทรงให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ อีกด้วย ทั้งนี้ข้อความในสามวรรคสุดท้ายก็เป็นการยืนยันให้เห็นว่า เรื่องรามเกียรติ์มีจุดมุ่งหมายในการยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

แม้เรื่องรามเกียรติ์จะเข้าสู่พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมายนอกเหนือจากการแสดงกวีจริง แต่กวีในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ยังคงนำเรื่องเล่าเรื่องรามเกียรติ์ไปกล่าวถึงในงานวรรณคดีของตน เช่น

1) **นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน** แต่งโดยพระยามหานุภาพ สมัยกรุงธนบุรี ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า ฟังแกล้งหลายปากมามากมาย ว่าเป็นศรนายารายณ์อวตาร เมื่อเสด็จออกดงไปทรงพรต ยังบรรพตศาลาลัยไพรสาณต์ ทรงแผลงศาสตรศรไปรอนราญพิฆาตมารซึ่งแปลงเป็นกวางมา (กรมศิลปากร, 2539, น. 372)

2) **โคลงนิราศนรินทร์** แต่งโดยนายนรินทรธิเบศร์ (อิน) ความตอนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ว่า ปางโฉมราเมศน์้าว ศรทรง แผลงราพณ์วายุชีพลง แหล่งหล้า เสรีจศีกส์ิดาคง คืบบาท พระนา คึกที่ทรงวงเวียนลู่ รบแพ้ฤทธอย (นรินทรธิเบศร์ (อิน), ม.ป.ป., น. 37)

3) **ลิลิตตะเลงพ่าย** พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวเปรียบเทียบสมเด็จพระนเรศวรกับพระราม ความว่า บุญเจ้าจอมภพพื้น แผ่นสยาม แสงพระยาคยินขาม ขาดเกล้า พระฤทธิดังฤทธิรามรอนราพณ์ แลฤ รามูริราชแผ้ว แผกแพ้ ทุกราย (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2549, น. 13-14)

4) **เจ้าจันทน์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน** ผลงานของมาลา คำจันทร์ เป็นนวนิยายที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) พ.ศ. 2534 ได้นำเรื่องลังกาสิบโท อันเป็นรามเกียรติ์ของไทลื้อมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ เป็นบทขับลำให้เจ้าจันทน์ ซึ่งเป็นตัวละครเอกฟัง ดังความว่า สิดาแก้วนางงามกับม้ง แพรผ้าสักหมิ่นล้าน ร้ายราพณ์ลังกา ยักษ์บาบิไบ้ใจหนาหากหามาให้ มีทั้งแก้วเทไ้รัตนชาติพันแสง มีทั้งชาวซอนแดง แก้วหอมเพชรรู้ง ใจหากม่งแต่ฝ้าน้อย เจ้าหน่อรามา (มาลา คำจันทร์, 2555, น. 13)

4. พัฒนาการในระยวรรณกรรมการ์ตูนและภาพยนตร์แอนิเมชัน

เป็นพัฒนาการของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ในปัจจุบัน โดยระยะนี้ เริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. 2544 โดยเฟน สตูดิโอ ได้เริ่มนำรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มาเขียนเป็นการ์ตูนในชื่อว่า รามเกียรติ์ฉบับรามาวตาร ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือสาวดอกไม้กับนายกล้วยไข่ พิมพ์เป็นภาพขาว-ดำ โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 จนจบเล่มที่ 134 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2548 รวมทั้งสิ้น 85 ตอน จำนวน 1,690 หน้า จากนั้นได้นำมารวมเล่มเป็นการ์ตูน 4 สี ทั้งเล่ม รวม 30 เล่ม (เฟน สตูดิโอ ครั้บ, 2559)

ภาพ 3 รามเกียรติ์ฉบับรามาวตาร โดย เฟน สตูดิโอ

ที่มา อัลบั้มของ เฟน สตูดิโอ ครั้บ https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1069378543125587.1073741879.472061329523981&type=3&_rdr

นอกจากนี้ยังมีสำนักพิมพ์อื่น ๆ ได้พิมพ์หนังสือการ์ตูนเรื่องรามเกียรติ์เป็นภาพสีสวยงาม ซึ่งดำเนินเนื้อความตามรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เช่น 1) รามเกียรติ์ (ฉบับการ์ตูน) จัดพิมพ์ครั้งล่าสุดโดยสำนักพิมพ์ N/A เมื่อ พ.ศ. 2563 2) รามเกียรติ์ปฐมบท สุ่มหาสงคราม อวสานทศกัณฐ์ เป็นหนังสือชุด มี 3 เล่ม จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ห้องเรียน Class Publishing เมื่อ พ.ศ. 2556

ภาพ 4 รามเกียรติ์ (ฉบับการ์ตูน)

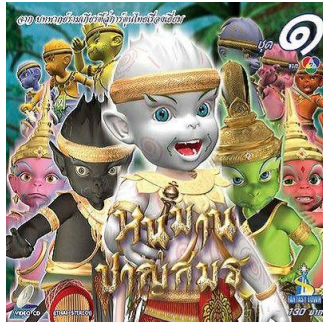
ที่มา <https://bookdosepath.com/book-detail/1557>

ภาพ 5 รามเกียรติ์ ปฐมบท สุ่มหาสงคราม อวสานทศกัณฐ์

ที่มา <https://shopee.co.th/ห้องเรียน-หนังสือ-รามเกียรติ์-%28แยกเล่ม%29-3-เล่มจบ-ร้อยแก้ว-ภาพสีทั้งเล่ม-หนังสือรางวัล-i.26031571.17812270104>

นอกจากหนังสือการ์ตูนแล้ว ยังมีการนำเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไปสร้างเป็นภาพยนตร์แอนิเมชัน เช่น 1) หนุมานชาญสมร สร้างโดยบริษัท สามเศียร จำกัด และบริษัท ดีต้า วิดีโอ โปรดักชั่น จำกัด ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ประมาณ พ.ศ. 2546 2) รามเกียรติ์มินิแอนิเมชัน สร้างโดยบริษัท วิจิตา แอนิเมชัน ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ประมาณ พ.ศ. 2550 และเผยแพร่ผ่านช่อง YouTube และ We tv ในปัจจุบัน 3) ภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน ธรรมะแห่งพระราช ฉายในงาน 12 สิงหาคม เคียงคู่เคียงราษฎร์ เนื่องในโอกาสครบ 60 ปี บรมราชาภิเษก และ 60 ปี ราชาภิเษกสมรส พ.ศ. 2553 โดยนำจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์จากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาผลิตเป็นภาพยนตร์แอนิเมชัน

ภาพ 6 หนุมานชาลยุทธ

ที่มา <https://www.pinterest.com/pin/dvd--922745411134344932/>

ภาพ 7 รามเกียรติ์มินิแอนิเมชั่น

ที่มา https://www.facebook.com/photo/?fbid=266449679366311&set=a.266449652699647&locale=th_TH

ภาพ 8 รามเกียรติ์ตอนธรรมะแห่งพระราช

ที่มา <https://thematter.co/brandedcontent/ramavatar-01/81651>

นอกจากนี้ ละครโทรทัศน์แนวจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้นำเค้าโครงเรื่องรามเกียรติ์ไปผลิตเป็นละครโทรทัศน์เรื่องเทพศิลป์ อินทรจักร โดย บริษัท สามเศียร จำกัด ฉายทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ออกอากาศในช่วงเดือนมีนาคม-กรกฎาคม พ.ศ. 2542 มีโครงเรื่องแบบเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์ ดังตารางเปรียบเทียบ

ตาราง 1 โครงเรื่องแบบเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์

โครงเรื่อง	เทพศิลป์ อินทรจักร	รามเกียรติ์
1. ตัวละครเอกคือเทวดา อวตารลงไปปราบยักษ์ พร้อมกับอาวุธวิเศษไป เกิดเป็นพระอนุชา	1. เทวดาได้รับบัญชาจาก พระอิศวรให้อวตารลงไปปราบยักษ์พร้อมกับอาวุธวิเศษ คือ จักรแก้ว ลงไปเกิดเป็นพระอนุชา โดยเทวดา เกิดเป็นพระเทพศิลป์ จักรแก้ว เกิดเป็นพระอินทรจักร	1. พระนารายณ์รับบัญชาจาก พระอิศวรให้อวตารลงไปปราบยักษ์ พร้อมกับพระลักษมี พญาอนันตนาคราช และเทพอาวุธ คือ ตรีศูลา จักร สังข์ โดยพระนารายณ์อวตารเป็น พระราม จักร อวตารเป็น พระพรต พญาอนันตนาคราช อวตารเป็นพระลักษมณ์ ศูลา อวตารเป็นพระพรต พระลักษมณ์ อวตารเป็นนางสีดา
2. ตัวละครฝ่ายยักษ์ ถูกคำสาปของเทวดา ให้ตายด้วยฝีมือของมนุษย์	2. ท้าวจตุรพักตร ถูกคำสาปของพระอิศวรให้ตายด้วย ฝีมือมนุษย์	2. นนทก ถูกคำสาปของ พระนารายณ์ให้ไปเกิดเป็น ยักษ์สิบเศียรยี่สิบกร ส่วน พระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์ มีสองมือไปปราบ
3. เทวดาจำนวนหนึ่ง ลงมาเกิดเป็นผู้ช่วยของ ตัวละครเอก	3. พระอิศวรมีบัญชาให้ เทวดาจำนวนหนึ่งอวตาร เป็นลิง เงาะป่า อีกา ครุฑ นาค หมี ช้าง มาช่วยพระเทพศิลป์ ปราบท้าวจตุรพักตร	3. พระอิศวรมีพระบัญชา ให้เทวดาอวตารเป็นพญาลิง 18 มงกุฎ มาช่วยพระราม ปราบทศกัณฐ์

ตาราง 1 โครงเรื่องแบบเดียวกับเรื่องรามเกียรติ์ (ต่อ)

โครงเรื่อง	เทพศิลป์ อินทรจักร	รามเกียรติ์
4. นางเอกถูกลักพาตัว	4. ท้าวจตุรพักตร์ ลักพาตัวเทพมณฑา	4. ทศกัณฐ์ ลักพาตัวนางสีดา
5. ฝ่ายยักษ์ถอดดวงใจ	5. ท้าวจตุรพักตร์ ถอดดวงใจฝากไว้ที่ผากไว้ที่นางกาลอัคคี	5. ทศกัณฐ์ ถอดดวงใจฝากไว้ที่พระฤๅษีโคบุตร
6. นางเอกลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์	6. เทพมณฑาลุยไฟ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์	6. นางสีดาลุยไฟ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์

ภาพ 9 เทพศิลป์ อินทรจักร

ที่มา <https://www.facebook.com/watch/?v=1483954235028356>

ในปัจจุบันยังมีการนำเค้าโครงของเรื่องรามเกียรติ์ ไปผลิตเป็นภาพยนตร์เรื่องต่าง ๆ หลายเรื่อง เช่น 1) 9 ศาตรา ของณัฐ ยศวัฒนานนท์ และศุภากร เจริญสุวรรณ 2) นักรบมนตรา : ตำนานแปดดวงจันทร์ ของ Riff Studio 3) นิยายวายเรื่องทศกัณฐ์จับพระรามทำเมีย ของ ฟิท แฮวกแนว 4) ผมถูกหนุมานจับทำเมีย ของ ฟิท แฮวกแนว เป็นต้น

ภาพ 10 นิยายวายเรื่องทศกัณฐ์จับพระรามทำเมีย
ที่มา <https://www.naiin.com/product/detail/593754>

นอกจากนี้ในวงการเพลงร่วมสมัย ยังได้นำตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์มาเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าเรื่อง ซึ่งปรากฏในเพลงร่วมสมัยหลายเพลง ดังที่ อาทิตย์ ทรนัยธร (2563, น. 120-125) ได้รวบรวมไว้ เช่น

1) เพลงยืมใจทศกัณฐ์ ขับร้องโดยคัทลียา มารศรี มีเนื้อหาต่อว่าชายรูปงามคนหนึ่งแต่มีนิสัยเจ้าชู้ หวังเพียงเซยชมสตรีแล้วจากไป เพลงดังกล่าวได้เปรียบเทียบชายรูปงามว่าหน้าตาดีเหมือนพระราม พระลักษณ์ แต่มีนิสัยใจคอโหดร้ายเหมือนทศกัณฐ์ ดังนี้ *รูปร่างน่ารักดังพระลักษณ์พระรามในรามเกียรติ์ ดังภาพที่เขียน ดังเทียนที่ปั้น แต่ในหัวใจ นิสัยเป็นพราวนหญิงคืออาหาร จ้องผลาญทำลาย...สงสัยหัวใจ ปั่นไส้ไม่ทัน ยืมใจทศกัณฐ์ มาใส่ให้เธอใช้แทน*

2) เพลงมานะทศกัณฐ์ ขับร้องโดยเก่ง ธชย ประทุมวรรณ เล่าเรื่องทศกัณฐ์กำลังลุ่มหลงนางสีดา จึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้นางสีดาประทับใจ เนื้อความในเพลงเป็นคำคร่ำครวญของทศกัณฐ์ ดังนี้ *อันตัวเราเกิดมา ไม่เคยจะพบหญิงใดมาก่อน งามจนอรชร เหมือนบั้งอรคนนี้กรุงลงกาสะเทือนเมื่อเธอส่งยิ้มให้มา คนดีไอ้แม่ทราชมะเขย มา นะ เป็นแฟนฉันนะเธอมาทะเลอง นะ ลองดูสักครั้งมั้ยละ มา นะ คนมีรักแท้ ต้องมานะ พยายามให้ถึงจุดหมายได้เกิดเป็นชายทั้งที*

3) เพลงนางสีดา ขับร้องโดยวง อิมเพรสชั่นส์ เนื้อความกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของนางสีดา ศักขิงนางสีดาระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ ลักษณะนิสัยของนางสีดาที่รักเดียวใจเดียว ชื่อสัตย์ต่อสามี ดังนี้ *องค์พระนารายณ์ทรงอวตารเกิดเป็นพระราม เพื่อปราบปรามพวกอสูรา องค์ลักษมีทรงอวตารเกิดเป็นธิดาของราชานครอสูร ครั้นแรกเกิดขึ้นมา เปล่งวาจาว่า*

ผลาญราพณ์ วงศ์ยักข์ต้องพินาศนำไปล่องลอยวารี ด้วยชนกฤชเฝ้ากัณธเทวธรณี ด้วยบุญ
พระลักษมี มีนามว่านางสีดา

สรุป

จากการศึกษาพัฒนาการของรามเกียรติ์ในประเทศไทย ทำให้พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า
กว่าเรื่องรามเกียรติ์จะพัฒนาเป็นฉบับสมบูรณ์ที่สุดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราชนั้น รามเกียรติ์มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน และยังคงมีพัฒนาการอยู่จนถึง
ปัจจุบัน ทั้งนี้สามารถแบ่งช่วงเวลาของการพัฒนาได้ 4 ระยะ คือ

1) **พัฒนาการในระยะวรรณกรรมมุขปาฐะ** อยู่ในช่วงสมัยก่อนสุโขทัยถึงสมัยอยุธยา
ตอนต้น รามเกียรติ์ในระยะนี้ปรากฏเป็นภาพสลักปูนปั้นตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในประเทศไทย
เช่น เมืองโบราณศรีเทพ ปราสาทหินพิมาย และปรากฏในรูปของนิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานเรื่อง
กำเนิดเมืองลพบุรี นิทานเรื่องเขาวงพระจันทร์ ตำนานเขาสมอคอน เป็นต้น

2) **พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์** เริ่มขึ้นในสมัยสุโขทัย โดยพัฒนาจาก
วรรณคดีชาดกเป็นเรื่องราวพรหมจักรของภาคเหนือ และพระลักพระลามของภาคอีสาน ส่วนทาง
กรุงศรีอยุธยานั้น อยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวคือ เมื่อรามเกียรติ์
อยู่ในรูปแบบของเรื่องเล่ามาได้ระยะหนึ่ง จึงพัฒนาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ โดยเป็นเรื่อง
รามเกียรติ์ที่ปรากฏการดำเนินบทบาทของตัวละคร มีบทคร่ำครวญถึงคนรัก พรรณนาอารมณ์
ต่าง ๆ ของตัวละคร ซึ่งปรากฏในรูปแบบของวรรณกรรมนิราศ ต่อมาเรื่องรามเกียรติ์ได้พัฒนา
เป็นวรรณกรรมบทละครที่มีผู้แต่งขึ้นเพื่อใช้สำหรับพากย์หนัง พากย์โขน และแสดงละครใน

3) **พัฒนาการในระยะวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมายนอกเหนือจากการแสดง**
อยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ โดยรามเกียรติ์ในระยะนี้นอกจากแต่งขึ้น
เพื่อใช้แสดงแล้ว กวียังได้แทรกจุดมุ่งหมายบางประการลงไป เพื่อสื่อสารเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
เช่น โคลงทศรถสอนพระราม มีการแทรกแนวทางในการปกครองบ้านเมืองให้กับรัชทายาท
ที่จะขึ้นครองราชย์ต่อไป โคลงพาลีสอนน้องที่สอนเชื่อพระวงศ์ให้รู้จักแนวทางในการปฏิบัติตน
ต่อพระมหากษัตริย์ รามเกียรติ์พระราชานิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้แทรกข้อคิด
ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองบ้านเมือง ส่วนรามเกียรติ์พระราชานิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้แทรกจุดมุ่งหมายทางด้านการเมือง และจุดมุ่งหมายของการ
ยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์โดยข้าราชการบริพารที่ใกล้ชิด

4) พัฒนาการในระยะวรรณกรรมการ์ตูนและภาพยนตร์แอนิเมชัน เป็นพัฒนาการของวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ในยุคปัจจุบัน ที่พัฒนามาจากรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โดยมีการนำเค้าโครงเรื่องมาผลิต ดัดแปลง เป็นการ์ตูนหรือภาพยนตร์ในแนวต่าง ๆ เช่น แนวจักร ๆ วงศ์ ๆ แนวแอนิเมชัน ทั้งนี้ยังมีผู้นำเรื่องรามเกียรติ์ไปดัดแปลงให้เข้ากับค่านิยมของคนบางกลุ่ม กล่าวคือ ดัดแปลงเป็นนิยายวาย โดยกำหนดให้ทศกัณฐ์กับพระรามเป็นคู่พระนางกัน เป็นต้น นอกจากนี้ในบทเพลงร่วมสมัย ยังได้นำเค้าโครงของเรื่องรามเกียรติ์ไปเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าเรื่อง ซึ่งช่วยเพิ่มอรรถรสให้บทเพลงมีความน่าสนใจมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2526). *จารึกสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2539). *วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- _____. (2540). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ครุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2545ก). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ครุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2545ข). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ครุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2554). *ไตรภูมิ เอกสารจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2544). รามายณะในประเทศไทย. ใน *ภาษา-จารึก ฉบับที่ 7*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวน วิริยาภรณ์ (บก.). (2507ก). *โคลงทศรถสอนพระราม*. ใน *ชุมนุมพระราชนิพนธ์และบท
ประพันธ์*. พระนคร: ป. พิศนาคะการพิมพ์.
- _____. (2507ข). *โคลงพาลีสอนน้อง*. ใน *ชุมนุมพระราชนิพนธ์และบทประพันธ์*. พระนคร:
ป. พิศนาคะการพิมพ์.
- นรินทร์ธิเบศร์ (อิน). (ม.ป.ป.). *นิราศนรินทร์*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- บุญเดือน ศรีวรพจน์. (2562). การตรวจสอบชำระบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี. ใน *วรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี: รวมบทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในวาระ 250 ปีแห่งการสถาปนากรุงธนบุรี* (น.35-54). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ปรมาณูชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2549). *ลิลิตตะเลงพ่าย*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

ประเสริฐ ณ นคร. (2547). *โคลงนิราศหริภุญชัย*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2558). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์*

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

เฟน สตุติโอ ครับ. (2559). *รามาวตาร (รามเกียรติ์ ฉบับ การ์ตูน)*. สืบค้นจาก

https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1069378543125587.1073741879.472061329523981&type=3&_rdr.

มาลา คำจันทร์. (2555). *เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน* (พิมพ์ครั้งที่ 16).

กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2566). *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*

(พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เรไร ไพรวรรณ. (2559). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี*.

กรุงเทพฯ: บ้านสวนการพิมพ์.

ลาลูแบร์, เอ็ม. ดี. (2565). *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม [The Kingdom of*

Siam Simon de La Loubère (สันต์ ท. โกมลบุตร, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (2553). *สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการ

เผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิราพร ฐิตะฐาน. (2533). *รามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นของไทย การปรับเปลี่ยนและการดำรง*

อยู่ในชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย. ใน นิทรรศการพิเศษ รามเกียรติ์ในศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.

ศุณย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2564). *จารึกวัดสองคบ 1*. สืบค้นจาก [https://db.sac.](https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/25775)

[or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/25775](https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/25775).

- หวน พินทุพันธ์. (2559). *ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อนันต์ ชูโชติ, นาริรัตน์ ปรีชาพิชคุปต์ และธาดา สังข์ทอง. (2561). *นำชมอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร*. กรุงเทพฯ: บางกอกอินแฮ็ส.
- อาทิตย์ ดรุษย์ธร. (2563). รามเกียรติ์: จาการรณคดีสู่คีตกรรมร่วมสมัย. ใน *พลวัตวรรณคดี
พินิจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดิจิทัล copy 1.

บทความวิชาการ (Academic Article)

อุปลักษณณ์โน้ตศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง

“เจ้าจันทน์ผอม นีราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์

The Conceptual Metaphor of “Time” in the Novel “Chao Chan Phom

Hom Nirath Phra That In Khwaen” by Mala Khamchan

ปิ่นอนงค์ อำปะละ^{1*} พิรัญญา พิหมิว² และสิริวิทย์ สุขกันต์³Pinanong Ampala^{1*}, Pirunya Pimiw² and Siriwit Sukkun³

บทคัดย่อ

อุปลักษณณ์โน้ตศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผอม นีราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ ปรากฏลักษณะรูปภาพแสดงอุปลักษณณ์เวลา ได้แก่ 1) “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย คำว่า “หัว” เช่น หัวรุ่ง หัวเข้า หัวตึก ซึ่งปรากฏร่วมกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ขึ้น” “ลง” “ตก” “ย่าง” “อ้อม” “แทง” 2) “เวลา” แสดง “อายุ” ปรากฏร่วมกับ คำว่า “ขึ้น” และ “ย่าง” 3) คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ลง” “ตก” “กลาง” และ 4) คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ได้แก่ “อ้อม” และ “แทง” ส่วนด้านมนิทัศน์เวลาที่ปรากฏ ได้แก่ 1) “เวลา” เป็นร่างกาย 2) “เวลา” เป็นมนุษย์ และ 3) “เวลา” เป็นอาวุธ เป็นมนิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นความหมายเปรียบเทียบที่ขยายวงความหมายออกไปจากเดิม ทำให้ “เวลา” ซึ่งเป็นนามธรรมกลายเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามแสดงให้เห็นว่ามนิทัศน์เกี่ยวกับเวลาที่ขึ้นอยู่กับบริบทและเนื้อหาของข้อมูลแสดงให้เห็นมุมมอง และระบบคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาอีกด้วย

คำสำคัญ: อุปลักษณณ์โน้ตศน์ เวลา นวนิยาย มาลา คำจันทร์

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Thai For Communication For Foreigners, International College, Payap University

² หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Business Chinese, International College, Payap University

³ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารสำหรับชาวต่างประเทศ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ
Bachelor of Arts Program in Thai For Communication For Foreigners, International College, Payap University

*Corresponding author; email: pin686@gmail.com

(Received: 1 February 2025; Revised: 11 March 2025; Accepted: 19 June 2025)

Abstract

The conceptual metaphor of “time” in the novel “Chao Chan Phom Hom Nirath Phra That In Khwaen” by Mala Khamchan is represented in various linguistic forms. 1) “Time” collocates with body parts, particularly the term “/huǎ:/ head” as in / huǎ: rûŋ/ huǎ: cháw/, / huǎ: duǐk/ these forms are associated with motion verbs such as “/khuân/”, “/lōŋ/”, “/tòk/”, “/yâ:ŋ/”, “/ʔô:m/”, “/thē:ŋ/”. 2) “Time” conveys “age”. It co-occurs with “/khuân/” and “/yâ:ŋ/”. 3) “Time” collocates with motion verbs: “/lōŋ/”, “/tòk/” and “/klā:ŋ/”. 4) “Time” is found in combination with words related to nature: “/ʔô:m/” and “/thē:ŋ/”. Conceptually, the study identifies three metaphorical representations of time: 1. TIME IS BODY, 2. TIME IS HUMAN, and 3. TIME IS WEAPON. These metaphors illustrate the semantic extension from abstract to concrete, making the concept of time more tangible. Meanwhile, they reflect how the perception of time varies depending upon the narrative context, revealing the worldview and cognitive patterns of Northern Thai speakers.

Keywords: conceptual metaphor, time, novel, Mala Khamchan

บทนำ

ปฏิเสธไม่ได้ว่ารูปแบบการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ได้มีเพียงภาษาตามความหมายที่มาจากรูปประจำคำเพียงเท่านั้น แต่ยังปรากฏการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบที่เรียกว่า “อุปลักษณ์” อีกด้วย

ในทางภาษาศาสตร์การใช้อุปลักษณ์เชิงเปรียบเทียบจะมีการถ่ายทอดความคิดคำจากวงความหมายหนึ่งไปสู่อีกวงความหมายหนึ่ง ทั้งนี้ เลคอฟ และ จอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) กล่าวว่า อุปลักษณ์เกี่ยวข้องกับความคิด สังคม อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ในชีวิตของมนุษย์และสามารถอธิบายได้อย่างมีหลักการ รวมทั้งยังสะท้อนระบบโนทัศน์ของมนุษย์ในสังคมได้อีกด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณ์โน้ตศน์เป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดออกมาในรูปของภาษา เช่น ในเรื่อง “เวลา” สามารถสะท้อนความคิดที่ว่า เวลาเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ และรู้สึกได้ และไม่ได้มาจากประสบการณ์โดยตรง ดังคำพูดของ เดล ควาลไฮม์ (Kvalheim, 2000) ที่กล่าวว่า “Time is a concept that we can only see, feel, and experience indirectly. We cannot see time directly; nor can we touch or otherwise sense time directly”

นวนิยายไทยที่ปรากฏการใช้ข้อความภาษาไทยถิ่นเหนือของ “มาลา คำจันทร์” เป็นงานเขียนที่แสดงลักษณะการใช้ภาษาที่มีความเปรียบเทียบแสดงอุปลักษณ์เวลาได้อย่างชัดเจน โดย “มาลา คำจันทร์” ได้สร้างสรรค์งานเขียนอย่างมีเอกลักษณ์สอดแทรกเรื่องราวและวัฒนธรรมล้านนาในงานเขียนนวนิยายได้อย่างลงตัว จนเมื่อปี พ.ศ. 2534 หนังสือนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรท์)

นอกจากนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” จะใช้วิธีการผูกเรื่องตามจินตนาการ และความเชื่อเรื่องบุญญาภินิหารของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลต่อจิตใจและการเคารพนับถือของตัวละครแล้ว โดยมุ่งเสนอเรื่องเกี่ยวกับการค้นหาสัจจะความจริงที่เป็นแก่นของชีวิต ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใช้การประยุกต์ขนบวรรณกรรมแบบเก่าเข้ากับแบบใหม่ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้ การดำเนินเรื่องยังใช้ขนบของนิราศ และวรรณคดีเก่าของล้านนามาผสมผสานเหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องได้อย่างน่าติดตาม ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้สนใจที่จะนำข้อมูลนวนิยายเรื่องดังกล่าวมาศึกษาในด้านอุปลักษณ์โน้ตศน์ เพื่อต้องการทราบถึงแง่มุมทางภาษาที่สะท้อนความเปรียบอีกด้านหนึ่ง ที่ผ่านมามีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “เวลา” โดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมไทยถิ่นเหนือเช่นกัน และใช้ข้อมูลประเภทคำวขอ ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “ระบบมโนทัศน์เวลาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ” (ปิ่นอนงค์ อำปะละ, 2559) รายงานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์โน้ตศน์ “เวลาเป็นการเคลื่อนที่” ในภาษาไทยถิ่นเหนือ” (ปิ่นอนงค์ อำปะละ, 2563) “เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม”: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ (ศิระวิษฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2562) แต่ยังไม่ปรากฏงานวิจัยใดที่ใช้ข้อมูลจากงานเขียนนวนิยายซีไรท์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยถิ่นเหนือ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาอุปลักษณ์โน้ตศน์ “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ เพื่อต้องการทราบว่ารูปภาษาที่แสดงอุปลักษณ์เรื่องเวลาในนวนิยายดังกล่าว มีลักษณะอย่างไร และสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนืออย่างไร

นอกจากนี้การศึกษาอุปลักษณ์โนทัศน์ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินแขวน” ยังเป็นแนวทางให้เข้าใจระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ถ่ายทอดออกมาในรูปภาษาที่แสดงเวลาว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ข้อมูลภาษาในนวนิยายเรื่องดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ จากการรับรู้ด้านการมองเห็นการเคลื่อนที่ของเวลาอีกด้วย

ผู้เขียนได้ทบทวนทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องอุปลักษณ์โนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ วิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) เมื่อนำทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive semantics) มาใช้วิเคราะห์ต้องพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ คือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระดับความคิดพื้นฐานของมนุษย์ (basic-level) และองค์ประกอบความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพ (image-schema) กล่าวคือระดับความคิดขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่สามารถแยกความแตกต่างของสรรพสิ่งออกจากกันได้ อย่างชัดเจน และสามารถใช้ความคิดพื้นฐานนั้นเรียกวัตถุต่าง ๆ ได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น ส่วนความคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ จากโครงสร้างทางความคิดที่มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ เช่น การมองว่าตัวเราเป็นภาชนะ และสามารถเปรียบเป็นสิ่งที่ถูกบรรจุในภาชนะอื่นได้ด้วย (the body is a container.) ตัวอย่างความคิดนี้เห็นได้จากรูปภาษา เช่น หายใจเข้า หายใจออก แสดงให้เห็นความคิดของผู้ใช้ภาษาว่า มนุษย์เปรียบเหมือนภาชนะที่มีสรรพสิ่งใดสรรพสิ่งหนึ่งสามารถเข้า หรือออกได้ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของเอทชีสัน (Aitchison, 1994) ที่มองว่าความคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาพโครงสร้าง เช่น เมื่อนึกถึงภาพของบันไดความคิดของเรจะมีภาพขั้นบันไดหลายขั้นที่เชื่อมจากชั้นล่างขึ้นไปชั้นบน ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานที่ใช้ศึกษาความเปรียบในภาษามาวินิจฉัยด้วย กล่าวคือ แนวคิดอุปลักษณ์ (metaphor) เป็นแนวคิดที่นำรูปภาษาที่อ้างถึงสิ่งหนึ่งมาอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่งโดยถ่ายโยงความหมายของรูปภาษาจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง อุปลักษณ์ยังเป็นการนำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนระบบความคิดของคนในสังคมจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม เลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) เห็นว่า อุปลักษณ์จะกลายเป็นภาษาที่เข้าใจได้ก็ต่อเมื่อมีการนำไปใช้เปรียบเทียบกับรูปภาษาอื่น ๆ อันจะทำให้ผู้ใช้ภาษาเข้าใจถึงรูปภาษาที่เป็นนามธรรมจากการเปรียบเทียบกับรูปภาษาที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดต่อมาในทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณที่ผู้เขียนนำมาใช้ศึกษา ได้แก่ แนวคิดเรื่อง ผังภาพของอีแวนและกรีน (Evans & Green, 2006, pp. 45 - 47) และเลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) สรุปได้ว่า ผังภาพเป็นพื้นฐานของกระบวนการทำงานของการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ออกมาเป็นภาพที่ใช้แสดงความหมายของรูปภาษาในความคิดให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ผังภาพสร้างรูปจากภาษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดของมนุษย์ที่มาจากประสบการณ์ (embodied experience) นอกจากนั้นทาลมี (Talmy, 2000) ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผังภาพว่า มีหน้าที่อธิบายความคิดที่มองไม่เห็นให้เคลื่อนที่ปรากฏออกมาเป็นภาพ โดยมีองค์ประกอบ คือ เส้นทางการเคลื่อนที่ที่อธิบายความคิดออกมาเป็นผังภาพ ทำให้ทราบถึงความคิดของมนุษย์ ผังภาพมีความสัมพันธ์กับอุปลักษณ์ในลักษณะที่ว่า ผังภาพแสดงโครงสร้างของประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์โดยสัมพันธ์กับสิ่งที่นำมาจับคู่ เปรียบเทียบ และถ่ายโยงประสบการณ์ไปยังสรรพสิ่งนั้น ๆ ผังภาพยังให้พื้นฐานที่เป็นรูปธรรมสำหรับการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ (metaphoric mappings) ซึ่งเลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) ได้เสนอว่า ผังภาพเป็นพื้นฐานของการถ่ายโยงเชิงอุปลักษณ์ (metaphoric mappings) อันเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการขยายความหมายออกไป (meaning extension)

นอกจากแนวคิดผังภาพข้างต้น แนวคิดมโนทัศน์ยังเป็นแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาณที่ผู้เขียนนำมาศึกษาเช่นกัน กล่าวคือ แนวคิดมโนทัศน์ใช้อธิบายความหมายของคำจากความหมายประจำรูปภาษา และความหมายในเชิงเปรียบเทียบ สอดคล้องกับออกเดน และริชาร์ด (Ogden & Richards, 1972) ที่กล่าวไว้ว่า การที่ความหมายจะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษา ความคิด และสิ่งที่อ้างอิงได้อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ มโนทัศน์ที่เกิดจากความรู้ ความรู้ และความเข้าใจ โดยการนำรูปภาษาที่มีความหมายมาอ้างอิงถึงสิ่งที่ปรากฏตามจริง ดังนั้น มโนทัศน์จึงเป็นความคิด และความเข้าใจของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านการใช้รูปภาษา และประสบการณ์ที่มีต่อสรรพสิ่งในโลกตามความคิดของมนุษย์ ทั้งนี้มโนทัศน์มีความสัมพันธ์กับอุปลักษณ์ในลักษณะการเปรียบเทียบ และการแสดงความคิด

จากแนวคิดข้างต้นผู้เขียนได้นำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ เพื่อต้องการทราบถึงมุมมองความคิดของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาว่ามีความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “เวลา” อย่างไร และลักษณะใด ดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

เนื้อเรื่อง

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ประยุกต์แนวคิดผังภาพของ Evans & Green (2006) และ เลคอฟ และจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1999) สร้างเป็นสัญลักษณ์แสดงการเคลื่อนที่ของ เวลา ดังนี้

หมายถึง พระอาทิตย์ และเวลากลางวัน

หมายถึง พระจันทร์ และเวลากลางคืน

หมายถึง ตำแหน่งของเวลา

เวลา หมายถึง เส้นทางการเคลื่อนที่ของ

หมายถึง จุดสิ้นสุดของเวลา และเส้นแบ่งเวลากลางวัน

จากการรวบรวมข้อมูล “เวลา” ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผมหอม นิราศ พระธาตุนิรันดร์แขวน” ของมาลา คำจันทร์ พบข้อมูล “เวลา” รวม 16 ข้อความ ทั้งนี้ผู้เขียน จะขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย ได้แก่ คำว่า “หัว” แสดงเวลา ดังนี้

1.1 คำว่า “หัวรุ่ง” ตัวอย่างเช่น

“ลมหัวรุ่งบาดผิวบาดเนื้ออยู่เยะเยือกเจ้าจึงเลือกเอาเสื้อคลุมเงินขาวมากระชับร่าง”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 6)

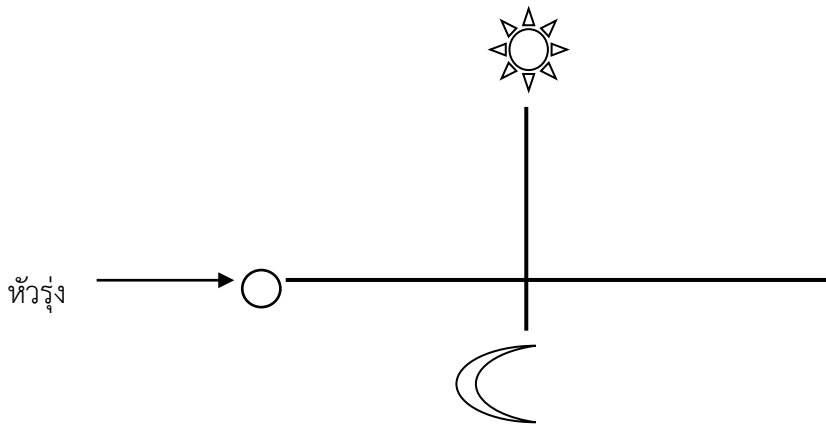
“หอมลมเมื่อหัวรุ่ง หมอกเหมยเผยฟุ้งแก้วกลืนคันธา ยามนั้นเสียงขับลือลังกาก็ดังแว่ว ๆ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 10)

“หมอกมุงเมืองห่อล้อมจนขาวมัวไปหมด ปรอยปลิวเป็นฝอย ๆ ตั้งแต่หัวรุ่ง กระทั่งยามสาย”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 109)

คำว่า “หวั” ในตัวอย่างข้างต้น ปรากฏร่วมกับคำบอกเวลาในตอนเช้า คือ คำว่า “รุ่ง” หมายถึง ระยะเวลาตอนเริ่มแรกแห่งวัน หรือเวลาสว่าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1324) มีความหมายเปรียบ แสดงถึง ตำแหน่งที่เป็นส่วนบนสุดของ “เวลา” ในตอนเช้า ความหมายที่เกิดขึ้นเป็นความหมายเปรียบแสดงส่วนเริ่มแรกของเวลา ดังภาพต่อไปนี้

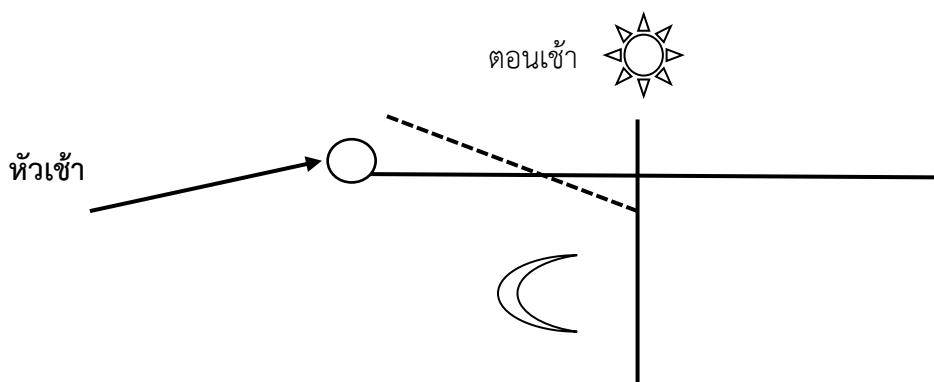
ภาพ 1 แสดงตำแหน่งของ “หวัรุ่ง”

1.2 คำว่า “หวัเช้า” ตัวอย่างเช่น

“ฟ้าเริ่มเทาเลื่อนกลื่อนดาวดับหาย หวัเช้าเข้ามาแล้วจะรุ่งแจ้งแสงส่องแล้ว”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 25)

คำว่า “เช้า” หมายถึง เวลาระหว่างรุ่งสว่างกับสาย เวลาตั้งแต่รุ่งสว่างถึงเที่ยง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 370) เมื่อคำบอกเวลา “เช้า” ปรากฏหลังคำว่า “หวั” ในตำแหน่งช่วงเวลาของวัน มีความหมายแสดงตำแหน่งของเวลาเริ่มต้นในแต่ละวัน ดังภาพต่อไปนี้

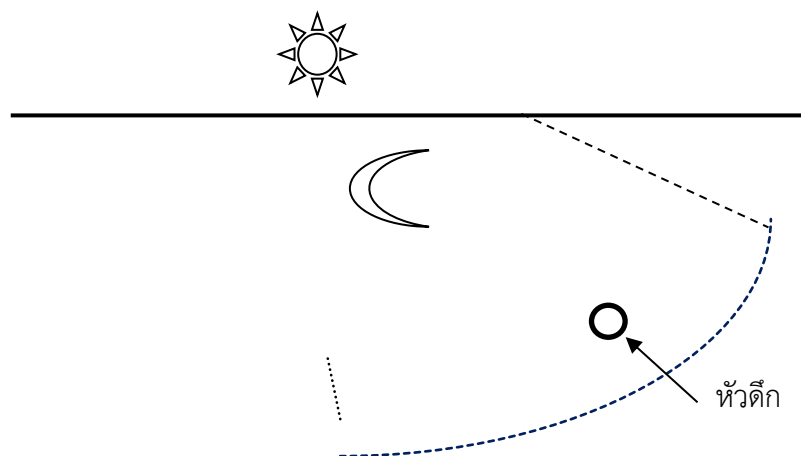
ภาพ 2 แสดงตำแหน่ง “หวัเช้า”

1.3 คำว่า “หัวตึก” ตัวอย่างเช่น

“วันนี้แล้วจะได้ตัดผมหอมบูชาพระธาตุอินทร์แขวนสุดแดนฟ้าต่อ นางนาฏแก้วดวงวิเศษจึงตื่นมาแต่หัวตึก”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

คำว่า “ตึก” หมายถึง เวลาผ่านไปนานแล้ว หรือเวลาค่ำมากแล้ว แทนคำว่าสายในเวลา กลางคืน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 438) คำว่า “ตึก” ปรากฏหลังคำว่า “หัว” ในตำแหน่ง ช่วงเวลา ของวัน “หัวตึก” ต้องอาศัยบริบทของผู้พูดในการตีความหมายของคำนี้ ซึ่งเวลาดังกล่าว ไม่ใช่ จุดเริ่มของเวลาหัวค่ำ แต่เริ่มตั้งแต่เวลาสองทุ่มเป็นต้นไป เกิดจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ การเคลื่อนที่ของเวลา ขึ้นอยู่กับเพศ วัย สถานที่ ความรู้สึก จากตัวอย่างแสดงความหมายเปรียบเทียบ แสดงตำแหน่งของเวลาในช่วงกลางคืน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 3 แสดงตำแหน่ง “หัวตึก”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลาดังนี้ ตัวอย่าง (1.1) แสดงเวลาเข้าสู่รู้จากสภาพอากาศที่กระทบกับร่างกายของคน ส่วนตัวอย่าง (1.2) การเปลี่ยนแปลงของท้องฟ้าที่เปลี่ยนไปตามแสงอาทิตย์แสดงเวลาเช้า และตัวอย่าง (1.3) คำว่า “ตื่น” ของ “นางนาฏแก้ว” เพื่อจะเตรียมกระทำการบางอย่างตามที่ตั้งใจไว้แต่เนิ่น ๆ ซึ่งมีมโนทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “เวลาเป็นร่างกายของมนุษย์”

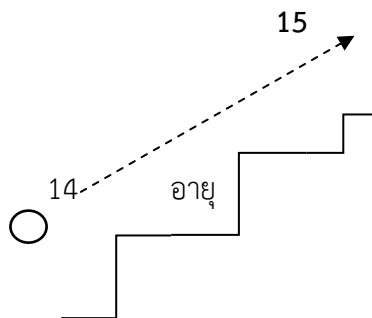
2. “เวลา” ปรากฏพร้อมกับ จำนวน หรือ ตัวเลข ได้แก่ อายุ คำบอกเวลา แสดงเวลาดังนี้

2.1 “เวลา” แสดง “อายุ” เมื่อปรากฏพร้อมกับคำว่า “ขึ้น” และ “ย่าง” ดังนี้

“ เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้าครั้งนั้นเจ้าหล้าผู้งามเลิศล่มสวรรค์เจ็บป่วยล้มไข้ นอนยาวนานได้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 38)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า อายุ มีการเคลื่อนที่โดยการปรากฏพร้อมกับคำว่า “ขึ้น” แสดงให้เห็นทิศทาง ของการเปลี่ยนตำแหน่งที่สูงกว่าเดิม ในที่นี้ “เจ้าหล้าผู้งาม” (เจ้าจันทร์) ตัวละครเอก คำว่า “ขึ้น” เป็นตำแหน่งของอายุที่เพิ่มจากเดิมจากการเปลี่ยนแปลงของเวลาที่มีผลทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลง ดังภาพต่อไปนี้

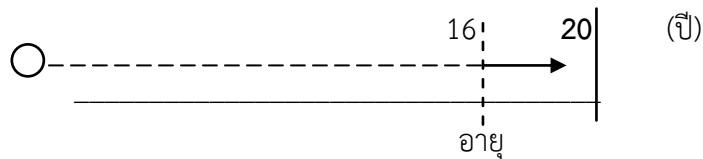
ภาพ 4 แสดงเวลาจาก คำว่า “ขึ้น” กับ “อายุ”

นอกจาก “เวลา” ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การเคลื่อนที่ของเวลาที่ปรากฏพร้อมกับคำว่า “ย่าง” แสดงการเคลื่อนที่ของเวลาเช่นกัน “ย่าง” หมายถึง ยกเท้าก้าวไป เดิน ย่างตื่น หรือ ย่างเท้า เคลื่อนเข้าสู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 948) ตัวอย่างเช่น

“เจ้าจันทร์... ถอดปิ่นมาศเจ็ดเล่มออกจากเกล้ามวย สยายผมหอมลงช้า ๆ ผมยาวเลววาระหลังลงคลุมพื้น ห้าปีแล้วนับแต่อายุ ย่างสิบหกจนยี่สิบ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

เมื่อ คำว่า “ย่าง” ปรากฏหน้าคำบอกอายุ แสดงการกระทำในลักษณะการเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งใหม่ มีความหมายเปรียบ แสดงการเคลื่อนที่จากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 5 แสดงคำว่า “ย่าง” ปรากฏก่อน คำบอกอายุ

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คนไทยถิ่นเหนือมีมุมมองต่ออายุที่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นการเคลื่อนที่ของมนุษย์โดยมีจุดเริ่มต้นและเคลื่อนที่ไปสู่ที่หมายใหม่ เช่นเดียวกับอายุที่เพิ่มขึ้นจากเดิม ดังข้อความที่ว่า “เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้า...” เช่นเดียวกับคำว่า “ย่าง” ที่มีความหมายว่า “เดิน” ซึ่งเป็นอากัปกริยาการเคลื่อนที่ของมนุษย์เช่นกัน ตามตัวอย่างข้างต้นที่ว่า “ห้าปีแล้วนับแต่อายุย่างสิบหกจนยี่สิบ” แสดงให้เห็นมุมมองความคิดที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุเป็นไปตามระยะเวลาธรรมชาติมีการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

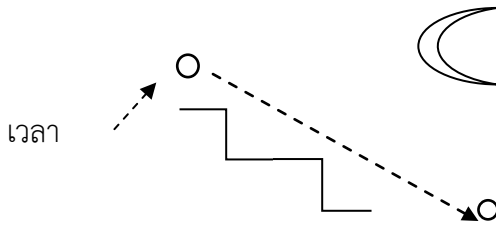
3. คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงทิศทาง ได้แก่ “ลง” “ตก”

3.1 ความหมายเปรียบแสดงตำแหน่ง ได้แก่ “ลง” และ “ตก” คำว่า “ลง” หมายถึง ไปสู่เบื้องต่ำ หรือไปสู่เบื้องที่ตรงข้ามกับขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 984) ตัวอย่างเช่น

“ดึกมากเยือกเย็นสงบสงัดทั่วราวไพรเดือนส่องแสงอ่อนนวลไปทั่ว ”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 66)

จากตัวอย่าง เมื่อคำว่า “ดึก” และ คำว่า “ลง” ปรากฏร่วมกัน แสดงการเคลื่อนที่จากตำแหน่งเดิม เคลื่อนที่จากบนสู่ล่าง ดังภาพต่อไปนี้

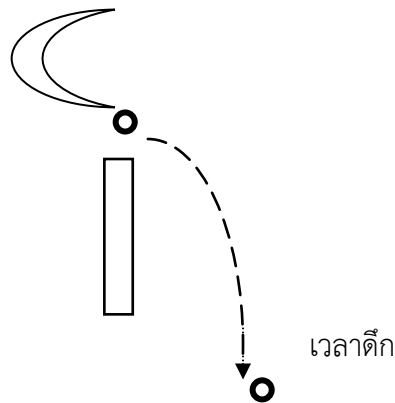
ภาพ 6 แสดงคำบอกเวลาปรากฏร่วมกับกริยา “ลง”

ส่วน คำว่า “ตก” หมายถึง กริยาที่ลดลงสู่ระดับต่ำในอาการอย่างพลัดลงหล่นลง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 420) ข้อความที่ปรากฏ ได้แก่

“ตกตึกคีนหนึ่งเจ้าแม่ของลูกก็ฝัน ฝันว่านางเทวีจันทะยออดฟ้ามาบอกว่าผมหอม อินทร์ แขนผมหอม..”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 39)

เมื่อคำว่า “ตก” และ คำว่า “ตึก” ปรากฏร่วมกัน “ตก” แสดงการเคลื่อนที่จากตำแหน่ง บนลงสู่ล่าง มีความหมายเปรียบเหมือน “เวลาเป็นวัตถุ” ดังภาพต่อไปนี้

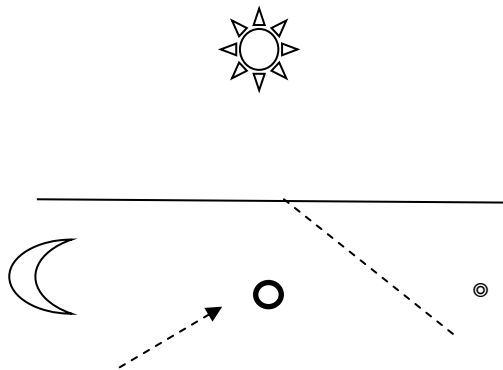
ภาพ 7 แสดงคำกริยา “ตก”ปรากฏร่วมกับคำบอกเวลา

3.2 คำบอกเวลา “ตึก” ปรากฏร่วมกับคำว่า “กลาง” หมายถึง ส่วนที่ไม่ค่อนข้างไปทางใดทางหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 438) เมื่อปรากฏหน้า คำว่า “ตึก” บอกตำแหน่งช่วงของเวลาตอนกลางคืน มีความหมายเปรียบ คือ เปรียบเวลา “ตึก” เป็นศูนย์กลางของเวลากลางคืน ตัวอย่างเช่น

“ผู้ใดหนอเป็นผู้ใดกันแน่มาชับรำเป็นลำนาระบำป่ากลางตึกลึกใหญ่อย่างนี้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 3)

คำว่า “ตึก” ปรากฏร่วมกัน “กลาง” แสดงตำแหน่งของเวลาในช่วงเวลากลางคืน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 8 แสดงคำบอกเวลาปรากฏร่วมกับคำนาม “กลาง”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คำว่า “ตึกกลาง” รวมทั้ง “ตึกตึก” แสดงการเข้าสู่ช่วงเวลากลางคืนสนิท สืบเนื่องจากคำแวดล้อมที่ว่า “... ตึกกลางมากเยือกเย็นสงบสงัด...” คำว่า “สงบสงัด” แสดงให้เห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่ยียบสงบไร้ผู้คนสัญจร หรือพลุกพล่าน เช่นเดียวกับ “...ตึกตึกคืนหนึ่ง เจ้าแม่ของลูกก็ฝัน...” แสดงเวลาตึกสงัดเป็นช่วงเวลาของการนอนที่นำไปสู่ห้วงเวลาของการฝันได้ง่าย รวมทั้งตัวอย่างที่ว่า “ชับรำเป็นลำนาระบำป่ากลางตึก” คำแสดงช่วงเวลาดังกล่าวแสดงถึงเวลาตึกสงัดที่สามารถได้ยินเสียงชับลำนนำได้อย่างชัดเจน

4. คำว่า “เวลา” ปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

คำบอกเวลาที่แสดงเวลาจากธรรมชาติ ได้แก่ “แดดบ่าย” “สาย” “สองทุ่ม” “ตะวัน” “เต็มวัน” ซึ่งจะปรากฏร่วมกับคำอื่น ทั้งคำกริยา และคำวิเศษณ์ โดยแสดงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนี้

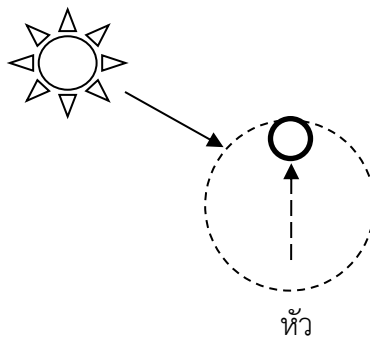
4.1 คำบอกเวลาและคำกริยา “อ้อม”

คำกริยาที่ช่วยแสดงเวลาจากบริบท ได้แก่ คำว่า “อ้อม” กับ “แหง” เมื่อรวมเข้ากับคำบอกเวลาแล้ว ทำให้มีความหมายเปรียบเวลาว่าเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และเป็นวัตถุสิ่งของ โดยคำว่า “อ้อม” หมายถึง โอบรอบ ตีวงโค้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1386) ตัวอย่างเช่น

“สายแดดแผดกล้าใกล้เที่ยงเปียงฟ้าตะวันอ้อมหัวออกจากป่าสูงขึ้นเย็น ร่มน้ำก็เข้าสู่ทุ่งหญ้ากว้างใหญ่เขียวงามยามลมเป่า”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 51)

เมื่อ “ตะวัน” ปรากฏร่วมกับคำว่า “อ้อม” และ “หัว” แสดงกริยาการเคลื่อนที่เป็นวงล้อมรอบ และมี “ตะวัน” ทำหน้าที่เป็นผู้กระทำ มีความหมายเปรียบว่า “ตะวัน” เป็นเสมือนวัตถุที่เคลื่อนที่เป็นวงกลมมีอวัยวะที่ทำให้เคลื่อนที่ได้เช่นมนุษย์ ช่วงเวลาดังกล่าวแสดงถึงเวลาสาย ดังภาพต่อไปนี้

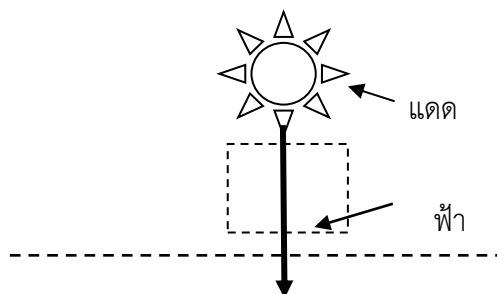
ภาพ 9 แสดง “เวลา” เมื่อปรากฏร่วมกับคำแสดงเวลาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

นอกจากนี้ปรากฏคำว่า “แหง” หมายถึง เอาของแหลมทิ่ม หรือปักเข้าไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 587) ตัวอย่างเช่น

“ยามฟ้าเปล่งแจ้งแดดแหงชาวส่อง อยู่ไกลยังมองเห็นพระธาตุเด่นลอย แขนงสูงสุดสอยเหมือนอินทร์ลอยแขนงไว้”

(มาลา คำจันทร์, 2534, น. 68)

คำว่า “แหง” อยู่หลังคำเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแสดงเวลาคือคำว่า “แดด” ความหมายแสดงการเคลื่อนที่โดยมีความหมายเปรียบแสดงให้เห็นว่า “แดด” เป็นวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 10 แสดงการเคลื่อนที่ “แหง” อยู่หลังคำเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแสดงเวลาคือคำว่า “แดด”

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนมโนทัศน์ของคนไทยถิ่นเหนือที่มีต่อเวลา กล่าวคือ คำว่า “... ยามฟ้าเปล่ง แดดบ่ายแหงลอดหุบไปไม้...” แสดงถึงเวลาเช้าจากการมองเห็นแสงแดดที่ส่องผ่านทะลุไปไม้ รวมทั้ง “ยามฟ้าเปล่งแจ้งแดดแหงชาวส่อง...มองเห็นพระธาตุเด่น” แสดงถึงเวลาเช้าจากการมองเห็นแสงแดดที่ส่องผ่านทะลุสรรพสิ่งที่อยู่เบื้องหน้า คือ “พระธาตุ”

ส่วนสรุป

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นสรุปได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปภาพที่แสดงอุปลักษณ์ “เวลา”

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า คำที่แสดง “เวลา” ในนวนิยายเรื่อง “เจ้าจันทน์ผมหอม นีราศพระธาตุอินแขวน” รูปภาพที่ปรากฏร่วมกับ “เวลา” มีความหมายเปรียบเป็นอุปลักษณ์ คงที่ ความหมายนี้เป็นความหมายที่สามารถเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของความหมายที่เกิดขึ้นใหม่ กับความหมายเดิมของ “เวลา” โดยปรากฏความหมายที่เกิดกับคำนามคือ อวัยวะร่างกาย

ได้แก่ “ห้าว” ส่วนความหมายที่เกิดกับคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่ ได้แก่ “ขึ้น” “ลง” “ตก” “ย่าง” “อ้อม” “แหง”

1.1 “เวลา” กับความหมายใหม่ที่เกิดกับอวัยวะร่างกาย คำว่า “ห้าว” มีความหมายเปรียบแสดงตำแหน่งแรกเริ่ม หรือเริ่มต้น คำบอกเวลาที่แสดงความหมายเปรียบนี้ ได้แก่ “ห้าวรุ่ง” “ห้าวเช้า” และ “ห้าวคืน”

1.2 “เวลา” กับความหมายเปรียบแสดงการเคลื่อนที่ ตำแหน่ง และ จุดหมายแสดงการเคลื่อนที่ของเวลาจากคำบอกเวลา แสดงการเปลี่ยนตำแหน่งจากจุดเดิมเป็นจุดใหม่ และแสดงการกระทำที่สำเร็จ ได้แก่

1.2.1 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ขึ้น” ได้แก่ ขึ้นสาว

1.2.2 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ลง” ได้แก่ ดึงลง

1.2.3 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ตก” ได้แก่ ตกตึก

1.2.4 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “ย่าง” ได้แก่ ย่างสับแก้ว ย่างสับ
หูกจนยี่สิบ

1.2.5 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “อ้อม” ได้แก่ ตะวันอ้อมหัว

1.2.6 ความหมายเปรียบปรากฏกับคำว่า “แหง” ได้แก่ แดดแหง

1.3 “เวลา” กับความหมายเปรียบบอกสภาพ และช่วงระยะ เป็นส่วนขยายลักษณะของเวลา ได้แก่ ความหมายเปรียบบอกตำแหน่ง “กลาง” ได้แก่ กลางดึก

2. มโนทัศน์ “เวลา”

มโนทัศน์ “เวลา” สะท้อนให้เห็นได้จากความหมายเปรียบของคำที่ปรากฏร่วมกับ “เวลา” จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ความหมายเปรียบจากรูปภาษาที่แสดงเวลาแสดงให้เห็นมโนทัศน์ ดังนี้

2.1 “เวลาเป็นร่างกาย” เกิดกับคำว่า “ห้าว” มโนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็นจากความหมายเปรียบที่เกิดกับอวัยวะร่างกาย ได้แก่ “ลมห้าวรุ่งบาดผิวบาดเนื้ออยู่เยือก...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 6) “ฟ้าเริ่มเทาเลื่อนเกลื่อนดาวดับหาย หัวเช้าเข้า...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 25) และนางนาฏแก้วดวงวิเศษจึงตื่นมาแต่หัวตึก (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 7)

2.2 “เวลาเป็นมนุษย์” มโนทัศน์นี้สะท้อนให้เห็นจาก ความหมายเปรียบของความหมายต่าง ๆ ได้แก่ ความหมายเปรียบแสดงที่หมาย ดังเช่น “ครึ่งเดือนจะลู่ได้ก็วันนี้” (เจ้าจันทร์ผมหอมฯ, 2534, น. 7) แสดงความเปรียบถึงที่หมายในลักษณะการเคลื่อนที่จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดหมายปลายทางที่ใช้เวลา 15 วัน เสมือนเวลาเป็นมนุษย์ที่เคลื่อนที่เดินทางเคลื่อนที่

ไปได้หรือตัวอย่างที่ว่า “ลืบลีคีนมาแล้ว วันนี้ถึงที่หมายแล้ว” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 11) แสดงความเปรียบคือ “คีน” (คำแสดงเวลา) เคลื่อนที่เป็นมนุษย์เดินทางจนถึงที่หมายจนสำเร็จ ลุล่วง และยังแสดงความหมายเปรียบที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงร่างกาย ดังเช่น “เมื่อเริ่มขึ้นสาวอายุสิบห้า...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 38) แสดงความเปรียบ คือ เปรียบอายุของมนุษย์เป็นเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงตามร่างกาย เป็นต้น

2.3 “เวลาเป็นวัตถุ” มโนทัศน์นี้สะท้อนจากความหมายเปรียบเทียบการกระทำที่มีการเคลื่อนที่ซึ่งเปรียบเวลาเป็นดังวัตถุที่แหลมคมเคลื่อนที่ผ่านวัตถุอื่นได้ ดังเช่น “แดดบ่ายแทงลอดหลิบบไม้ สองข้างทางรถเรือมีกิ่งไม้กีดขวาง ตัดลงหุบต่ำ...” (มาลา คำจันทร์, 2534, น. 99)

จากการศึกษาอุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” ในนวนิยายของมาลา คำจันทร์ ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า รูปภาษาที่แสดงอุปลักษณ์ และมโนทัศน์เวลาเกิดจากการโยงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายประจำคำ และคำที่ปรากฏร่วมเป็นความหมายเปรียบแสดง “เวลา” เมื่อคำกริยาปรากฏร่วมกับคำบอกเวลา จะแสดงความหมายเปรียบแสดงการเคลื่อนที่มีจุดหมาย และการสิ้นสุด หากคำบอกเวลาปรากฏพร้อมกับคำวิเศษณ์ความหมายเปรียบต้องอาศัยบริบทแวดล้อมในการตีความ เนื่องจากลักษณะของคำวิเศษณ์ที่เกิดร่วมกับเวลาจะแสดงสภาพ และเป็นส่วนขยายเวลา ในด้านรูปภาษาแสดงความหมายเปรียบ “เวลา” นอกเหนือจากความหมายประจำคำ ยังเป็นผลมาจากตำแหน่งของการปรากฏร่วมกับคำอื่นที่แสดงการเริ่มต้น การเคลื่อนที่ การถึงที่หมาย และจุดสิ้นสุดที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น ลักษณะของอุปลักษณ์มโนทัศน์ “เวลา” จากการวิเคราะห์ จึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & John, 1980) ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์และเป็นการอธิบายความคิดนามธรรมจากแนวคิดที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ มโนทัศน์ที่พบจากผลการศึกษา คือ “เวลาเป็นร่างกาย” “เวลาเป็นมนุษย์” และ “เวลาเป็นวัตถุ” ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นความหมายเปรียบที่ขยายวงความหมายออกไปจากเดิมทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมดังเช่น “เวลา” กลายเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน

ด้านมโนทัศน์ที่ผู้เขียนพบจากการศึกษาเรื่องนี้ เป็นประเด็นการค้นพบของผู้วิจัยจากการวิเคราะห์ นวนิยายของมาลา คำจันทร์ ข้างต้นแตกต่างจากผลการวิจัยของ เดล ควาลไฮม์ (Kvalheim, 2000) ที่พบว่า เวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ เวลาคือผู้สังเกตการณ์เคลื่อนที่ เวลาคือภาชนะบรรจุสิ่งของ เวลาคือทรัพยากร เวลาคือผู้ครอบครอง เวลาคือสถานที่ และเวลาคือเงินตรา รวมทั้งงานวิจัยของปีนอนซ์ อัมปะละ (2559) ที่ปรากฏเพียงมโนทัศน์เวลาเป็นทรัพยากร และ

มโนทัศน์เวลาเป็นการเคลื่อนที่เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า มโนทัศน์เวลาจะปรากฏในลักษณะใดขึ้นอยู่กับบริบทและเนื้อหาของข้อมูล และรูปภาพที่แสดงความเปรียบเวลา เช่นเดียวกับ ศิริวัสฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2562) ที่ศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อน มโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาจำนวน 6 คน ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบในลักษณะคนไทยถิ่นเหนืออำเภอเถิน จังหวัดลำปางมีวิธีการบอกเวลา ตามระบบปฏิทินที่สะท้อน มโนทัศน์ “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม” ผ่านการใช้ถ้อยคำ อุปลักษณะได้แก่คำว่า /naa343/ ‘หน้า’ และ /naj33/ ‘ใน’ โดยคำว่า “หน้า” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตอันใกล้ ส่วนคำว่า “ใน” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตที่ไกลออกไป ดังนั้นมโนทัศน์ “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม” จึงเป็นมโนทัศน์ที่ละเอียดกว่าการมองเพียงว่า “เวลาคือพื้นที่ในแนวระนาบ” ของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน เนื่องจากเป็นมโนทัศน์ที่ทำให้เห็นการอ้างถึงความเป็นนามธรรมของเวลาชัดเจน และเห็นเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มาลา คำจันทร์ แสดงมุมมองความคิดของคนไทยถิ่นเหนือที่มีระบบการคิด และมองเวลาว่าเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนที่ เป็นสรรพสิ่งที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเคลื่อนที่ของเวลาในแต่ละวันสัมพันธ์กับการรับรู้ด้านการมองเห็นของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนืออีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ปิ่นอนงค์ อ่ำปะละ. (2559). *ระบบมโนทัศน์ “เวลา” ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ*. (ดุชนิพนธ์ ปรัชญาดุชนิพนธ์, สาขาวิชาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- _____. (2563). *อุปลักษณมโนทัศน์ “เวลาเป็นการเคลื่อนที่” ในภาษาไทยถิ่นเหนือ*. (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.
- มาลา คำจันทร์. (2534). *เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิริวัสฐ์ กาวิละนันท์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2562). “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม”: อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ. *วารสารวรรณวิทัศน์*, 19(1), 136–159.

Aitchison, J. (1994). *Words in the Mind An Introduction to the Mental Lexicon*.
Malden: Blackwell.

Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics An introduction*. Edinburgh:
Edinburgh University Press.

Kvalheim, D. R. (2000). *Conceptual Metaphor of Time in Thai and English*.
(Master's thesis, Linguistics, Chulalongkorn University).

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphor We live By*. Chicago: University of
Chicago.

_____. (1999). *Philosophy in the Flesh: The embodied mind and its challenge
to Western thought*. New York: Basic Books.

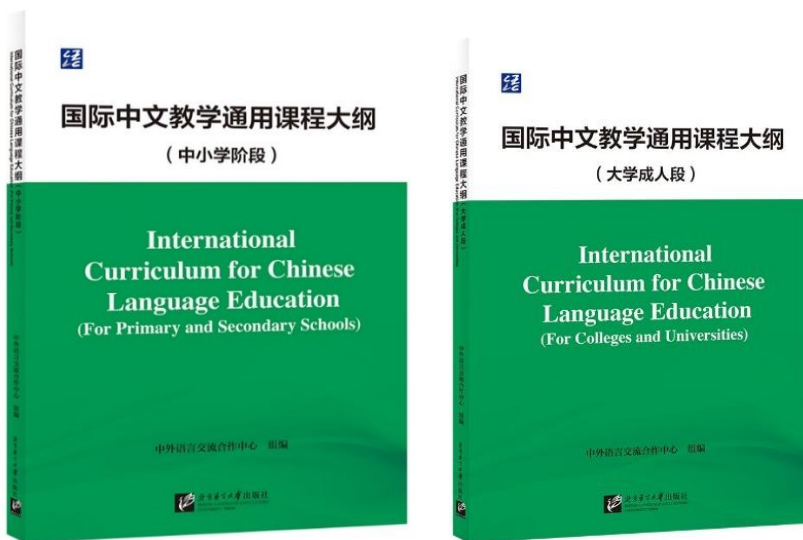
Ogden I. A., & Richards C. K. (1972). *The Meaning of Meaning: A Study of the
influence of Language Upon Thought and of the science of Symbolism*.
London: Routledge & Kegan Paul PLX.

Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge: Mass MIT.

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

Innovating Standards, Guiding the Future: A Book Review of the “International Curriculum for Chinese Language Education”

Lin Caijun^{1*}

Author: Center for Language Education and Cooperation

Pub Year: 2024

Publisher: Beijing Language and Culture University Press

Price: 18.88\$

Page Count: 230

¹ Assistant Professor, School of Sinology, Mae Fah Luang University.

*Corresponding author; email: caijun.lin@mfu.ac.th

The Curriculum Outline, also known as the Teaching Syllabus, is a fundamental document guiding both instruction and learning. It serves as a key reference and standard for curriculum planning, selection of teaching content and methods, assessment of teaching quality, and the development of educational resources. In 2024, China's Ministry of Education's Center for Language Education and Cooperation officially released the latest version of the "International Curriculum for Chinese Language Education" in response to the rapidly expanding global reach of Chinese language instruction and the growing need for standardized curricula in various countries. It is divided into parts for elementary and secondary education as well as colleges and universities. This curriculum acts as a comprehensive structure for teaching Chinese to non-native speakers.

The ICCLE is composed of three main parts: the main text, appendices, and supporting resources. The main text constitutes the core of the Outline, offering detailed descriptions of curricular objectives, content, and assessment methods for Chinese language instruction. The appendices include sample integrated teaching models, examples of common assessment forms, and sample test items. The resource section, published as a separate volume, includes references such as an introduction to modern Chinese linguistics, syllable charts, and categorized vocabulary lists that align with the "Chinese Proficiency Grading Standards for International Chinese Language Education." It also features directories of various instructional resources. These materials provide rich content references for teaching practices and professional development.

The ICCLE represents a continuation, development, and innovation of previous versions of the "International Curriculum for Chinese Language Education", released respectively by Hanban in 2008 and by the Confucius Institute/Hanban in 2014. It is the first national-level curriculum guideline in the field of international Chinese language education that directly targets learners across different age groups and educational stages. The ICCLE is set to play a significant guiding and regulatory role in Chinese language education at all levels on a global scale. Its publication

represents a major advancement in refining and systematizing the international framework for Chinese language education, marking a milestone in this field.

I. Addressing Gaps in the Curriculum System and Responding to Practical Needs

For a long time, international Chinese education has primarily focused on adult and higher education learners, resulting in limited development of instructional standards for primary and secondary school students. The ICCLE is the first to target learners aged 6–18 globally, systematically differentiating language proficiency levels, competence goals, and content requirements for primary (ages 6-12) and secondary (ages 13-18) education. This not only fills a critical gap in the curriculum system but also provides a scientific basis for the design of Chinese curricula, instructional planning, textbook compilation, and assessment in overseas primary and secondary schools.

As international Chinese education enters a new phase characterized by standardization and systematization, long-standing issues such as unclear instructional goals, fragmented content, and the lack of assessment benchmarks have hindered frontline educators and project administrators. There is an urgent need for a professional curriculum guideline that meets both national language policy requirements and the practical needs of international Chinese education. The ICCLE emerges in this context, synthesizing prior experiences in international Chinese teaching while providing an institutional and forward-looking framework for the future.

II. Competency-Oriented Approach with Integrated Literacy and Progressive Proficiency Levels

The ICCLE centers on the comprehensive use of the Chinese language, emphasizing integrated development of the four language skills: listening, speaking, reading, and writing, with “translation” added at intermediate and advanced levels. It also includes extra goals like understanding different cultures, improving learning and thinking skills, and developing emotions and attitudes, which reflects the idea

of combining "language-thinking-culture" and the features of well-rounded education. The ICCLE establishes communicative, task-based language activities tailored for various stages. This approach encourages learners to apply their knowledge in authentic contexts and fosters a connection between language knowledge and practical skills. This reflects the trend of multiple objectives in modern language education and enhances both the educational scope and depth of international Chinese instruction.

The ICCLE is structured into three tiers and nine levels, with a stage-based, progressive design that takes into account the real-world needs of Chinese language instruction globally. For primary and secondary education, it defines five levels: Lower Primary (L1), Upper Primary (L2), and Secondary (L3-L5). This structure maintains continuity and aligns with children's cognitive and language development patterns, ensuring operability and valuability. For university-level and adult learners, the framework includes three stages: A (Basic), B (Intermediate), and C (Advanced), each further divided into two sub-levels (e.g., A1, A2), totaling six levels. This system is fully aligned with the "Chinese Proficiency Grading Standards for International Chinese Language Education". Drawing from the "Common European Framework of Reference for Languages" (CEFR), the grading system also highlights the ICCLE's emphasis on the nature of language acquisition and learner diversity. It effectively addresses the problem of uniformity in international Chinese curricula, rendering curriculum design more scientific, feasible, and assessment-driven.

III. Comprehensive Curriculum Content and Evaluation, Balancing Localization and Diversity

The curriculum content in the "Curriculum" comprises five core elements: themes, language knowledge, language skills, cultural knowledge, and learning strategies. Its assessment framework consists of guiding principles, evaluation dimensions, and methodologies. Together, these elements offer a detailed framework for instruction, supporting curriculum planning, textbook development, and evaluation practices.

Moreover, the ICCLE upholds the principle of "primarily general, with allowances for diversity," providing a unified reference structure while encouraging localization based on national circumstances, educational systems, and learner characteristics. Its modular structure, consisting of curriculum objectives, content, and evaluation across the three tiers and nine levels, allows users to flexibly and scientifically select content according to specific instructional contexts. For instance, the curriculum differentiates vocabulary range, grammar structures, and cultural content between heritage learners and foreign learners of Chinese, highlighting the ICCLE's flexibility and adaptability.

IV. Integration of Teaching Materials, Instruction, and Assessment, with a Focus on Authentic Contexts and Real-World Tasks

The ICCLE is built on three core components—curriculum objectives, content, and assessment—which together create a solid foundation for the integrated development of teaching content, implementation, and evaluation in international Chinese education. This supports the development of teaching materials (e.g., the “Hello! Chinese” series), instructional activity design, and future proficiency assessments (e.g., alignment with YCT and the HSK 3.0), enabling standardized, regulated, and scientific instruction.

The ICCLE emphasizes not only the communicative and cultural value of language but also its practical and economic utility. For example, the competency objectives for university-level learners are frequently grounded in real-world task activities, such as making a medical appointment, drafting an outline for a research paper, and participating in discussions at conferences. This enables learners to apply their language skills in authentic situations and aligns teaching more closely with real-life and academic needs, enhancing classroom engagement and effectiveness.

Admittedly, the ICCLE is marked by a high degree of professionalism, systematization, and leadership. It serves as a valuable reference for the development of national and institutional Chinese language curricula at both the primary/secondary and adult education levels. It is important for international

Chinese language education administrators, frontline educators, language education researchers, and graduate students in related fields to pay attention to this matter. However, several challenges persist in its global implementation. First, considerable variation in curriculum systems and instructional conditions across countries raises the question of how to maintain the core value of the ICCLE during localized implementation. Second, disparities in foundational Chinese language education globally pose challenges for adapting the ICCLE to local contexts. Third, the ICCLE sets high expectations for teachers' instructional design and assessment capabilities, placing new demands on professional training systems. The task-based, intercultural, and competency-based pedagogies advocated by the ICCLE require a substantial enhancement in teacher qualifications, which in turn necessitates further improvements in training systems.

Looking forward, future revisions of the ICCLE could consider the inclusion of more detailed teaching cases, classroom activity templates, and assessment tools to better support instructional practice. Additionally, developing global teacher training programs and evaluation systems that are based on the ICCLE would promote its sustainable development. It is also recommended that supplementary teaching outline templates, sample curricula, instructional activity cases, and assessment tools be developed. This would facilitate the integrated construction of curriculum, textbooks, and assessment, ensuring the coordinated development of standard-setting, resource support, and instructional implementation.

References

- The Center for Language Education and Cooperation. (2024). *International Curriculum for Chinese Language Education (For Primary and Secondary Schools)*. Beijing: Beijing Language and Culture University Press.
- The Center for Language Education and Cooperation. (2024). *International Curriculum for Chinese Language Education (For Colleges and Universities)*. Beijing: Beijing Language and Culture University Press.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี
เลขที่ 156 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล
อำเภอเมืองพิจิตรโลก จังหวัดพิจิตรโลก 65000

